

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΧΡ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1950

Μερούση Παραθεση

Β.10
09

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ
ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΧΡ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

46097

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1950

ΚΑΤΗΧΗΔΕΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ
ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α΄. ΙΕΡΑ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἱερᾶς Κατηχήσεως διδασκόμεθα μεθοδικῶς καὶ συστηματικῶς τὰς ἀληθείας τῆς θρησκείας, ἥτις ἀσκεῖ ἀνυπολόγιστον ἐπίδρασιν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν πάσης ἐποχῆς. Θρησκεία δὲ (λατιν. religio ἐκ τοῦ religo= ἐνώνω) εἶναι ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ἐσωτερικὸς σύνδεσμος καὶ ἡ κοινωνία τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς μετὰ τοῦ μεγάλου Δημιουργοῦ τῶν πάντων, ἐκ τοῦ ὁποῦ αὕτη ἐξαρτᾶται, καὶ πρὸς τὸν ὅποιον τείνει καὶ ἀποβλέπει εἰς πάσας τὰς στιγμὰς τοῦ βίου, ὅπως τύχη βοηθείας καὶ ἐνισχύσεως.

Ἡ θρησκεία εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου. Πολλὰ ἄτομα φαίνονται, ὅτι στεροῦνται θρησκευτικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀκριβῶς ὅπως ἄλλα στεροῦνται πνευματικοῦ ἢ ἠθικοῦ ἢ καλλιτεχνικοῦ τοιοῦτου, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι θρησκευτικὴ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν οὐδεμία παρουσιάζεται ἀνθρωπίνη φυλὴ ἄνευ εἵδους τινὸς θρησκείας*.

Τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα εἶναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἔμφυτον. Ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὰ μεγαλεῖα τῆς φύσεως, ἡ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὰς ἐν αὐτῇ εὐεργετικὰς δυνάμεις, ὁ φόβος ἐνώπιον

* Πρβλ. Πλουτάρχου πρὸς Κολώτην: «εὐροις δ' ἂν ἐπιῶν καὶ πόλεις ἀτειχίστους, ἀγραμμάτους, ἀβασιλεύτους, ἀοίκους, ἀχρημάτους, νομίματος μὴ δεομένας, ἀπείρους θεάτρων καὶ γυμνασίων, ἀνιέρου δὲ πόλεως καὶ ἀθέου, μὴ χρωμένης εὐχαΐς, μηδὲ ὄρκους, μηδὲ μαντείαις, μηδὲ θυσίαις ἐπ' ἀγαθοῖς, μηδ' ἀποτροπαῖς κακῶν, οὐδεὶς ἐστὶν οὐδ' ἔσται γεγωνὸς θεατῆς».

τρομερῶν φαινομένων ἢ ἀντικειμένων, ἰδίως δὲ ἡ ἰδέα, ὅτι τὸ ἄπειρον σύμπαν ὡς καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν διευθύνει πάνσοφον, παντοδύναμον καὶ πανάγαθον Ὁν, πάντα ταῦτα διαθερμαίνουσι τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα καὶ ἐνισχύουσι τὴν θρησκευτικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ ἐκ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος προκαλούμενα αἰσθήματα ταῦτα ἐγέννησαν παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς, ἀναλόγως τῆς ἀναπτύξεώς των, τὰ διάφορα εἶδη τῶν θρησκειῶν. Ὅθεν ἡ θρησκεία δὲν εἶναι ἐπινόησις ἀνθρωπίνη, ἀλλ' οὐσιῶδες γνῶρισμα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Ἡ θρησκεία, ἡ ὁποία, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἔχει βαθείας τὰς ρίζας ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ὑπῆρξε πάντοτε βασικὸς παράγων εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅσαι ἐποχαὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν θρησκευτικότητα, ὑπῆρξαν γόνιμοι καὶ δημιουργικαί, ὅλοι δὲ οἱ μεγάλοι ἄνδρες, οἵτινες ὠδήγησαν τοὺς λαοὺς εἰς νέας λεωφόρους τῆς προόδου καὶ εὐτυχίας, διεκρίνοντο διὰ τὴν εὐσέβειάν των.

Ὁ ὑπὸ βαθείας θρησκευτικότητος διαπνεόμενος εὐσεβὴς ἄνθρωπος εἶναι πάντοτε εὐδαίμων καὶ ἡρεμος καὶ ἔχει χαρακτηριστικὰ τέλειον, διότι ἡ θρησκεία χαρίζει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ ἐξῆς ἀγαθὰ: 1) ὑπόσχεται τὴν λύτρωσιν, ἣν πᾶσα ἀνθρωπίνη ψυχὴ διακαῶς ἐπιθυμεῖ· 2) διὰ τῆς προσωπικῆς ἐπικοινωνίας πρὸς τὸ ὕψιστον Ὁν, ἥτοι διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεόν, βοηθεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ νὰ ἔχωσι δύναμιν καὶ ὑπομονὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ βάσανα τοῦ βίου· 3) προβάλλει μίαν ἰδεώδη κοινωνίαν πρὸς πραγματοποίησιν· 4) βελτιώνει τὴν ποιότητα τῆς παρούσης ζωῆς διὰ τῆς συνεχοῦς παρακινήσεως τῶν ἀνθρώπων εἰς ἀνάτασιν τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας πρὸς τὰ Ἄνω· καὶ 5) παρέχει τὴν ἐλπίδα μιᾶς καλυτέρας ζωῆς ἐν τῷ μέλλοντι, πέραν τοῦ τάφου.

2. Εἶδη θρησκειῶν

Ἡ ἀνθρωπότης δὲν εἶχε πάντοτε τὴν αὐτὴν θρησκείαν, οὔτε ἐπίστευε πάντοτε εἰς ἓνα Θεόν. Ὡς ἐλέχθη προηγουμένως, τὰ ἐκ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος προκαλούμενα συναίσθηματα, ἰδίως δὲ ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀμαρτία συνετέλεσαν νὰ

διαμορφωθῶσι παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς διάφορα εἶδη Θρησκευῶν. Αἱ Θρησκείαι διακρίνονται πρῶτον εἰς φυσικὰς καὶ ἀποκεκαλυμμένας.

Φυσικαὶ λέγονται αἱ θρησκείαι τὰς ὁποίας διεμόρφωσεν ὁ ἄνθρωπος μόνος διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων. Εἰς τὰς φυσικὰς θρησκείας ὑπάγεται ἡ εἰδωλολατρεία τῶν ἀρχαίων λαῶν, ὡς καὶ συγχρόνων τινῶν βαρβάρων. Εἰδωλολατρεία (ἢ φυσιολατρεία, πολυθεΐα) εἶναι ἡ θεοποίησις κτισμάτων ἢ φαινομένων καὶ δυνάμεων τῆς φύσεως ἢ διαφόρων ἠρώων. Εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν περιέπεσεν ἡ ἀνθρωπότης, μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἀρθῇ ὑπεράνω καὶ ἐπέκεινα τῶν κτισμάτων τῆς φύσεως μέχρι τοῦ Δημιουργοῦ αὐτῶν. Εἰδωλολατρικὴ ἢ φυσιολατρικὴ ἦτο ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, Ῥωμαίων, Αἰγυπτίων, Βαβυλωνίων, Χαλδαίων καὶ ἄλλων, οἵτινες πάντες ἐλάτρευον ὡς θεοὺς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τοὺς ἀστέρας, τοὺς ἀνέμους, τὰς θαλάσσας καὶ ἄλλα φυσικὰ ὄντα καὶ φαινόμενα, ἀκόμη δὲ καὶ πολλοὺς ἥρωας τῆς φυλῆς των, διακριθέντας διὰ τὴν ρώμην καὶ διὰ τὰς πολλὰς πρὸς τὴν φυλὴν των ὑπηρεσίας. Εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν ἀνήκει καὶ ὁ φетиχισμὸς, τοῦ ὁποίου οἱ ὀπαδοὶ πιστεύουσιν, ὅτι εἰς ὠρισμένα ἀντικείμενα ἢ ζῶα ὑπάρχει θεία δύναμις, καὶ διὰ τοῦτο ἐθεοποιοῦν ταῦτα καὶ ἀπένεμον θυσίας καὶ τιμὰς ὡς εἰς πραγματικοὺς θεοὺς.

Ἀποκεκαλυμμένα ἢ λέγονται αἱ θρησκείαι, τὰς ὁποίας ἔχει ἡ ἀνθρωπότης δι' ἀποκαλύψεως παρὰ τοῦ ἰδίου Θεοῦ καὶ τοιαῦται καθ' ἡμᾶς εἶναι μόνον ἡ Ἰουδαϊκὴ, ἀποκαλυφθεῖσα εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν καὶ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐδίδαξεν αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ἄλλαι ὅμως θρησκείαι διίσχυρίζονται, ὅτι ἔχουσιν ἀποκαλυφθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἰδρυτὰς των, ὅπως ὁ Ζωροαστρισμός, ὁ Μωαμεθανισμός κ. ἄ. Αἱ κατ' ἀποκάλυψιν θρησκείαι διακρίνονται διὰ τὴν πίστιν εἰς ἓνα θεόν, διὰ τοῦτο καὶ Μονοθεϊστικαὶ θρησκείαι λέγονται.

Ἄλλη διαίρεσις τῶν θρησκευῶν εἶναι εἰς μονοθεϊστικὰς καὶ πολυθεϊστικὰς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ πρῶται κηρύττουσι τὴν

πίστιν εἰς ἓνα Θεόν, ὅπως εἶναι ὁ Ἰουδαϊσμός, ὁ Χριστιανισμός καὶ ὁ Μωαμεθανισμός, αἱ δὲ δευτέραι δέχονται τὴν λατρείαν πολλῶν Θεῶν, ὅπως ἦσαν αἱ θρησκεῖαι ὄλων τῶν ἀρχαίων λαῶν.

Ἄλλη συνήθης διάκρισις τῶν θρησκειῶν εἶναι εἰς ζ ὡ σ α ς καὶ εἰς ν ε κ ρ ά ς. Πολλαὶ τῶν προαναφερθεισῶν εἰδωλολατρικῶν θρησκειῶν ἐξέλιπον πλέον καὶ αὐταὶ εἶναι αἱ νεκραὶ θρησκεῖαι. Ζῶσαι δὲ θρησκεῖαι εἶναι ὅσαι ὑφίστανται ἀκόμη καὶ τοιαῦται εἶναι δέκα περίπου ἤτοι ὁ Χριστιανισμός (650 ἑκατ. περίπου), Κομφουκιανισμός (250 ἑκατ.), Μωαμεθανισμός (230 ἑκατ.), Ἰνδοϊσμός (250 ἑκατ.), Ταοϊσμός (45 ἑκατ.), Σιντοϊσμός (16 ἑκατ.), Ἰουδαϊσμός (15 ἑκατ.), Γιαινισμός (2 ἑκατ.), Ζωροαστρισμός (2 ἑκατ.).

Ἡ σύγκρισις τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας θὰ γίνῃ κυρίως μὲ τὰς ζώσας θρησκείας, μὲ τὰς θρησκείας τῶν συγχρόνων μὴ χριστιανικῶν λαῶν, καὶ τούτων τὰ οὐσιώδη σημεῖα τῆς διδασκαλίας ὡς καὶ τὰς ἀρετὰς καὶ ἐλλείψεις των θὰ περιγράψωμεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ αἱ ἐξαφανισθεῖσαι πολυθεϊστικαὶ θρησκεῖαι τῶν ἀρχαίων λαῶν, ὅπως τῶν Αἰγυπτίων τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων ἤσκησαν οὐκ ὀλίγην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἱστορικὴν ζωὴν τῶν λαῶν τούτων καὶ ἦσαν αἱ πρῶται θρησκεῖαι, τὰς ὁποίας ὁ Χριστιανισμός συνήντησεν εἰς τὸν δρόμον αὐτοῦ καὶ ἐξετόπισε, διὰ τοῦτο ἀναφέρομεν ὀλίγα τινὰ περὶ αὐτῶν.

3. Αἱ κυριώτεραι εἰδωλολατρικαὶ θρησκεῖαι τῆς ἀρχαιότητος

α) Ἡ θρησκεία τῶν Αἰγυπτίων.— Οἱ Αἰγύπτιοι ὑπῆρξαν ἀπὸ τοὺς θρησκευτικωτέρους λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει περὶ αὐτῶν «θεοσεβέες ἐόντες μάλιστα πάντων ἀνθρώπων». Οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἀπετέλουν τὴν πλέον μεμορφωμένην τάξιν καὶ ἤσκουν μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸν βίον καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Αἰγυπτίων. Ἡ θρησκεία αὐτῶν ἦτο θεοποίησις τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, διαφόρων θηρίων, ποταμῶν, τῆς ἐρήμου, μεθ' ὧν ἡ ζωὴ τοῦ Αἰγυπτίου ἤρχετο εἰς ἐπαφὴν καὶ ἐπηρεάζετο ποικιλοτρόπως. Ὁ ὕψιστος Θεὸς ἦτο ὁ Θεὸς τοῦ ἡλίου, ὀνομα-

ζόμενος Ρᾶ ἢ Ὡρος καὶ λατρευόμενος ἰδίως εἰς τὴν πόλιν Ἑλιοπόλιν, ὀνομασθεῖσαν οὕτως ἀπὸ τοῦ θεοῦ τούτου. Πρὸς τιμὴν τοῦ ἐκτίζοντο οἱ ὀνομαστοὶ ὀβελίσκοι, σύμβολα τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Εἰς τὰς Θήβας τῆς Αἰγύπτου ὡς θεὸς τοῦ φωτὸς ἐλατρεύετο ὁ Ἄμμων καὶ ὅταν συνετελέσθη ἡ συγχώνευσις τῶν τοπικῶν θεῶν τῆς Αἰγύπτου ὁ κοινὸς θεὸς τοῦ φωτὸς ὠνομάσθη Ἄμμων-Ρᾶ. Εἰς τὴν Μέμφιδα ὡς θεὸς τοῦ φωτὸς ἐτιμᾶτο ὁ Φθᾶ. Ἐξ εὐγνωμοσύνης ἐτιμᾶτο ἰδιαιτέρως καὶ ὁ χρυσορρόας Νεῖλος ὑπὸ τὸ ὄνομα Ὁσιρις, ὅπως καὶ αἱ ὄχθαι καὶ ἡ ἐκατέρωθεν εὐφορος γῆ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἴσις.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρουον καὶ ἐθεώρουσαν ὡς ἱερά καὶ πολλὰ ζῷα, διότι ἐθεωροῦντο ὡς θεότητες ἢ ὡς ἐνσάρκωσις θεῶν, κατελθόντων εἰς τὴν γῆν ὑπὸ τὴν μορφήν ζῴου. Τοιαῦτα θεῖα καὶ ἱερά ζῷα ἦσαν ὁ βοῦς Ἄπις, τιμώμενος ὡς ἐνσαρκῶν καὶ συμβολίζων τὸν Φθᾶ, ὁ κροκόδειλος, ὁ λύκος, ὁ ὄφις, ἡ σφίγξ, ἦτοι λέων κατακείμενος μετὰ κεφαλὴν ἀνθρώπου, θεωρουμένην ὡς σύμβολον τοῦ Ρᾶ.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευον εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐθεώρουσαν ὡς κατοικητήριον ἑνὸς ἀθανάτου πνεύματος. Ἐπειδὴ ἐνόμιζον, ὅτι ἡ σῆψις τοῦ σώματος τῶν νεκρῶν συμπαρέσυρεν εἰς τὴν φθορὰν καὶ τὴν ψυχὴν, ἐφρόντιζον ἐπιμελῶς νὰ ταριχεύωσι τὰ σώματα τῶν νεκρῶν (μουμῖαι), τὰ ὁποῖα κατόπιν ἐναπέθετον εἰς τάφους, προφυλαττομένους ἐντὸς τῶν πυραμίδων ἢ ἐντὸς τῆς γῆς. Εἰς τὰς πυραμίδας κατέκειντο ἰδίως οἱ τάφοι τῶν Φαραῶ, τῶν ἀπογόνων τοῦ θεοῦ Ρᾶ κατὰ τὴν πίστιν τῶν Αἰγυπτίων. Αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν ὠδηγοῦντο ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῶν νεκρῶν εἰς τὸν Ἄδην, ὅπου ἐδικάζοντο ὑπὸ δικαστηρίου θεῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ὁσίριδος. Καὶ αἱ μὲν ψυχαὶ τῶν ἀγαθῶν ἡμεῖβοντο, ζῶσαι μετὰ τῶν θεῶν, ἐν γαλήνῃ καὶ μακαριότητι, αἱ δὲ ψυχαὶ τῶν κακῶν κατεδικάζοντο νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς σώματα καθαρῶν ἢ ἀκαθάρτων ζῴων συμφώνως πρὸς τὸν βαθμὸν τῶν ἁμαρτιῶν των (μετεμψύχωσις).

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου ἡμῶν ὠργανώθησαν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ διεδόθησαν καθ' ὅλην τὴν Μεσόγειον τὰ Μυστήρια τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Ὁσίριδος. Ταῦτα ἦσαν

μυστικά τελεταί εἰς τὰς ὁποίας ἐμυοῦντο καὶ ἐλάμβανον μέρος οἱ ὑποψήφιοι κατόπιν μακρᾶς δοκιμασίας. Οἱ μύσται, ἦτοι οἱ μεμημημένοι εἰς αὐτὰ τὰ μυστήρια, ἀπελάμβανον τῆς προστασίας τῆς Ἰσιδος καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ πέραν τοῦ τάφου ζωῆ.

β) Ἡ θρησκεία τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων.—Οὐσιώδες γνῶρισμα τῆς θρησκείας τῶν περὶ τὴν Μεσοποταμίαν λαῶν, ἦτοι τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων, ἦτο ἡ λατρεία τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ ἡ πίστις εἰς δαίμονας ἀγαθοὺς καὶ πονηροὺς, οἱ ὅποιοι ἐπλήρουν ὅλην τὴν φύσιν καὶ ἐπέφερον εἰς τοὺς ἀνθρώπους παντοῖα καλὰ καὶ δεινὰ. Ἀλλὰ τὰ πνεύματα ταῦτα ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν οὐρανίων θεῶν, δηλαδὴ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀστέρων, οἱ ὅποιοι ἰδίως ἐλατρεύοντο ὡς θεοί. Ἡ πορεία τοῦ κόσμου καὶ ἡ τύχη τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὴν θρησκείαν τῶν λαῶν τούτων, ρυθμίζονται ὑπὸ τῆς κινήσεως καὶ τῆς τροχιάς τῶν ἀστέρων. Ἡ μελέτη τῶν κινήσεων τῶν οὐρανίων σωμάτων ἀπετέλει ἔργον τῶν ἱερέων καὶ τῶν μάγων, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται λόγος καὶ εἰς τὴν Κ. Διαθήκην. Ἡ ἀστρολογία ἦτο λίαν ἀνεπτυγμένη παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις καὶ οἱ ναοὶ αὐτῶν ἦσαν συγχρόνως καὶ ἀστεροσκοπεῖα ἐκ τῶν ὁποίων παρετήρουν τὰς κινήσεις τῶν ἄστρον καὶ προέλεγον διάφορα φαινόμενα καὶ γεγονότα. Οἱ ἱερεῖς εἶχον ὡσαύτως ὡς ἔργον ὅπως διὰ θυσιῶν, διὰ προσευχῶν, δι' ἐξορκισμῶν καὶ διὰ τῆς μαγείας ἐξευμενίσωσιν ἢ ἀπομακρύνωσι τοὺς δαίμονας, οἱ ὅποιοι, ὡς εἶπομεν, ἐπηρέαζον παντοιοτρόπως τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Ἐπίσης διὰ τῆς παρατηρήσεως οὐ μόνον τῆς κινήσεως τῶν ἄστρον, ἀλλὰ καὶ τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων καὶ τῶν σπλάγγων τῶν σφαγίων ἔλεγον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς βουλὰς τῶν θεῶν. Οἱ μεγάλοι θεοὶ ἦσαν δώδεκα, ὅσοι καὶ οἱ μῆνες τοῦ ἔτους, ἀνώτατος δὲ πάντων ἦτο ὁ Ἄνου παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις καὶ ὁ Ἀσοῦρ καὶ ἡ Ἀστάρτη παρὰ τοῖς Ἀσσυρίοις.

Οἱ Ἀσσύριοι καὶ Βαβυλώνιοι ἐπίστευον ὅτι οἱ ἄνθρωποι μετὰ θάνατον θὰ δώσωσι λόγον τῶν πράξεων των ἐν τῷ Ἄδη, ὅπου ὁ σκόληξ καὶ ἡ κόνις θὰ κατατρώγωσιν αἰωνίως τοὺς κακοὺς.

γ) Ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.— Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος διεκρίνετο ἀνέκαθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς διὰ τὴν εὐσέβειάν του. Ἦδη ὁ Ἄπ. Παῦλος εἶχε χαρακτηρίσει τοὺς Ἀθηναίους «ὡς δεισιδαιμονεστεροὺς κατὰ πάντα», ἦτοι ὡς πολὺ θεοφοβούμενους. Οὐδέποτε ἤρχιζον ἐργασίαν ἢ ἐπιχείρησιν ἢ μάχην πρὶν κάμωσι τὰς νενομισμένας θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειαν καὶ προστασίαν των. Ἡ ἀσέβεια ἐθεωρεῖτο ὡς μέγιστον παράπτωμα.

Ἄλλ' ὅπως ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ Ἕλληνες ἦσαν εἰδωλολάτραι. Εἶχον προσωποποιήσει τὰς φυσικὰς δυνάμεις καὶ ἐτίμων αὐτὰς ὡς θεότηας καὶ ἐπίστευον, ὅτι ὅλη ἡ περὶ αὐτοὺς θαυμασία φύσις εἶναι πλήρης ζωῆς, πνευμάτων καὶ θεῶν. Μὲ τὴν ἰσχυρὰν φαντασίαν αὐτῶν διέπλασαν χαριστάτην μυθολογίαν περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ βίου τῶν πολυαριθμῶν θεῶν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν εἶχον ἱερατικὴν τάξιν, οὔτε ἱερὰ βιβλία, ὅπως ἔχουσι λ. χ. ὁ Ἰουδαϊσμός, ὁ Χριστιανισμός, ὁ Βουδδισμός, ὁ Μωαμεθανισμός καὶ ἄλλαι θρησκεῖαι, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἠδυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν καλῶς τὴν θρησκείαν των καὶ τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας των. Αἱ μορφαὶ τῶν θεῶν τῶν Ἑλλήνων εἶναι γνωσταὶ εἰς ἡμᾶς σήμερον ἀπὸ τὴν μυθολογίαν, ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ἀπὸ πληροφορίας ἐγκατεσπαρμένας εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ποιητῶν καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν πλαστικῶν τεχνῶν. Οἱ θεοὶ παριστάνοντο καὶ ἐνομίζοντο ὡς ἰδεώδεις τύποι ἐξόχου κάλλους, ἀθάνατοι, μακάριοι, ἰσχυροί, ἀλλ' οὐχὶ καὶ χωρὶς πάθη κοινὰ καὶ ἀνθρώπινα. Καὶ οἱ θεοὶ παρεσύροντο πολλάκις ἀπὸ μίση, φθόνους, ἐκδικήσεις καὶ τὰ τοιαῦτα.

Οἱ κυριώτεροι θεοὶ αὐτῶν ἦσαν οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου, ὧν ὕψιστος «πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε» ἦτο ὁ Ζεὺς, ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ. Ἄλλοι θεοὶ ἦσαν ὁ Ποσειδῶν, θεὸς τῆς θαλάσσης, ὁ Ἄρης τοῦ πολέμου, ἡ Ἀθηνᾶ τῆς σοφίας, ὁ Ἀπόλλων τοῦ φωτὸς καὶ τῆς μουσικῆς, ὁ Ἑρμῆς τῶν γραμμάτων καὶ ἐμπορίου, ἡ Ἥρα, ὁ Ἥφαιστος, αἱ Μοῦσαι, αἱ Μοῖραι, ὁ Αἴολος καὶ ἕξῃς. Ἡ μυθολογία περιέχει πολλὰ ἀνέκδοτα καὶ σκάνδαλα τοῦ βίου τῶν θεῶν τούτων, τὰ ὁποῖα κατέρριπτον τὸ κύρος τῶν μυθολογικῶν τούτων θεῶν καὶ ὑπέσκαπτον τὰς ρίζας τῆς εἰδωλο-

λατρίας. Ἄλλὰ καὶ πολλοὶ διανοούμενοι καὶ φιλόσοφοι ἀνεγνώριζον, ὅτι δὲν ἦσαν ἀληθινοὶ θεοὶ οἱ θεοὶ τῆς μυθολογίας καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχωσι πολλοὶ θεοὶ καὶ μάλιστα μὲ κακίας καὶ ἐλαττώματα ἀνθρώπων. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κυρίου ἡ εἰδωλολατρικὴ καὶ ἀνθρωπομορφικὴ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων εἶχε ἀπολέσει πᾶσαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ βίου αὐτῶν. Τότε ἀκριβῶς εὗρον εὐνοϊκὸν ἔδαφος καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ ἀνατολικαὶ μυστηριακαὶ θρησκείαι καὶ ἰδίως τῆς Ἰσιδος, τῆς Κυβέλης, τοῦ Μίθρα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδικὰ τῶν ἀρχαῖα μυστήρια, τὰ Ὀρφικὰ καὶ τὰ Ἐλευσίνια, ἤκμασαν ἐκ νέου καὶ οὕτως εἰς αὐτὰ ὅλα οἱ εὐσεβεῖς Ἕλληνες ἐφρόντιζον νὰ ἱκανοποιῶσι τὴν θρησκευτικὴν ὁρμὴν καὶ δίψαν. Ὁ ἠθικὸς βίος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶχε καὶ θρησκευτικὰς βάσεις, διότι ἐπιστεύετο ὑπ' αὐτῶν, ὅτι πᾶσα παράβασις τῶν ἠθικῶν νόμων ἐτιμωρεῖτο ἀφεύκτως ὑπὸ τῶν θεῶν. Οἱ θεοί, ὁ Ζεὺς, αἱ Μοῖραι, ἡ Νέμεσις, αἱ Ἐρινύες ἐπηγρύπνουν ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἐν τῷ κόσμῳ τάξεως. Ἐπίσης ἡ ὁμοίωσις κατὰ τὸ δυνατόν πρὸς τὸν θεὸν καὶ ὁ ἔρωσ πρὸς τὰ θεῖα ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τοὺς λαμπροτέρους φιλοσόφους αὐτῶν. Μὲ τὴν κατὰπτωσιν ὅμως τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος καὶ ὁ ἠθικὸς βίος ὑπέστη χαλάρωσιν καὶ ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος ἔβαινε πρὸς τὴν δύσιν του.

Ὅταν ὅμως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐκήρυξεν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν προθύμως τὸν Χριστιανισμόν, πολλαὶ ἐκκλησίαι ἰδρύθησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἡ συμμαχία Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, ἐδημιούργησε σὺν τῷ χρόνῳ νέαν ἐποχὴν καὶ νέον πολιτισμὸν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, τὸν Ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμὸν.

δ) Ἡ θρησκεία τῶν Ρωμαίων.—Ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων ἦτο καὶ ἡ τῶν Ρωμαίων. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐλάτρευον τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ ἐθεώρουν τοὺς θεοὺς ὡς ἀνώτερα καὶ ὑπεράνθρωπα ὄντα, τὰ ὁποῖα παρακολουθοῦσι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ συμβαίνοντα καὶ ἐπεμβαίνουσιν εἰς αὐτά. Οἱ κυριώτεροι θεοὶ τῶν ἦσαν ὁ Jupiter (Ζεὺς), ἡ Juno (Ἥρα), ὁ Saturnus (Κρόνος), Neptunus (Ποσειδῶν), Minerva

(Ἀθηνᾶ), Diana (Ἄρτεμις), Mercurius (Ἐρμῆς) καὶ οἱ λοιποὶ θεοὶ τοὺς ὁποίους ἀνεφέραμεν εἰς τὴν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐπίσης ἐλατρεῦοντο ἰδιαιτέρως οἱ ἐφέστιοι θεοὶ, οἱ Lares λεγόμενοι, ὡς προστάται τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Οἱ θεοὶ οὗτοι ἐφανέρωνον τὴν θέλησίν των εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ διαφόρων σημείων ἢ οἰωνῶν, οἱ δὲ μάντις καὶ οἰωνοσκόποι ἠρμήνευον αὐτά· τοιοῦτον ὀνομαστὸν οἰωνοσκοπεῖον εὐρίσκετο ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου. Σὺν τῷ χρόνῳ κατέπεσε καὶ ἡ θρησκεία τῶν Ῥωμαίων ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων, ὅποτε καὶ οἱ κάκιστοι ἐξ αὐτῶν, ὅπως ὁ Νέρων, ὁ Καλλιγούλας κ. ἄ. ἐθεοποιήθησαν καὶ ἐτιμήθησαν μὲ θείας τιμᾶς. Μαζὶ μὲ τὴν κατάπτωσιν τῆς θρησκείας ἐπανῆλθεν ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς κοινωνίας καὶ τελικῶς ἡ παρακμὴ καὶ ἡ πτῶσις τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

4. Αἱ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΙ

α) Ἰνδοϊσμός.— Οἱ Ἴνδοι εἶναι λαὸς φύσει θρησκευτικὸς καὶ θεωρητικὸς, ἡ δὲ θρησκεία των εἶναι ἡ ἀρχαιότερα ἐξ ὄλων τῶν ὀργανωμένων συγχρόνων θρησκειῶν, μὴ δυνηθεῖσα ὅμως νὰ διαδοθῆ ἔξω τῶν ὀρίων τῶν Ἰνδιῶν. Πολλοὶ Ἴνδοι ἔχουσιν ἀσπασθῆ τὸν Μωαμεθανισμόν, οὐκ ὀλίγοι δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη προσῆλθον εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

1. Βεδδικὴ θρησκεία. Ἡ θρησκεία τῶν Ἰνδῶν διήλθε διὰ πολλῶν φάσεων κατὰ τὴν μακράϊωνα μέχρι τῆς σήμερον ἐξέλιξιν τῆς.

Ἡ πρωτόγονος μορφή αὐτῆς εἶναι ἡ Βεδδικὴ θρησκεία, ὀνομαζομένη οὕτως ἀπὸ τὰς Βέδδας (=βιβλία τῆς γνώσεως), τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν Ἰνδιῶν. Αἱ Βέδδαι (1000 περίπου π.Χ.) ἀποτελοῦνται ἀπὸ τέσσαρα βιβλία, ὧν σπουδαιότερον εἶναι ἡ Ῥιγκ-Βέδδα, ἥτοι «τὸ βιβλίον τῶν ψαλμῶν». Αἱ ἐν ταῖς Βέδδαις περιεχόμεναι θρησκευτικαὶ ἰδέαι εἶναι φυσιολατρικαί, διότι περιέχουσι προσευχὰς καὶ ὕμνους πρὸς τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὸν οὐρανόν, τὴν βροχὴν, τοὺς ἀνέμους, τὸ πῦρ κ. ἄ. Ὁ σπουδαιότερος τῶν Θεῶν εἶναι ὁ Βαρούνα, ὅστις εἶναι θεὸς τοῦ οὐρανοῦ.

2. Βραχμανισμὸς (μεταξὺ 1000-800 π.Χ.). Οὗτος

ἀντιπροσωπεύει τὴν πρώτην προσπάθειαν μεταρρυθμίσεως τῆς Βεδδικῆς θρησκείας, γενομένην ἀπὸ τοὺς Βραχμᾶνας, τοὺς ἱερεῖς τῶν Ἰνδιῶν. Οἱ Βραχμᾶνες εἶναι, κατὰ διδασκαλίαν τοῦ Βραχμάνισμοῦ, τέλεια ὄντα, διότι ἔχουσι πραγματοποιήσει τὴν γνῶσιν τοῦ Βράχμα καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ ἔνωσιν. Βράχμα δὲ εἶναι ἡ ὑπερτάτη δύναμις, ἣτις δημιουργεῖ καὶ συντηρεῖ τὰ πάντα καὶ εἰς τὴν ὁποῖαν καταλήγουσι τὰ πάντα. Ἡ ἰδέα τοῦ Βράχμα ἐκφράζει τὸν Ἰνδικὸν πανθεῖσμόν. Οἱ Βραχμᾶνες συντάξαν τὰς Βραχμᾶνας, ἥτοι βιβλία ἱερατικά, περιέχοντα προσευχάς, διατάξεις καὶ ὁδηγίας διὰ τὴν τέλεσιν τῶν θυσιῶν. Εἰς τὰ βιβλία ταῦτα τονίζεται ὑπὲρ τὸ δέον ἡ ἀξία τῶν θυσιῶν αἱ ὁποῖαι μόναι δύνανται νὰ ἀπολυτρώσωσι τὸν ἄνθρωπον, ὅταν τελῶνται καθ' ὅλους τοὺς κανόνας καὶ ὑπὸ τῶν προωρισμένων δι' αὐτὰς Βραχμάνων. Ἐπίσης ὑπὸ τῶν Βραχμάνων διδάσκεται ἡ διάκρισις τῶν ἀνθρώπων εἰς τέσσαρας αὐστηρῶς ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένας τάξεις ἐν ᾧ ἐν ταῖς Βέδδαις μόλις γίνεται λόγος περὶ τούτου. Αἱ τέσσαρες αὗται τάξεις εἶναι 1) τῶν Βραχμάνων, ἥτοι τῶν ἱερέων καὶ διανοουμένων. 2) τῶν ἀρχόντων καὶ πολεμιστῶν (Kshatrya). 3) τῶν γεωργῶν καὶ τεχνιτῶν (vaísya) καὶ 4) τῶν δούλων (Sudras). Τὰ μέλη ἐκάστης τάξεως ἀσχολοῦνται μόνον εἰς τὰ κληρονομικὰ ἐπαγγέλματα τῆς τάξεώς των, δὲν συντρώγουσιν, οὔτε ἔρχονται εἰς γάμου κοινωνίαν μετὰ μελῶν ἄλλης τάξεως. Αἱ τάξεις αὗται ὁμῶς ὑποδιαιροῦνται εἰς ἄλλας πολλὰς, ὀλιγώτερον σπουδαίας.

Διάφοροι ἔρευναι καὶ θεωρίαι περὶ τοῦ ὑψίστου ὄντος, τοῦ Βράχμα, ἐγέννησαν ἄλλον φιλοσοφικώτερον τύπον θρησκείας, ἡ ὁποία περιλαμβάνεται εἰς τὰς «Οὐπανισάδας» (=«διαλέξεις περὶ Βράχμα», περὶ τὸ 800 - 600 π. Χ.). Εἰς ταύτας διδάσκεται, ὅτι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ὄντα καὶ φαινόμενα εἶναι ἐκδήλωσις τῆς μιᾶς ἀπολύτου δυνάμεως τοῦ κόσμου, τοῦ Βράχμα. Τοῦτο εἶναι τὸ πραγματικῶς ὑπάρχον ὄν, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ὄντα καὶ φαινόμενα εἶναι ἀπατηλά καὶ φαντασιώδη· ἡ ζωὴ εἶναι μία ψευδαίσθησις, ἐν ὄνειρον καὶ συνέπεια μιᾶς προηγηθείσης ἁμαρτωλοῦ ζωῆς. Ἡ λύτρωσις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰς ἐπιδράσεις τῶν ἐγκοσμίων μέχρι τελείου ἐξαφαισμοῦ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ σύμπαντος, ἐν τῷ Βράχμα, ἡ ἄλλως "Ατ-

μαν (= ψυχὴ τοῦ κόσμου). Διὰ τῆς γνώσεως, τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς ἐκστάσεως (yoga) φθάνει τις ἐνωρίτερον εἰς τὴν τελείαν ταύτην κατάστασιν, ἄλλως θὰ ὑπόκειται, ἀναλόγως τῆς ποιότητος τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, εἰς τὴν μετεμψύχωσιν, ἣτις εἶναι ὁ νόμος τῆς ἀνταποδόσεως (=Κάρμαν).

3. Β ο υ δ δ ι σ μ ό ς. Ἡ σπουδαιότερα μεταρρυθμίσις καὶ θεμελίωσις τῆς Ἰνδικῆς θρησκείας ἐπὶ νέων βάσεων ἔγινεν ὑπὸ τοῦ Σιντάρτα Γουτάμα (560 - 480 π. Χ.), τοῦ ἐπονομασθέντος Βούδδα, ἐξ οὗ καὶ ἡ νέα μορφή τῆς Ἰνδικῆς θρησκείας καλεῖται Βουδδισμός. Ὁ Γουτάμα Βούδδας κατήγετο ἀπὸ πλουσίαν βασιλικὴν οἰκογένειαν τῶν Ἰνδῶν καὶ ἔζησεν ἐν ἀρχῇ ἐν τῷ μέσῳ μεγάλης χλιδῆς καὶ πολυτελείας. Τοῦτο ὅμως δὲν συνεβιβάζετο πρὸς τὸν θεωρητικὸν καὶ σοβαρὸν χαρακτήρα του, διὸ ἐν τυχαίῳ συμβάν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν νὰ ἀλλάξῃ ζωὴν. Ὁ Βούδδας εἶδε τυχαίως ποτὲ καθ' ὁδὸν ἓνα γέροντα, παρέκει ἓνα ἐξηγτημένον ἀσθενῆ, ὕστερον ἐν λειψανόν ἀνθρώπου κηδευομένου, μετ' αὐτὸ ἓνα ἡρεμὸν ἀσκητὴν, τελείως ἀδιάφορον πρὸς τὰ βάσανα τοῦ βίου. Ἡ θέα τούτων ἐβύθισεν αὐτὸν εἰς μεγάλην λύπην καὶ ἐσκέφθη, διατί ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει τόσον, ὑποκείμενος εἰς τὸ γῆρας, εἰς τὰς ἀσθενείας καὶ εἰς τὸν θάνατον. Ἐξ ἄλλου ἀπεθαύμασε τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν μακαριότητα τοῦ ἀσκητοῦ. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν στοχασμῶν τούτων ἐγκαταλείπει τὴν ἐν τοῖς ἀνακτόροις ζωὴν του, τὴν γυναῖκά του, νεογέννητον τέκνον καὶ ἐνδύεται τὴν τῆβεννον τοῦ ἀσκητοῦ.

Ἀποσυρθεὶς ὁ Βούδδας ἐκ τοῦ κόσμου, ἔζη εἰς τὴν μόνωσιν καὶ ἐν τῷ ἐκάθητο σύννουσι εἰς τὴν ρίζαν δένδρου, σκεπτόμενος διὰ τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, διὰ τὴν αἰτίαν τῶν δεινῶν τοῦ βίου καὶ διὰ τὴν σχέσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς πρὸς τὸ Ὑπέρτατον Ὄν, ἐξαίφνης ἐφωτίσθη ἐσωτερικῶς καὶ διέγνωσε τὰς θεμελιώδεις ταύτας ἀληθείας: πᾶσα διαβίωσις συνεπάγεται θλίψιν· ὅλαι αἱ θλίψεις εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἀπαύστων καὶ ἀκορέστων ἐπιθυμιῶν· ἐκλείπουσι δὲ αὗται μόνον διὰ τῆς καταστολῆς καὶ ἐκριζώσεως πάσης ἐπιθυμίας. Ἀπὸ τῆς κρισίμου ἐκείνης στιγμῆς ὁ Γουτάμα ἔφθασεν εἰς τὴν ἀπόλυτον γνῶσιν, τὴν μακαρίαν ἔλλαμψιν, ἠνώθη μετὰ τοῦ Βράχμα, καὶ οὕτως ἔγινε Βούδδας, ἥτοι πεφωτισμένος, σοφός.

Ἦρχισε τότε νά κηρύττη μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὰς ἰδέας του ἀνά τὰς πόλεις καί τὰς κώμας τῶν Ἰνδιῶν, δίδων αὐτὸς πρῶτος τὸ παράδειγμα τῆς αὐταπαρνήσεως καί τοῦ φιλοσοφικοῦ καί ἀσκητικοῦ βίου.

Αἱ ἰδέαι τοῦ Βούδδα εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: ὁ πόθος τῆς ζωῆς εἶναι πηγὴ τῶν κακῶν, ἡ ἀνανέωσις δὲ τῆς ζωῆς εἶναι ἀνανέωσις τῶν πόνων. Ὁ Βούδδας, ἦτοι σοφὸς καί πεφωτισμένος ἄνθρωπος, θέτει τέρμα εἰς τὴν ἀδιάκοπον ταύτην διαδοχὴν τοῦ κακοῦ, ἐκριζώνων τοὺς πόθους, ζῶν ἐν ἀπολύτῳ ἡρεμίᾳ ἐν τῷ Νιρβάνᾳ, ἠνωμένος μετὰ τοῦ Βράχμα. Οὐδέποτε ὁ Βούδδας δίδει σημασίαν εἰς τὸν φθαρτὸν τοῦτον κόσμον καί εἰς τὰ ἀπατηλά του φαινόμενα, ἀκόμη καί εἰς τὸ ἴδιον ἐγώ. Ἡ λύτρωσις, ἡ τελειότης καί ἡ ἀγιοσύνη δύνανται νά πραγματοποιηθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου μόνον διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεών του, πραγματοποιιοῦνται δὲ δι' αὐστηροῦ ἀσκητισμοῦ, δι' ἐκριζώσεως πάσης ἐν ἡμῖν ἐπιθυμίας, διὰ παντελοῦς ἀδιαφορίας πρὸς τὰ ἐγκόσμια, καί διὰ τῆς γνώσεως καί διαρκοῦς ἐνατενίσεως πρὸς τὸ Βράχμα, μέχρις οὗτου καταντήσωμεν ἐν τῇ καταστάσει τῆς ἀπολύτου ἡρεμίας ἢ ἀνυπαρξίας (Νιρβάνα), τοῦθ' ὄπερ ἀποτελεῖ τὸ ἰδεῶδες τοῦ Βουδδιστικοῦ μυστικισμοῦ.

4. Γ ι α ι ν ι σ μ ὁ ς. Καί οὗτος εἶναι ἰδιαίτερος τύπος τῆς Ἰνδικῆς θρησκείας μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μαχαβίραν, ὅστις ἐπωνομάσθη Γίνας, ἦτοι νικητῆς. Τὸ ἰδεῶδες τῆς θρησκείας ταύτης εἶναι πάλιν ὁ αὐστηρὸς ἀσκητισμὸς, ὁ βίος τοῦ ἐπαίτου, βίος στερήσεων καί βασάνων, διότι ὁ Γίνας ἐπρέσβευε τὴν δυαρχίαν (dualisme) ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτι δηλαδὴ ἡ ὕλη, τὸ σῶμα εἶναι πηγὴ τοῦ κακοῦ, συνεπῶς ὀφειλομεν νά τυραννῶμεν καί νά παραμελῶμεν τὸ σῶμα, τὴν φυλακὴν ταύτην τοῦ ἐν ἡμῖν Πνεύματος.

5. Σ υ μ π έ ρ α σ μ α π ε ρ ῖ τ ῆ ς θ ρ η σ κ ε ῖ α ς τ ῶ ν Ἰ ν δ ῶ ν. Ἐὰν συγκεφαλαιώσωμεν τὰς ἐκτεθείσας μορφὰς τοῦ Ἰνδοϊσμοῦ, θὰ ἴδωμεν, ὅτι αἱ οὐσιωδέστεραι ἀλήθειαι αὐτοῦ εἶναι: ἡ πίστις εἰς τὸ Βράχμα, τὴν ἀπόλυτον καί ἀπρόσωπον θεότητα· ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰς Βέδδας ὡς ἀρχαιοτάτας πηγὰς τῆς γνώσεως· ἡ αὐστηρὰ διάκρισις τεσσάρων αὐστηρῶς ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένων τάξεων· ἡ πίστις εἰς τὸν νόμον τοῦ Κάρμαν καί εἰς τὸ ἰδεῶδες τοῦ Νιρβάνα· ὁ κόσμος καί ἡ ζωὴ

τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μία ἀπάτη· ἡ λύτρωσις ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ ἀσκητισμοῦ καὶ τοῦ θεωρητικοῦ βίου. Αἱ ἰδέαι αὗται ἤσκησαν πάντοτε πολλὴν γοητείαν καὶ παρέχουσιν ἐλπίδα καὶ στήριγμα διὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ βίου εἰς τὰ πλήθη τῶν Ἰνδιῶν καὶ σήμερον ἀκόμη. Παρὰ ταῦτα εἶναι μέγα πρόσκομμα διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὴν βελτίωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ κοινωνίας τὸ γεγονός, ὅτι ὑποτιμᾷ τὸν κόσμον καὶ τὴν ζωὴν, ἐξαίρει ὡς ἰδεῶδες τὴν ἀπάθειαν, τὴν ἀνυπαρξίαν, τὸ Νιρβάνα καὶ κατὰ συνέπειαν εἶναι ὁ Ἰνδοϊσμός θρησκεία ἀπαισιόδοξος μᾶλλον καὶ ἀρνητική.

β) Ἡ θρησκεία τῶν Σινῶν.— Οἱ Σῖναι εἶναι λαὸς λίαν συντηρητικός, διακρινόμενος διὰ τὴν προσήλωσίν του εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ παρελθόντος, διὰ τὸ σέβας πρὸς τοὺς προγόνους καὶ διὰ τὴν εὐλάβειάν του πρὸς τὰς ψυχὰς τῶν τεθνεώτων. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κίνας θεωροῦνται ὡς ἄμεσοι ἀπόγονοι τοῦ Οὐρανοῦ, τοῦ ὑψίστου τῶν Θεῶν, οἱ δὲ προσεγγκόντες μεγάλας ὑπηρεσίας ἤρωες τοῦ παρελθόντος τιμῶνται ὡς κατώτεροι θεότητες· ὡς πρὸς τὰς ψυχὰς τῶν τεθνεώτων οἱ Σῖναι πιστεύουσιν, ὅτι πλανῶνται ὑπερθεν τοῦ νεκροταφείου ἢ τῆς πρῶν κατοικίας των. Κατὰ ταῦτα ἡ θρησκεία τῶν Σινῶν εἶναι προγονολατρία, ἀλλ' εἶναι συνάμα καὶ φυσιολατρική, διότι, πλὴν τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν προγόνων, ἔχουσιν οὗτοι θεοποιήσει καὶ τὰ μεγάλα ἐν τῇ φύσει ὄντα καὶ φαινόμενα, ἰδίως τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀνέμους, τὴν βροχὴν κ.ἄ. Ἰδιαίτερα ἱερατικὴ τάξις παρ' αὐτοῖς δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' οἱ Αὐτοκράτορες καὶ οἱ κατὰ τόπους ἄρχοντες, οἱ λεγόμενοι Μανδαρίνοι, προΐστανται τῶν θυσιῶν καὶ τῶν τελετῶν. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους, τὸ Πεκῖνον, ὑπάρχουσι καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας διευθύνσεις βωμοὶ τεράστιοι, πρὸς Ν. μὲν βωμὸς τοῦ οὐρανοῦ, πρὸς Β. βωμὸς τῆς γῆς, πρὸς Α. τοῦ ἡλίου καὶ πρὸς Δ. τῆς σελήνης.

1. Κομφουκιανισμός. Ὁ κύριος μεταρρυθμιστὴς καὶ διοργανωτὴς τῆς θρησκείας τῶν Σινῶν εἶναι ὁ Κομφούκιος (551 - 479 π.χ.), ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ὠνομάσθη αὕτη Κομφουκιανισμός. Οὗτος κατήγετο ἐκ πτωχῆς μέν, ἀλλ' ἀριστοκρατικῆς οἰ-

κογενείας. Ὁ Κομφούκιος ἐνεφορεῖτο ὑπὸ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ καλὴ διοίκησις ἐπαρκεῖ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ἠθικὴν πρόοδον τῶν πολιτῶν. Οἱ ἄρχοντες, κατὰ τὸν Κομφούκιον, πρέπει νὰ εἶναι πρότυπα ἀρετῆς διὰ τὸν λαόν, ὅστις πάλιν ὡς πρώτην ἀρετὴν ὤφειλε νὰ ἔχη τὴν πειθαρχίαν εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς νόμους καὶ σεβασμὸν πρὸς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ ἔθνους.

Ὁ Κομφούκιος ἀνῆλθε διὰ τὰς πολλὰς ἀρετάς του μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ὑπουργοῦ, ἀλλ' ἐνωρὶς παρητήθη καὶ περιεφέρετο ἀνά τὰς πόλεις τῆς Κίνας, διαδίδων τὰς ἰδέας του. Ὁ Κομφούκιος δὲν ἔθιξε καθόλου τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας καὶ παραδόσεις τῶν Σινῶν, ἐνδιαφερθεὶς κυρίως διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ Κράτους, διὸ καὶ θεωρεῖται ὡς κοινωνιολόγος καὶ πολιτικὸς μεταρρυθμιστὴς μᾶλλον παρὰ ἰδρυτὴς νέας θρησκείας. Αἱ ἠθικαὶ τοῦ ἰδέαι ἦσαν ἀπλαῖ καὶ πρακτικαί, ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι: καλὴ συμπεριφορὰ τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς, τῶν νεωτέρων πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους, δικαιοσύνη πρὸς ὄλους, τάξις καὶ εὐπρέπεια εἰς τὴν θείαν λατρείαν, ἀφοσίωσις καὶ ἀγάπη πρὸς τὸ Κράτος. Ἐπίστευεν ὁ Κομφούκιος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει ἀγαθὸς καὶ ἐλεύθερος κατὰ τὴν βούλησιν, δυνάμενος διὰ τῶν καλῶν ἔργων νὰ ἐπιτύχη τὴν ἀνύψωσιν τῆς προσωπικότητός του καὶ τὴν ἐσωτερικὴν γαλήνην καὶ ἁρμονίαν. Ἐδέχετο ὡσαύτως τὴν θρησκευτικὴν τῆς ἐννοίας τοῦ Κράτους καὶ ἐτόνιζε τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν σοφίαν τοῦ παρελθόντος.

2. Ταοϊσμός. Ἄλλος ἀναμορφωτὴς τῆς θρησκείας τῶν Σινῶν εἶναι ὁ Λαοτσέ (604 π. Χ.), ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου Ταο-τεχ-κίγκ, ἥτοι περὶ θεότητος καὶ ἀρετῆς. Ὁ Λαοτσέ ἀνέπτυξεν ἀρχὰς μᾶλλον μυστικοπαθεῖς καὶ πανθεϊστικὰς. Ἐνῶ ὁ Κομφούκιος ἦτο ὑπὲρ τῆς ἐνεργοῦ δράσεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὁ Λαοτσέ συνίστα τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὸν κόσμον, τὴν μόνωσιν καὶ τὴν ἐνατένισιν πρὸς τὸ Ταό, ἥτοι πρὸς τὴν ὑψίστην ἀρχὴν καὶ δύναμιν, τὴν ἐνοικοῦσαν ἐν τῷ σύμπαντι καὶ κυβερνῶσαν καὶ ὀρίζουσαν τὴν πορείαν τῶν πάντων καὶ τὴν ζωὴν ἐκάστου ἀνθρώπου. Ἐκ τοῦ Ταό, ὡς ἕκ τινος μυστικῆς ἀρχῆς, ἐκπορεύονται τὰ πάντα καὶ δι' αὐτοῦ μόνον δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὴν

ἀλήθειαν περὶ τῶν ὄντων. Ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ εἶναι ἐστραμμένα οὐχὶ εἰς τὰ τοῦ κόσμου, ἀλλ' εἰς τὸ Ταό, πράττει δὲ τοῦτό τις, ὅταν δεικνύῃ ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, δικαιοσύνην, φιλανθρωπίαν καὶ καλωσύνην καὶ ἀγαθότητα, οὐ μόνον πρὸς τοὺς φίλους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς.

Ὁ Κομφουκιανισμός, ὁ Ταοῖσμος καὶ ὁ Βουδδισμός θεωροῦνται ὑπὸ τῶν Σινῶν ^{Σινέζων} ὡς αἱ τρεῖς μεγάλαι θρησκείαι, διὰ τοῦτο ὄχι μόνον συνυπάρχουσιν, ἀλλὰ συμβαίνει, ὥστε πολλοὶ Κινέζοι νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ τὰς θυσίας καὶ τῶν τριῶν θρησκειῶν. Παρὰ ταῦτα διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν Κομφούκιος τονίζει ἰδιαιτέρως, ὅτι ἡ θρησκεία ἔγκειται εἰς τὴν καλὴν συμπεριφορὰν καὶ ὑποταγὴν τῶν νεωτέρων πρὸς τὰ πρεσβύτερα μέλη τῆς κοινῶνίας, ὁ δὲ Βούδδας, ὅτι αὕτη συνίσταται εἰς τὴν ἄρνησιν τῶν πάντων, μέχρις ὅτου ἐπέλθῃ ἡ ἔνωσις μετὰ τοῦ Βράχμα, καὶ ὁ Λαοτσέ τέλος κηρύττει τὴν μυστικὴν ἐνατένισιν καὶ συμμόρφωσιν πρὸς τὴν θεῖαν πορείαν τοῦ κόσμου, τὴν διευθυνομένην ὑπὸ τοῦ Ταό.

γ) ^{Σιν} Σιντοῖσμός, ἡ θρησκεία τῶν Ἰαπῶνων.— Σιντοῖσμος ἦτοι «ἡ ὁδὸς τῶν Θεῶν» εἶναι ἡ θρησκεία τῶν Ἰαπῶνων, ἀρχαία, ὅσον ἡ ἱστορία αὐτῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν θρησκεία ἐθνικὴ, διότι διδάσκει τὴν πίστιν εἰς τὴν θεῖαν καταγωγὴν τῆς χώρας τῶν Ἰαπῶνων καὶ τῆς Ἰαπωνικῆς Μοναρχίας. Ὁ Μικάδος θεωρεῖται ὡς ἄμεσος ἀπόγονος τῆς Θεᾶς τοῦ Ἥλιου Ἀμα-τερασού, τῆς ὑψίστης τῶν Θεῶν, καὶ οὐ μόνον ἡ χώρα καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰαπωνικὸς λαὸς θεωρεῖται ἐπίσης ἐκλεκτὸς καὶ περιούσιος λαὸς τοῦ θεοῦ, ἀνώτερος πάντων τῶν λαῶν τῆς γῆς.

Τὰ ἱερά βιβλία τοῦ Σιντοῖσμοῦ περιέχουν τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς Ἰαπωνίας καὶ τὰ κατορθώματα τῶν Αὐτοκρατόρων. Ὁρισμένας ἀληθείας πίστεως καὶ ἠθικὰς ἐντολάς εἰς αὐτὰ δὲν εὐρίσκομεν, εἰ μὴ μόνον τὸ καθῆκον τῆς λατρείας καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὴν Ἰαπωνίαν. Οἱ Ἰάπωνες ἀποδίδουν ὡσαύτως θρησκευτικὴν σημασίαν εἰς τὴν καθαριότητα, διὸ ὑπάρχουσι πολλοὶ καθαρμοὶ εἰς τὴν λατρείαν

των, αἱ δὲ ὑπ' αὐτῶν ἰδιαιτέρως τιμώμεναι ἀρεταὶ εἶναι ἢ πειθαρχία, τὸ θάρρος, ἢ ἀξιοπρέπεια, ἢ αὐτοκυριαρχία κ. ἄ. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Σιντοϊσμός εἶναι φυσιολατρικὴ θρησκεία, διότι αἱ θεότητες ὅλαι εἶναι δυνάμεις τῆς φύσεως, ὅπως ὁ ἥλιος, ἢ σελήνη, τὰ ἄστρα, ἢ θύελλα, ἢ ὀμίχλη, τὰ ὄρη καὶ ἄλλα, χάριν δὲ αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἀναρίθμητοι βωμοὶ ἀνά τὴν χώραν, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπηρετοῦσι πολυάριθμοι ἱερεῖς. Ὁ κυκλοτερὴς καθρέπτης, ὁ ὑπάρχων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἰαπωνικοῦ ναοῦ πρὸ τοῦ βωμοῦ, εἶναι τὸ ἱερὸν σύμβολον τοῦ Ἡλίου.

Ὁ Σιντοϊσμός ὡς κύριον αὐτοῦ ἔργον ἔχει νὰ ἐξυψώσῃ τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα τῶν Ἰαπῶνων καὶ νὰ υποβοηθήσῃ πρὸς παντὸς εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ θεοποιουμένου Ἰαπωνικοῦ Κράτους. Ἐναντι τῶν ἄλλων θρησκευμάτων ὁ Σιντοϊσμός εἶναι πολὺ ἀνεκτικός, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κομφουκιανισμός καὶ ὁ Βουδδισμός, ἐσχάτως δὲ καὶ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἀπέκτησαν πολλοὺς ὁπαδοὺς ἐν τῇ Ἰαπωνίᾳ.

δ) **Ζωροαστρισιμὸς ἢ Παρσισιμὸς.**— Ζωροαστρισιμὸς ἢ Παρσισιμὸς καλεῖται ἡ θρησκεία τῶν Περσῶν, τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν ὁ Ζωροάστρης κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα π. Χ. Ἡ θρησκεία αὕτη ἀπὸ τῆς Βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας καὶ ἐξῆς συνδέεται ποικιλοτρόπως μὲ τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Κύριος, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν καὶ εὐεργέτης τῶν Ἰουδαίων, θεωρεῖται ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ καὶ τιτλοφορεῖται ὡς Μεσσίας (Ἦσ. 45, 1)· οἱ Μάγοι οἱ προσκυνήσαντες τὸν Κύριον κατὰ τὴν γέννησίν Του, ἦσαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἱερεῖς τοῦ Ζωροαστρισιμοῦ· ὁμοίως ἢ λέξεις «παράδεισος» εἶναι Περσικὴ.

Βασικὴ ἰδέα τοῦ Ζωροαστρισιμοῦ, οὗτινος τὸ ἱερὸν βιβλίον λέγεται «Ἀβέστα» (=γνώσις), εἶναι ἡ δυαρχία, ἥτις ἡ ἰδέα ὅτι ὑπάρχουσι δύο ἀρχαὶ ἢ δύο θεοὶ τοῦ κόσμου, ὁ θεὸς τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ φωτὸς Ἀχουραμάσδα ἢ Ὁρμούσδης, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχονται πάντα τὰ καλὰ εἰς τὸν κόσμον, καὶ ὁ θεὸς τοῦ κακοῦ ἢ τοῦ σκότους Ἀριμάν. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀρχῶν ὑπάρχει διαρκὴς πάλη, ἀλλ' ἐν τέλει, κατὰ τὴν πίστιν τοῦ Ζωροαστρισιμοῦ, θὰ ἐπικρατήσῃ ἡ βασιλεία τοῦ καλοῦ θεοῦ. Περὶ τοῦς θεοὺς τούτους ὑπάρχει πληθὺς κατωτέρων θεῶν ἢ ἀγαθῶν

και πονηρών πνευμάτων, τὰ ὅποια λαμβάνουσιν ὡσαύτως μέρος εἰς τὴν πάλιν. Οἱ ἄνθρωποι ὀφείλουσι διὰ τῶν καλῶν ἔργων νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ καλοῦ ἐν τῷ κόσμῳ.

"Αλλαι ἰδέαι καὶ συνήθειαι τοῦ Ζωροαστρισμοῦ εἶναι ἡ πίστις εἰς μέλλουσαν κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν, ἡ λατρεία τοῦ πυρὸς ὡς συμβόλου τοῦ θεοῦ τοῦ φωτός, ἡ συχνὴ προσευχή, διάφοροι καθαρμοὶ κατὰ τὴν λατρείαν, ἡ ἔξαρσις τῶν ἀρετῶν τῆς εἰλικρινείας, τοῦ μίσους πρὸς τὸ ψεῦδος, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς ἀγνότητος· συνιστᾷ ὅμως οὗτος κακὸν ἔναντι κακοῦ καὶ τὴν βίαν ὡς μέσον διαδόσεως τῆς θρησκείας· διὰ τοῦτο, ἀφ' οὔτου ἠσπασθήσαν αὐτὸν οἱ Πέρσαι βασιλεῖς, ἐξηπλώθη διὰ τοῦ πολέμου καὶ εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς θρησκείας καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ζωροάστρης ἔλαβε μέρος. Σήμερον οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Παρσισμοῦ εἶναι ὀλίγοι (περίπου 2 ἑκατομ.) καὶ τούτων οἱ περισσότεροι εὐρίσκονται εἰς τὴν Βομβάην τῶν Ἰνδιῶν, ἐν ᾧ οἱ Πέρσαι προσηλυτίσθησαν διὰ τῆς βίας εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν κατὰ τὸν Ἡ' αἰῶνα. #

93-10-53

ε) **Μωαμεθανισμός.**—Ἡ θρησκεία αὕτη ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ, γεννηθέντος ἐν Μέκκᾳ τῆς Ἀραβίας τῷ 570 μ. Χ. Εἶναι ἡ νεωτέρα ἐξ ὄλων τῶν θρησκείων καὶ ἐξηπλώθη δυστυχῶς εἰς τὰς χώρας τοῦ Βυζαντίου, διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Ὁ Μωάμεθ ἦτο φύσει θρησκευτικὸς ἀνὴρ καὶ, ἐν ᾧ κατ' ἀρχὰς ἔζη ὡς ποιμὴν καὶ ἔμπορος, μετεβλήθη εἰς φλογερὸν προφήτην μιᾶς νέας θρησκείας. Εἶχε τὴν βαθεῖαν πεποιθήσιν, ὅτι ἦτο ἀπεσταλμένος τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ ἰδέα αὕτη ἐνισχύετο διὰ τῶν συχνῶν προσευχῶν καὶ διὰ τῶν ὄπτασιῶν, τὰς ὁποίας, κατὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς αὐτοῦ, ἐβλεπεν. Ὑπὸ τῆς ἰδέας ταύτης ὠθούμενος, ἀφωσιώθη μετὰ ζήλου καὶ φανατισμοῦ εἰς τὴν ἀποστολὴν του καὶ ἐρριψοκιδύνευσε πολλάκις χάριν τῆς θρησκείας. Πλὴν τούτου εἶχε τὰ προσόντα τοῦ ἱκανοῦ ἀρχηγοῦ, ἦτο δεξιὸς ὄργανωτῆς καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ἐπιτυχῶν διὰ τῆς συνέσεώς του νὰ ὑποτάξῃ καὶ ἐνώσῃ τὰς ἀγρίας Ἀραβικὰς φυλάς ὑπὸ τὴν νέαν θρησκείαν.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ βίου του ὁ Μωάμεθ, ὡς ἔμπορος καὶ ποιμὴν, ἐσχέτισθη μὲ πολλοὺς Ἰουδαίους καὶ Χριστιανούς,

τῶν ὁποίων ἀπεθαύμαζε τὴν θρησκείαν. Δυσηρεστημένος ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἔκκλισιν τῶν ἠθῶν τῶν συμπατριωτῶν του, ἀποφασίζει νὰ μεταβάλη τὴν εἰδωλολατρικὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἦθη τῶν Ἀράβων· ἀλλ' ἐν Μέκκᾳ οἱ περὶ αὐτὸν ἐχλεύαζον τὰς ἰδέας του περὶ ἑνὸς θεοῦ, περὶ μελλούσης κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως καὶ ἠπειλοῦν νὰ φονεύσωσιν αὐτόν. Τότε ὁ Μωάμεθ μεθ' ἑνὸς μόνον ὁπαδοῦ φεύγει κρυφίως εἰς Μεδίαν κατὰ τὸ ἔτος 622 μ. Χ. καὶ ἡ φυγὴ αὐτῆ θεωρεῖται κρίσιμος εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἀρχίζει ἡ χρονολογία τῶν Μωαμεθανῶν.

Εἰς τὴν πόλιν τῆς Μεδίνας ὁ Μωάμεθ εἶχε μεγαλειτέρας ἐπιτυχίας· ἡ θρησκεία του διαδίδεται ταχέως καὶ ἐπιβάλλεται διὰ τῆς βίας καὶ τῶν πολέμων εἰς ὅλας τὰς Ἀραβικὰς φυλάς καὶ εἰς τοὺς περιοίκους λαούς. Ἐτέθησαν ἤδη ὑπ' αὐτοῦ τὰ θεμέλια μιᾶς νέας θρησκείας, ἡ ὁποία σήμερον εἶναι τρίτη ἐν τῷ κόσμῳ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὁπαδῶν (250 ἑκατ. περίπου).

Τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν Μωαμεθανῶν εἶναι τὸ Κοράνιον, γραφέν, κατὰ τινὰς, ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ἢ ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Τούτου αἱ κυριώτεραι ἰδέαι εἶναι: ὑπάρχει εἰς θεός, δημιουργὸς τοῦ κόσμου καὶ παντοδύναμος· ὁ θεὸς ἀπέστειλε τὸν Μωῦσῆν καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἄλλους προφήτας, ἀλλ' οὗτοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγκρατήσωσι τὸν κόσμον ἀπὸ τῆν διαφθοράν, διὰ τοῦτο ἀπέστειλεν ὡς τελευταῖον προφήτην τὸν Μωάμεθ. Τὸ Κοράνιον εἶναι ἡ τελευταία ἄμα καὶ τελειοτάτη ἀποκάλυψις τοῦ θεοῦ. Οἱ ἄνθρωποι ὑποτάσσονται ἀγογγύστως εἰς τὰς αἰωνίους βουλὰς τοῦ θεοῦ καὶ ὑπόκεινται εἰς τὸ πεπρωμένον (Κισμέτ). Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ συνιστᾷ τὴν τελείαν ὑποταγὴν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο λέγεται Ἰσλάμ (=ὑποταγή· μουσλήμ=πιστός, ἀφωσιωμένος)· διδάσκει ὡσαύτως, ὅτι ὑπάρχει μέλλουσα κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις, παράδεισος δὲ πλήρης ὑλικῶν ἀπολαύσεων ἢ κόλασις ἀναμένει τοὺς ἀνθρώπους ἀναλόγως τῶν ἔργων των.

Ἡθικαὶ ἐντολαὶ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ εἶναι: ἐπανάληψις καθ' ἑκάστην τῆς ὁμολογίας ὅτι: εἷς εἶναι ὁ θεὸς καὶ ὁ Μωάμεθ, ὁ προφήτης αὐτοῦ (λα ἰλαχα, ἰλα λαχοῦ Μουχαμέτ ρα-σουλοῦ λαχ)· προσευχὴ πεντάκις τῆς ἡμέρας, ἐλεημοσύνη, νη-

στεία κατὰ τὸν μῆνα Ραμαζάν, ἀποδημία εἰς Μέκκαν πρὸς προσκύνησιν τοῦ τεμένου· ἔνθα φυλάσσεται ὁ ἱερός λίθος τῆς Καάβας, πεσὼν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Ἀράβων. Αἱ ἰδέαι αὗται τοῦ Μωαμεθανισμοῦ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰλημμένα ἐκ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ. Παραδέχεται ὡσαύτως ὁ Μωαμεθανισμὸς τὴν πολυγαμίαν, τὴν δουλείαν, τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς ἄλλοθρήσκους καὶ τὴν βίαν πρὸς ἐπιβολὴν τῆς θρησκείας.

γ) Ὁ Ἰουδαϊσμός.— Οἱ Ἰσραηλίται ἀπὸ τῆς κλήσεως τοῦ Ἀβραάμ, ἐκ τοῦ ὁποῦ κατὰγονται, διετέλεσαν ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν εὐνοίαν καὶ προστασίαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις, ἔνεκα τῆς πίστεως τοῦ Ἀβραάμ, ὑπεσχέθη εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ πληθυνθῶσιν οἱ ἀπόγονοί του πολὺ καὶ ὅτι ἐκ τῆς γενεᾶς του θὰ γεννηθῆ ὁ μέλλων λυτρωτὴς τοῦ κόσμου, Ἡ ἐπαγγελία αὕτη περὶ τοῦ Μεσσοῦ ἐπανελήφθη καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Πατριάρχας, προεφήτευσαν δὲ πολλὰ κατόπιν καὶ οἱ προφῆται περὶ τοῦ Μεσσοῦ, οὕτως ὥστε αἱ Μεσσιανικαὶ ἰδέαι ἀπέτέλουν τὴν δύναμιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, διότι εἰς τὸν Μεσσίαν ἐστήριζον οἱ Ἰουδαῖοι τὰς ἐλπίδας περὶ ἀποκαταστάσεως καὶ ἀνυψώσεως των εἰς δόξαν καὶ ὑπεροχὴν ὑπὲρ τὰ λοιπὰ ἔθνη τῆς γῆς. Σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κυρίου, αἱ περὶ Μεσσοῦ ἰδέαι ἀπέκτησαν ἐντελῶς κοσμικὸν χαρακτῆρα καὶ ἀντὶ πνευματικοῦ ἀρχηγοῦ καὶ λυτρωτοῦ, ἤλπιζον οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι οὗτος θὰ ἤρχετο ὡς ἰσχυρὸς βασιλεὺς καὶ γενναῖος πολεμιστὴς διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους.

Ἐκτὸς τῶν Μεσσιανικῶν ἰδεῶν ἡ θρησκεία τῶν Ἰουδαίων στηρίζεται καὶ εἰς τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον, ὃν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος περιέχει τὰ καθήκοντα τῶν Ἰουδαίων πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον ὡς καὶ πλείστας διατάξεις τῆς θείας λατρείας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν Ἰουδαίων· διὰ τοῦτο ὁ Μωϋσῆς θεωρεῖται ὡς μέγας προφῆτης τῆς Π. Διαθήκης καὶ εἷς ἀπὸ τοὺς μεγαλειότερους νομοθέτας τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ Μωϋσῆς διὰ τῆς νομοθεσίας του καὶ οἱ Προφῆται τοῦ

Ἰσραὴλ διὰ τῶν ὑπερόχων καὶ θεοπνεύστων διδασκαλιῶν των προσεπάθησαν νὰ συγκρατήσωσι τοὺς Ἰουδαίους μακρὰν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρίαν εἰς τὴν πίστιν εἰς ἕνα Θεὸν μόνον καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν λατρείαν αὐτοῦ, παρεσκεύασαν δὲ καταλλήλως τοὺς Ἰουδαίους πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος. Ὁ Νόμος καὶ αἱ προφητεῖαι ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀποκάλυψιν τοῦ θείου θελήματος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἢ ὅποια ἀποκάλυψις ἔμελλε νὰ συμπληρωθῇ διὰ τῆς τελειοτάτης ἐν τῷ Χριστῷ τοιαύτης. Ἡ Μωσαϊκὴ θρησκεία χρησιμεύσασα κατὰ θεῖαν πρόνοιαν ὡς σκιά καὶ προτύπωσις τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, ὡς «παιδαγωγὸς εἰς Χριστὸν» (Γαλ. 3,24 καὶ Κολοσ. 2,17), ἐνέχει μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν κατανόησιν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν διὰ τοῦτο ἡ Π. Διαθήκη, τὸ ἱερὸν βιβλίον τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας, ἀποτελεῖ μετὰ τῆς Κ. Διαθήκης τὴν Ἀγίαν Γραφὴν τῶν Χριστιανῶν.

5. ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε συντόμου ἐκθέσεως περὶ τῶν θρησκειῶν τῶν λαῶν τῆς γῆς, πλὴν τῆς Χριστιανικῆς, καταφαίνεται, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀνέκαθεν προσεπάθησαν νὰ ἀναχθῶσι μέχρι τοῦ Θεοῦ διαφοροτρόπως καὶ διὰ τῆς θρησκείας νὰ βελτιώσωσι τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις καὶ τὴν ἠθικὴν ποιότητα τοῦ ἀτομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου των. Αἱ θρησκεῖαι αὗται, κατὰ θεῖαν πρόνοιαν, ἦτις οὐδέποτε ἔλειψεν ἐκ τοῦ κόσμου, ἐχρησίμειυσαν πολλάκις ὡς στήριγμα καὶ παρηγορία τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰς δυσκολίας τῆς ζωῆς. Εἰς τὸ βάθος τῶν θρησκευτικῶν τούτων ἐκδηλώσεων, οἰαιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν, ὑποκρύπτεται ἡ ἐσωτάτη φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ἦτις εἶναι θρησκευτικὴ, καὶ ὁ μύχιος πόθος αὐτοῦ πρὸς τὸ θεῖον καὶ ὑπερφυσικόν. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ ἐρευνᾷ καὶ αὐτὰς μετὰ συμπαθείας, οὐχὶ δὲ νὰ ἀπαξιοῖ ταύτας οἰασδήποτε προσοχῆς ὡς τελείως ψευδεῖς. Ἐν προκειμένῳ ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν κατὰ νοῦν τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου «τὰ πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε» (1 Θεσσ. 5,21) καὶ τοὺς ἐπίσης εὐαγγελικωτάτους λόγους τοῦ Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος :

«ὅσα οὖν παρὰ πᾶσι καλῶς εἴρηται, ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ἔστιν» (2 Ἀπολογ. 13,4).

Ἐν τοῖς ἐπομένοις θὰ ἐκθέσωμεν τὴν πίστιν τῶν Χριστιανῶν καὶ θὰ ἴδωμεν ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντα, ὅτι ὄντως τελειοτάτη εἶναι ἢ ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψις καὶ ἀναμφισβήτητος καὶ πασίφανη εἶναι ἢ ὑπεροχὴ τῆς θεοσυστάτου Χριστιανικῆς θρησκείας ὑπὲρ πάσας τὰς θρησκείας τῆς γῆς. 7

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

6. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

Τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἀγία ἡμῶν πίστις διεδόθη εἰς τὸν κόσμον, εἶναι τὸ κήρυγμα. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐθεώρει ἀπαραίτητον ἔργον, πρὶν δεχθῆναι εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς, νὰ κατηγῆ, ἥτοι νὰ διδάσκη αὐτὸν τί πρέπει νὰ πιστεύῃ καὶ τί πρέπει νὰ πράττῃ διὰ νὰ καταστῆ ἄξιον μέλος αὐτῆς. Ἡ τοιαύτη προπαρασκευὴ ἐκαλεῖτο κατήχησις, οἱ δὲ οὕτω προπαρασκευαζόμενοι ἐκαλοῦντο κατηχούμενοι. Ἐντεῦθεν λέγομεν, ὅτι Ἱερὰ Κατήχησις εἶναι ἡ συστηματικὴ ἔκθεσις τῶν δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν τῆς θρησκείας.

Ἡ τοιαύτη κατηχητικὴ ἐνέργεια δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ πιστεύσωσι καὶ νὰ βαπτισθῶσι, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία προσεπάθει διὰ τῆς κατηχήσεως νὰ στερεώσῃ εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὸν ἠθικὸν κατὰ Χριστὸν βίον καὶ τοὺς ἤδη πιστεύοντας. Ἐκ τῆς ἀνάγκης ταύτης διεμορφώθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αἱ Κατηχητικαὶ Σχολαί, ἐκ τῶν ὁποίων περιώνυμος κατέστη ἡ ὑπὸ τοῦ Πανταίνου ἰδρυθεῖσα Κατηχητικὴ Σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας. Αὕτη σὺν τῷ χρόνῳ ἤκμασε πολὺ καὶ ἐξελίχθη εἰς σπουδαίαν Θεολογικὴν Σχολήν, ἐν ᾗ ἐδίδαξαν Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ Ὠριγένης κ. ἄ. Οἱ Κατηχούμενοι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας διεκρίνοντο εἰς διαφόρους τάξεις, τὰς ὁποίας ὄφειλον νὰ διέλθωσι πρὶν βαπτισθῶσι καὶ λάβωσι μέρος, ὡς τέλειοι πιστοί, εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας κατὰ τὴν Ἱερὰν Λειτουργίαν.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ κατήχησις καὶ τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα ἀπέκτησαν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, διότι δι' αὐτῶν κατοχυροῦνται οἱ πιστοὶ ἐναντίον τῶν πολυαριθμῶν πολεμίων τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας

και μάλιστα εις τα Κράτη εκείνα, ἔνθα δὲν διδάσκονται τὰ θρησκευτικὰ εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα. Καὶ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία τελευταίως ἀναπτύσσει ἀξιοσημείωτον κατηχητικὴν δρᾶσιν διὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν Κυριακῶν Κατηχητικῶν Σχολείων εἰς τὰ ὅποια πολυάριθμοι νέοι καὶ νέαι διδάσκονται μεθοδικῶς τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως καὶ διαπαιδαγωγοῦνται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

Τὰ πρόσωπα, τὰ ὅποια ἔκτελοῦσι τὸ ἔργον τῆς κατηχήσεως, ἦσαν ἀνεκάθεν κληρικοί, ὡς μόνοι ἀρμόδιοι νὰ ὀδηγήσωσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν πίστιν καὶ ὡς ἀληθεῖς ποιμένες νὰ προφυλάττωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς διαφόρους πνευματικῶς κινδύνους. Ἀλλὰ καὶ λαϊκοί, ὅταν ἔχωσι καταρτισθῆ καταλλήλως, λαμβάνουσι τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας νὰ κατηχῶσι τοὺς πιστοὺς. Μάλιστα, ἀφ' ὅτου εἰσήχθη ὁ νηπιοβαπτισμός, ὁ ἀνάδοχος ἀναλαμβάνει κατὰ τὸ βάπτισμα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διδάξῃ τὸν βαπτισθέντα τὰς ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. #

7. ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ Ι. ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Ἡ Ἱερὰ Κατήχησις ἀντλεῖ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἀπὸ τὰς πηγὰς τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, αἱ ὅποια κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι δύο, ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ παράδοσις. Αὗται περιέχουσι τὴν θεῖαν Ἀποκάλυψιν, γραπτὴν καὶ ἄγραφον, ἥτοι πᾶν ὅ,τι ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ θεοπνεύστων ἀνδρῶν καὶ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν.

α) Ἁγία Γραφή.— Ἁγία Γραφή εἶναι τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα βιβλία τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, τὰ ὅποια ἐγράφησαν κατ' ἔμπνευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὑπὸ ἁγίων ἀνδρῶν καὶ περιέχουσι τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, δι' ὧν παρεσκευάσθη καὶ ἐπραγματοποιήθη ἡ ἀπολύτρωσις τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ τὰς θείας ἀληθείας, τὰς ὁποίας ὀφείλει πᾶς χριστιανὸς νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ εἰς τὸν βίον του, ἐὰν θέλῃ νὰ σωθῆ.

Περιλαμβάνει δὲ ἡ Ἁγία Γραφή τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη, ἀποτελουμένη ἐκ 49 βιβλίων περιέχει τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκδηλοῦται ἡ πρόθεσις τοῦ Θεοῦ, ὅπως διὰ τοῦ περιουσίου αὐτοῦ λαοῦ ἐτοιμασθῇ τὸ ἔδαφος διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Λυτρωτοῦ τοῦ κόσμου. Τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης ἐγράφησαν εἰς διαφόρους ἐποχὰς εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, πλὴν ἐλαχίστων, γραφέντων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἡ δὲ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὡς ἐπίσημον καὶ ἀνεγνωρισμένην μετάφρασιν αὐτῆς ἔχει τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄, τὴν γενομένην, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ ἑβδομήκοντα δύο ἐρμηνευτῶν κατὰ τὸν β΄ αἰῶνα π. Χ. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ χάριν τῶν ἐλληνιζόντων Ἰουδαίων καὶ εἰς τὴν ὁποίαν παραπέμπουσι καὶ οἱ συγγραφεῖς τῆς Κ. Διαθήκης.

• Ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἀποτελουμένη ἐξ 27 βιβλίων ἐκθέτει τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων. Λέγεται συνήθως καὶ ἀπλῶς «Ἱερὸν Εὐαγγέλιον», διότι ἀναγγέλλει εἰς τὴν ἐν ἁμαρτίαις βασανιζομένην ἀνθρωπότητα τὴν εὐχάριστον εἴδησιν τῆς ἀπολυτρώσεώς της διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Ἁγία Γραφή κατὰ τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἶναι θεόπνευστος, ἥτοι πιστεύομεν, ὅτι ἐν αὐτῇ «ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν αἱ ἄγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι» (2 Πέτρ. 1, 21 καὶ 2 Τιμ. 3, 16). Ἡ θεοπνευστία αὕτη ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τὴν ἔννοιαν μόνον τοῦ περιεχομένου τῶν Ἀγ. Γραφῶν οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸ γράμμα αὐτῶν. Ὅτι ἡ Ἀγ. Γραφή εἶναι θεόπνευστος καταφαίνεται ἐκ τῶν ἐξῆς : α) Αὕτη περιέχει ὑψηλὰς καὶ καθαρὰς ἀληθείας περὶ Θεοῦ, περὶ κόσμου, περὶ ἀνθρώπου, περὶ τῆς παρούσης καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, αἱ ὁποῖαι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξενεχθῶσιν ὑπὸ ἀνθρώπων καὶ μάλιστα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγραμμάτων καὶ προερχομένων ἀπὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον δὲν διεκρίνετο τότε διὰ τὴν ἐπίδοσίν του εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ γράμματα. β) Αἱ ἀλήθειαι αὗται, παρὰ τὰς παντοίας ἀντιδράσεις ἐκ διαφόρων αἰτίων, διεδόθησαν ἄνευ βιαίων ἢ ὑλικῶν μέσων εἰς ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς, διέπλασαν τὴν ἀνθρωπότητα, ἀνύψωσαν τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ προήγαγον τὸν πολιτισμὸν αὐτοῦ. Οὐδεμία ἄλ-

λη διδασκαλία, κατὰ τὴν ὁμολογίαν σήμερον πλείστων κριτῶν, ἀκόμη καὶ μὴ Χριστιανῶν, ἠδυνήθη ἢ θά δυνηθῆ ποτε νὰ ὑπερβῆ κατὰ τὴν τελειότητα καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας αἱ ὅποια εἶναι ὠφέλιμοι εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, εἰς οἵανδήποτε ἀνάπτυξιν καὶ ἂν εὐρίσκωνται οὗτοι, καὶ εἰς οἵανδήποτε φυλὴν ἢ ἐποχὴν ἢ ἡλικίαν καὶ ἂν ἀνήκωσιν. Ὅπως ὁ ὕλικός κόσμος δὲν δύναται ποτε νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τοῦ φωτός τοῦ ἡλίου, οὕτω καὶ αἱ ἀνθρώπινα ψυχὰ θά ἔχωσι πάντοτε ἀνάγκην τῶν φωτεινῶν ἀληθειῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. γ) Αἱ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ περιεχόμεναι ἐπαγγελίαι καὶ προφητεῖαι περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ἐξεπληρώθησαν ἅπασαι, τοῦτο δὲ οὐδέποτε θά ἐγίνετο, ἐὰν οἱ ἅγιοι συγγραφεῖς δὲν ἐφωτίζοντο ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὥστε νὰ προῖδωσι τὰ μέλλοντα.

Ἔνεκα τῶν λόγων τούτων δεχόμεθα, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφὴ εἶναι θεόπνευστος καὶ αἱ ἐν αὐτῇ περιεχόμεναι ἀλήθειαι αἰωνίου κύρους, ὥστε ἡ ἀνθρωπότης, ἀναπτυσσομένη καὶ προοδεύουσα, δὲν θά προσθέσῃ οὐδὲν τελειότερον αὐτῶν, ἀλλ' ἀπλῶς θά ἐμβαθύνῃ εἰς αὐτάς καὶ θά ἀνευρίσκῃ νέας δυνάμεις διὰ τὴν ἐξυγίανσιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ της βίου, πραγματοποιοῦσα σὺν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

β) Ἱερὰ Παράδοσις.— Δευτέρα πηγὴ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, συνεπῶς καὶ τῆς Ἱερᾶς Κατηχήσεως, ἴση κατὰ τὸ κύρος καὶ τὴν σπουδαιότητα πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, εἶναι ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, ἡ ὅποια συμπληροῖ καὶ ἐρμηνεύει τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ περιέχει ἀληθείας συμφώνους πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῆς. Ἡ πλουσία ζωῆ τῆς Ἐκκλησίας, καθοδηγούμενης ἐν πᾶσιν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἦτο ἀδύνατον νὰ περιληφθῆ ἅπασα ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ. Ἄλλως τε οὔτε ὅλοι οἱ λόγοι τοῦ Σωτῆρος (Ἰωάν. κ' 30, κα' 25), οὔτε ὅλη ἡ διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων ἐκτίθενται ἐν ταῖς Ἁγίαις Γραφαῖς, διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸν Ἀπόστολον Παῦλον συνιστῶντα: «ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς Παράδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν» (2 Θεσσ. β' 15, 1 Κορ. ια' 2). Πλὴν τούτων καὶ τὰ βιβλία τῆς

*ὡς πρὸς τὸ
Quod semper quod ubique; quod unanimes
creatum*

Κ. Διαθήκης ἐγράφησαν εἰς διαφόρους ἐποχὰς μεταξύ 50 - 90 μ. Χ. ἤτοι πολὺ βραδύτερον μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν καὶ μετὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς πλείστας χώρας, ἡ δὲ συλλογὴ αὐτῶν εἰς ἓν καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ Κανόνος τῆς Κ. Διαθήκης ἔγινε κατὰ τὸν β' μ. Χ. αἰῶνα. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα, κατὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶχεν ἀποτελεσθῆ εἰσέτι ὁ Κανὼν τῆς Κ. Διαθήκης, αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ Κοινότητες ἐστηρίζοντο εἰς τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν. Τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης ἐγράφησαν διὰ τοὺς ἤδη πιστεύσαντας καὶ βαπτισθέντας, προϋποθέτουσι δὲ ἓν πολλοῖς τὴν διὰ ζώσης διδασκαλίαν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν.

Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις λοιπὸν εἶναι συνέχεια τοῦ κηρύγματος τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων, συμπλήρωμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ προϊόν, ὅπως καὶ αὕτη, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν στηριχθεῖσα ἡ Ἐκκλησία, ἄλλα μὲν βιβλία περιέλαβεν εἰς τὸν Κανὼνα τῆς Κ. Διαθήκης, ἄλλα δὲ ἀπέρριψεν ὡς νόθα καὶ ψευδεπίγραφα εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν διετηρήθησαν πολλοὶ τύποι τῆς θείας Λατρείας καὶ τῆς τελέσεως τῶν Ἱερῶν μυστηρίων, οὐσιώδεις διὰ τὸ κύρος αὐτῶν ἄλλ' εἰς τὴν Παράδοσιν ὡσαύτως, τὴν διαφυλαχθεῖσαν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Συνόδων τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων, στηριζόμεθα διὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Διὰ τοῦτο ὡς ἄμεσος πηγὴ τῆς Ἱερᾶς Κατηχήσεως χρησιμεύουσι καὶ τὰ γραπτὰ ἐκεῖνα μνημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα κατεγράφη καὶ διευτυπώθη ἡ Ἱερὰ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας. Τοιαῦτα εἶναι τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ἢ τὸ τῆς Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως, τὸ συνταχθὲν ἐν Νικαίᾳ (325) τὸ πρῶτον, καὶ συμπληρωθὲν ἐν τῇ ἐν Κων)πόλει Οἴκουμ. Συνόδῳ (381). Τὸ Σύμβολον τοῦτο ἢ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποδέχεται ὡς τὸ μόνον ἐπίσημον σύμβολόν της. Πλὴν τούτου ὑπάρχουσι καὶ δύο ἄλλα, ἐπίσης σπουδαῖα καὶ καθολικοῦ κύρους διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἄλλ' ἔνεκα τῶν γενομένων ἐν αὐτοῖς προσθηκῶν ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἡμετέρα δὲν δέχεται ταῦτα ὡς Σύμβολα τῆς πίστεώς της. Ταῦτα εἶναι τὸ Ἀποστολικὸν Σύμβολον, ἀποδιδόμενον ὑπὸ τινος ἱστορικῶς ἀσθηρίκτου παραδόσεως εἰς τοὺς δώ-

δεκα Ἀποστόλους καὶ τὸ Ἀθανασιανὸν Σύμβολον, ὅπερ ἀποδίδεται μὲν εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον, ἀλλὰ σήμερον οὐδεὶς δέχεται τοῦτο ὡς ἔργον τοῦ μεγάλου τούτου πατρός. β) Αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἢ καὶ ἐκείνων ἐκ τῶν τοπικῶν Συνόδων, τῶν ὁποίων τὰς ἀποφάσεις ἐπεκύρωσαν αἱ Οἰκουμενικαὶ τοιαῦται. γ) Τὰ συγγράμματα τῶν ἱερῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκφέρεται καὶ ὁμοφώνως ἢ γνώμη αὐτῶν περὶ τῶν ζητημάτων τῆς πίστεως. Ὡς δευτερεύουσαι μόνον πηγαὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἱεραῆς Κατηχήσεως δύνανται νὰ χρησιμεύωσι καὶ αἱ εἰς διαφόρους ἐποχὰς καὶ κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Δυτικούς καὶ Διαματυρομένους γενόμεναι ἐκθέσεις ἢ ὁμολογίαι πίστεως καὶ αἱ ἀποφάσεις τοπικῶν τινῶν Συνόδων, ὅπως ἡ Ὁμολογία Πέτρο τοῦ Μογίλα, ἐπισκόπου Κιέβου ἐπικυρωθεῖσα ὑπὸ τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν τῆς Ὁρθοδ. Ἐκκλησίας τῷ 1643· τὰ Πρακτικὰ τῆς ἐν Κωνσταντινῶν Συνόδου τῷ 1638, τῆς ἐν Ἰασιῶ τῷ 1642 καὶ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1672, ἡ ὁμολογία Δοσιθέου, ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων, καὶ ἡ ὁμολογία τοῦ Μητροφάνους Κριτοπούλου, πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, γραφεῖσα ὅμως κατὰ τὴν διατριβὴν τοῦ ἐν Ἐμστάλδῃ τῆς Γερμανίας πρὸς ἀπόκρουσιν ἰδίᾳ τῶν καινοτομιῶν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας· τέλος αἱ ἀπαντήσεις Ἱερεμίου τοῦ Β', Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς τοὺς ἐπιφανεῖς θεολόγους τῆς Τυβίγγης, οἵτινες, πέμψαντες τὴν Αὐγουσταίαν ὁμολογίαν τῶν πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους, ἐπεδίωκον τὴν συνεννόησιν καὶ ἔνωσιν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. X

8. ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ, ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ

Ἡ Ἱερά Κατήχησις διαιρεῖται συνήθως εἰς δύο μέρη, τὸ δογματικὸν καὶ τὸ ἠθικόν. Εἰς τὸ πρῶτον περιλαμβάνονται τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι αἱ ἀλήθειαι, τὰς ὁποίας πᾶς χριστιανὸς ὀφείλει νὰ πιστεύῃ, εἰς δὲ τὸ δεύτερον ἐκτίθενται αἱ ἠθικαὶ ἐντολαί, τὰς ὁποίας πρέπει ὁ Χριστιανὸς νὰ ἀκολουθῇ καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ πάντοτε εἰς τὸν βίον του. Ἐνταῦθα θὰ κάμωμεν λόγον μόνον διὰ τὸ δογματικὸν μέρος καὶ

θά παραλείψωμεν τὴν Ἑθικὴν, διότι αὕτη διδάσκεται ἐν τῇ ἐπομένῃ 5' τάξει τοῦ Γυμνασίου ἐκτενῶς εἰς τὰ διὰ τὴν τάξιν ταύτην συντεταγμένα ἐγχειρίδια τῆς Χριστιανικῆς Ἑθικῆς. Σκοπὸς δὲ τοῦ ἱεροῦ τούτου μαθήματος εἶναι νὰ διδάξῃ εὐμεθόδως καὶ συνοπτικῶς εἰς τοὺς μαθητὰς τὰς ἀληθείας τῆς θρησκείας των, οὕτως ὥστε νὰ γίνωσιν αὐταὶ κτῆμα αὐτῶν ἱερὸν καὶ μόνιμον καὶ ἡ πίστις των νὰ καταστῇ ἐνσυνείδητος, λογικὴ καὶ δύναμις ἰσχυρὰ καὶ καρποφόρος εἰς ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν. Εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἱερᾶς Κατηχήσεως θὰ γνωρίσωσι καὶ θὰ οἰκιοποιηθῶσι τὰς ἀληθείας ἐκεῖνας, πού δὲν ἐδίδαξεν ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, πού ὡσάν φῶς διεθέρμαναν καὶ ἐφώτισαν τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ ὡσάν δρόσος ἐδρόσισαν τὴν διψασμένην ψυχὴν των. Δι' αὐτῶν ἡ ἀνθρωπότης ἠλευθερώθη τῆς πλάνης καὶ τοῦ σκότους: «γνωσεσθε τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν ὁ Κύριος, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς» (Ἰωαν. 8, 32)· δι' αὐτῶν ἀνεγεννήθη καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀναπλάσσεται βαθμιαίως μέχρις οὗ ἐπικρατήσῃ ἡ τελεία δικαιοσύνη καὶ ἀγάπη ἐπὶ τῆς γῆς, αὕτη αὕτη ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτῆς. Ὅταν γνωρίσῃ καλῶς ὁ μαθητὴς καὶ κάμῃ κτῆμά του τὰς ἀληθείας ταύτας τῆς πίστεώς του, τότε θὰ πλησιάσῃ τὸν Χριστὸν καὶ δὲν θὰ ἀποχωρισθῇ ποτὲ αὐτοῦ, ἀλλὰ θὰ λέγῃ μετὰ τῶν μαθητῶν: «Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις» (Ἰωαν. 6, 68)· τότε θὰ στερεωθῇ εἰς τὴν θρησκείαν του, θὰ καταλάβῃ καὶ θὰ αἰσθανθῇ τὸ ἀνυπερβλητὸν μεγαλεῖον καὶ τὴν ἄφθαστον τελειότητά της καὶ θὰ ἀγαπᾷ καὶ θὰ ὑπερασπίζῃ αὐτὴν με ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του. Τοιοῦτον ὑψηλὸν σκοπὸν ἔχει τὸ μάθημα τῆς Ἱερᾶς Κατηχήσεως· ἐντεῦθεν ἀναμφισβήτητος καὶ μεγίστη εἶναι ἡ χρησιμότης καὶ ἡ σπουδαιότης τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τούτου εἰς τὰ σχολεῖα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΠΕΡΙ ΘΕΟΥ

9. Η ΠΙΣΤΙΣ ΩΣ ΜΕΣΟΝ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΞ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

*Αρθρ. α΄: Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

Θεμελιώδης διδασκαλία τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι ἡ πίστις εἰς ἕνα Θεόν, δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος καὶ Πατέρα πάντων τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πίστις εἰς τὴν ὕπαρξιν Θεοῦ εἶναι βασικὸν ζήτημα διὰ τὸν ἄνθρωπον, διότι ἐκ τούτου ἐξαρτᾶται καὶ ἡ θέσις του ἔναντι ὄλων τῶν προβλημάτων τοῦ βίου. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ ἔχει τόσην κεφαλαιώδη δι' ἡμᾶς σημασίαν, ἡ γνώσις αὐτοῦ εἶναι δυσκολωτάτη. Ὑπάρχουσι δύο τρόποι γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ ὄλων τῶν ἀποκεκαλυμμένων χριστιανικῶν ἀληθειῶν, εἷς φυσικὸς καὶ εἷς ὑπερφυσικὸς. Ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ ἢ στηριζομένη εἰς τὰς γνωστὰς ἀποδείξεις περὶ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ διὰ λογικῶν ἐπιχειρημάτων λέγεται, φυσικὴ γνώσις τοῦ Θεοῦ. Ταύτης τελειότερα εἶναι ἡ ὑπερφυσικὴ γνώσις τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀπορρέουσα ἐκ τῆς βαθείας πίστεως εἰς τὸν Θεόν καὶ ἐκ τοῦ φωτισμοῦ τῆς διανοίας ἡμῶν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μόνον δι' ἀποκαλύψεως παρὰ τοῦ Ἰδιοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχὴν, ἥτις ἠνοιξε τὰς θύρας αὐτῆς διὰ τῆς πίστεως, εἶναι δυνατὸν νὰ γνωσθῇ ὁ Θεὸς καὶ ὅσα οὗτος ἐπετέλεσε διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς σωτηρίαν τοῦ κόσμου.

Ἡ θεία Ἀποκάλυψις λοιπὸν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ βαθεῖα πίστις τοῦ χριστιανοῦ ἀφ' ἑτέρου εἶναι τὰ δύο μέσα, διὰ τῶν ὁποίων γνωρίζομεν καὶ οἰκειούμεθα ὅλας τὰς ἀληθείας ἐκεῖ-

νας, αἱ ὁποῖαι εἶναι οὐσιώδεις καὶ ἀπαραίτητοι διὰ τὴν σωτηρίαν, τὴν ἀναγέννησιν καὶ τελείωσιν ἡμῶν. Ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ἀπεκάλυπτε τὰς ἀληθείας ταύτας εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐὰν οὗτοι δὲν πλησιάσωσι ταύτας μὲ πίστιν, εἶναι ἀδύνατος ἡ εὐρεσις καὶ κατανόησις αὐτῶν διὰ τῆς λογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Ὁ ἀνθρώπινος λόγος δύναται νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν ἀληθειῶν τούτων καὶ νὰ διατυπώσῃ ταύτας κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἐπιστημονικὰς μεθόδους· ἀλλὰ τὸ κύριον μέσον, δι' οὗ οἰκειοποιούμεθα ταύτας, εἶναι ὁ ἄνωθεν φωτισμὸς τῆς διανοίας καὶ ἡ πίστις ἡμῶν. Ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «ἡμῖν δὲ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ· τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ... τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν» (1 Κορ. β', 10, ιβ' 3 Ρωμ. ια' 33 Ἐφ. γ' 11). Ἀλλὰ καὶ ὅταν, φωτιζόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὸν Θεὸν καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, πάλιν ἡ γνώσις αὕτη εἶναι ἀτελής ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ, ἧς θὰ ἀξιωθῶμεν ἐν τῇ ἄλλῃ ζωῇ, ὅτε θὰ θεώμεθα αὐτὸν «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» (1 Κορ. ιγ' 12). Ἐν τῇ παρουσίᾳ πεπερασμένη ζωῆ, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου «διὰ πίστεως περιπατοῦμεν οὐ δι' εἰδους» (1 Κορ. ε' 7).

10. ΛΟΓΙΚΑΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

α) **Κοσμολογικὴ ἀπόδειξις.**— Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα προσεπάθησε πάντοτε νὰ δικαιολογήσῃ καὶ νὰ στερεώσῃ διὰ διαφόρων συλλογισμῶν τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, ἧτις ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς. Πρὸς τοῦτο προβάλλονται διάφοροι ἀποδείξεις, διὰ τῶν ὁποίων λογικῶς ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπάρχει Θεὸς καὶ ἀνασκευάζονται συγχρόνως αἱ ἀντίθετοι ἀπόψεις.

Ὁρμώμενος ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς λογικῆς ἀρχῆς, ὅτι πάντα τὰ ὄντα καὶ φαινόμενα ὀφείλονται εἰς αἰτίαν τινὰ καὶ ὅτι αὐτόματος ζωὴ καὶ κίνησις δὲν ὑπάρχει, ἐσκέφθη ὅτι καὶ ὁ μέ-

γας καὶ θαυμάσιος οὗτος κόσμος δὲν εἶναι ἄναρχος οὔτε ἀφ' ἑαυτοῦ ἢ ἐκ τύχης ἐκτίσθη καὶ ἐτέθη εἰς κίνησιν, ἀλλ' ἐδημιουργήθη ὑπὸ σοφοῦ καὶ παντοδυνάμου Δημιουργοῦ. Ἡ ὕπαρξις λοιπὸν τοῦ κόσμου προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν Δημιουργοῦ. Ἐντεῦθεν ἡ φύσις ὅλη καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πλειστάκις ἐχρησίμευσαν ὡς μέσα, δι' ὧν πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐγιναν εὐσεβέστεροι. Ὁ κόσμος ὅλος εἶναι μία ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, εἶναι φυσικὴ ἀποκάλυψις τοῦ ἀοράτου Θεοῦ : «οἱ οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα», ἀναφωνεῖ ὁ ψαλμωδὸς (Ψαλμ. ιη' 1) ὁμοίως ὁ Ἄπ. Παῦλος λέγει : «τὰ ἀόρατα αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ) ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα, καθοράται, ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης» (Ρωμ. α' 23). Ὁ μέγας δὲ τῶν νεωτέρων χρόνων φιλόσοφος Κάντιος διεκήρυττεν :

«Ὁ ἀστερόεις οὐρανὸς ὑπερθεῖν ἡμῶν καὶ ὁ ἠθικὸς νόμος ἐν ἡμῖν, ἰδοὺ δύο πράγματα πληροῦντα τὴν ψυχὴν μου πάντοτε νέου καὶ πάντοτε βαθυτέρου θάμβους καὶ σεβασμοῦ».

β) **Τελεολογικὴ ἀπόδειξις.**— Τὸ κάλλος τοῦ ἀπείρου σύμπαντος, ἡ ἐπικρατοῦσα ἄρμονία, ἡ τάξις καὶ σκοπιμότης εἰς πάντα τὰ μέρη αὐτοῦ προεκάλεσαν ἀνέκαθεν τὸν θαυμασμόν τοῦ ἀνθρώπου. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας», ἀναφωνεῖ πᾶς τις εὐλαβῶς μετὰ τοῦ ψαλμωδοῦ, ὅταν ἴσταται πρὸ τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς Φύσεως. Ἄλλ' ἢ τοιαύτη τάξις καὶ ἄρμονία καὶ οἱ ἀσάλευτοι νόμοι τῆς φύσεως προϋποθέτουσι νοῦν πάνσοφον καὶ παντοδύναμον, ὅστις διέθεσεν οὕτως τὰ πάντα καὶ κυβερνεῖ αὐτά. Εἶναι εὐκολώτερον, λέγει ἀρχαῖος φιλόσοφος, νὰ πιστεύσωμεν ὅτι, ἐὰν ρίψωμεν μερικὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου κατὰ τύχην ἐπὶ τῆς γῆς, θὰ προκύψωσι τὰ «Χρονικά τοῦ Αἰνείου» εὐανάγνωστα καὶ καθαρὰ, παρὰ νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ θαυμάσιος αὐτὸς κόσμος ἐδημιουργήθη διὰ τῆς τυχαίας συνοχῆς τῶν ἀτόμων τῆς ὕλης.

γ) **Ἠθικὴ ἀπόδειξις.**— Ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει ἔμφυτος ὁ ἠθικὸς νόμος, ὅστις ἐπιτάσσει εἰς αὐτὸν νὰ πράττῃ τὸ καλὸν καὶ νὰ ἀποβλέπῃ πάντοτε εἰς τὴν ἠθικὴν τελειότητα. Τοῦτο μαρ-

τυρεῖ, ὅτι, πλὴν τῆς φυσικῆς τάξεως, ὑπάρχει καὶ ἠθικὴ τάξις ἐν τῷ κόσμῳ. Ἄλλ' ἡ ἰδέα τῆς ἠθικῆς τάξεως, ἔτι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ κοινὸς νοῦς ἀπαιτοῦσιν, ὥστε οἱ καλοὶ καὶ δίκαιοι νὰ εὐδοκίμωσι καὶ νὰ εὐτυχῶσιν, οἱ δὲ φαῦλοι νὰ τιμωρῶνται καὶ ὑποφέρωσιν ἀναλόγως πρὸς τὸν βίον των. Ὑπάρχει στενὴ συνάφεια μεταξὺ ἀρετῆς καὶ εὐδαιμονίας, διότι μόνον ὁ ἐνάρετος ὀφείλει νὰ εἶναι εὐδαιμόμων. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει πάντοτε ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, διὸ κατ' ἀνάγκην δεόν νὰ ἐπέλθῃ ἀποκατάστασις τοῦ δικαίου εἰς ἄλλην τινὰ ζωὴν. Διὰ νὰ συμβῆ δὲ τοῦτο πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὑπάρχει εἷς πανάγαθος, παντοδύναμος καὶ παντογνώστης Θεός, ὅστις γνωρίζων ἀκριβῶς πάντα, ἀκόμη καὶ τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων, θὰ ἀνταποδώσῃ εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐν ἡμῖν αὐστηροῦ ἠθικοῦ νόμου, ὑποχρεοῦντος ἡμᾶς πρὸς βίον ἠθικόν, ἀγόμεθα εἰς τὴν πίστιν περὶ ὑπάρξεως παναγάθου καὶ δικαίου Θεοῦ, φρουροῦ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἠθικῆς τάξεως. Ὁ πανάγαθος οὗτος καὶ ἅγιος Θεὸς εἶναι καὶ τὸ ἰδανικὸν πρὸς ὃ, ὡς ἠθικὸν ὄν, ὁ ἄνθρωπος τείνει· μόνον εἷς τοιοῦτος Θεὸς δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀκατάσχετον φορὰν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν τελειότητα, ἐφ' ὅσον οὐδὲν ἕτερον ὑπάρχει πλὴν τοῦ Θεοῦ, δυνάμενον νὰ εἶναι τὸ ἰδεῶδες τῶν ἀνθρωπίνων πόθων πρὸς τὸ τέλειον.

δ) Ἱστορικὴ ἀπόδειξις.— Τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ μαρτυρεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ λαὸς ἄνευ πίστεως εἰς Θεὸν καὶ ἄνευ λατρείας αὐτοῦ κατὰ τινὰ οἰονδήποτε τρόπον. Ἡ πίστις εἰς Θεὸν εἶναι καθολικὸν φαινόμενον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ ἡ φορὰ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ θεῖον ὑπῆρξεν ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα φαινόμενα τοῦ ψυχικοῦ του βίου. Δὲν δυνάμεθα ὅθεν, εἰμὴ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι ὑπάρχει Θεός, διότι εἶναι ἀδύνατον ἀνύπαρκτον καὶ φαντασιῶδες ὄν νὰ ἐπεβάλλετο τόσον ἰσχυρῶς εἰς τὴν πίστιν τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ ἤσκει τοιαύτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν βίον καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων πειθόμεθα, ὅτι ἡ πίστις ἡμῶν εἰς τὸν Θεὸν εἶναι καὶ λογικῶς ἐπαρκῶς δεδικαιολογη-

μένη. Ἡ πίστις εἰς τὸν Θεόν, ὃν γνωρίζομεν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐμποδοῦται περισσότερο διὰ τῶν ἐπιχειρημάτων τούτων καὶ καθίσταται ἀπρόσβλητος ἔναντι τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀπίστων καὶ ἀθέων.

11. ΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ, ἣν πορίζομεθα διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως καὶ διὰ τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ, ὡς εἴπομεν προηγουμένως, εἶναι ἀτελής, διότι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Ἀποστόλου «γινώσκομεν ἐκ μέρους» (Α΄ Κορ. ιγ, 12). Ἰδίως ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ὡς ὑπερφυσικοῦ καὶ ὑπέραισθητοῦ ὄντος, εἶναι ἄγνωστος καὶ ἀκατάληπτος εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Ἡ Ἁγία Γραφή ἀποφαίνεται περὶ ταύτης μόνον, ὅτι εἶναι τέλειον Πνεῦμα (Ἰωάν. δ΄ 24), ἵνα καταπολεμήσῃ πᾶσαν ὕλικὴν καὶ ἀνθρωπομορφικὴν παράστασιν καὶ λατρείαν τοῦ Θεοῦ, ὡς συνέβαινε εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν.

Ἐὰν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ οὐσίαν εἶναι ἀνέκφραστος καὶ ἀπερινόητος, δυνάμεθα ὁμως νὰ γνωρίσωμεν, κατὰ τὴν φράσιν τῶν Πατέρων, «τὰ περὶ τὸν Θεόν», ἥτοι τὰ προσόντα αὐτοῦ, ὡς ἐκδηλοῦνται ταῦτα πρὸς τὰ ἐκτός, εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον. Ὁρμώμενοι λοιπὸν ἐκ τῶν δημιουργημάτων καὶ τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν, δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν γνώμην περὶ τῶν ιδιοτήτων τοῦ Δημιουργοῦ αὐτῶν. Τὰς ιδιότητας ταύτας διαιροῦμεν συνήθως εἰς φυσικάς, λογικάς καὶ ἠθικάς.

12. ΦΥΣΙΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

α) Πανταχοῦ παρουσία. Τὰ φυσικά προσόντα τοῦ Θεοῦ συνάγομεν ἐκ τῶν δημιουργημάτων, ἐὰν ἐννοήσωμεν τὸν Θεὸν ὡς ἀπηλλαγμένον τῶν ἀτελειῶν, τῶν παρατηρουμένων εἰς τὰ φυσικά ὄντα, τὰ ὁποῖα, ὡς γνωστόν, ὑπόκεινται εἰς τοὺς περιορισμοὺς τοῦ χρόνου, τοῦ χώρου καὶ τῆς ἀλληλοεξαρτήσεως ἢ αἰτιότητος. Ὁ Θεός, μὴ ὑποκείμενος εἰς τοὺς περιορισμοὺς τούτους, νοεῖται ὡς ἀπόλυτον ὄν καὶ ὡς τοιοῦτον εἶναι πανταχοῦ παρῶν καὶ παντοδύναμος.

Ὅταν λέγωμεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρών, ἐννοοῦμεν, ὅτι οὗτος ὑπάρχει μὲν εἰς πάντα τὰ πεπερασμένα ὄντα, τὰ ὁποῖα ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι καὶ κινούνται, δὲν περιορίζεται ὁμως, οὔτε περικλείεται εἰς αὐτά, ἀλλ' ὑπάρχει πανταχοῦ. Ἡ πανταχοῦ παρουσία τοῦ Θεοῦ συνάγεται καὶ ἐκ τῆς ιδιότητος αὐτοῦ ὡς ἀπολύτου καὶ ἁλλοῦ πνεύματος, διότι ὡς πνεῦμα ὁ Θεὸς δὲν κατέχει ὠρισμένον χῶρον, ὅπως τὰ ἄλλα ὄντα, ἀλλ' ὑπάρχει πανταχοῦ καὶ πληροῖ τὸ σύμπαν.

Τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ Θεοῦ διδάσκει πολλαχῶς ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερά Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας· ἰδίως ἐκφράζεται ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐν τῷ 138ῳ ψαλμῷ διὰ τῶν στίχων: «ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν Ἄδην πάρει. Ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγας μου κατ' ὄρθρον καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου ὀδηγήσει με καὶ καθέξει με ἡ δεξιὰ σου». Ἐὰν δέ που ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ λέγεται, ὅτι ὁ Θεὸς οἰκεῖ φῶς ἀπρόσιτον (1 Τιμ. ζ' 16) ἢ ὅτι κατοικεῖ ἐν τοῖς οὐρανοῖς (Ματθ. ζ' 9), διὰ τῶν τοιούτων ποιητικῶν ἐκφράσεων τονίζεται ἀπλῶς ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τὰ γήινα καὶ ἡ δόξα, δι' ἧς περιβάλλεται.

β) Π α ν τ ο δ υ ν α μ ί α. Ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ ἐμφαίνεται ἐκ τῆς δημιουργίας τοῦ θαυμασίου τούτου κόσμου, ἐκ τῆς τάξεως καὶ σκοπιμότητος, τῆς παρατηρουμένης ἐν αὐτῷ, ἐκ τῆς προνοίας αὐτοῦ καὶ γενικῶς ἐκ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐν τῷ βίῳ ἐκάστου ἀτόμου, δι' ὧν ὄλων βλέπομεν, ὅτι ὁ Θεὸς πάντα, ὅσα θέλει, δύναται. Διὰ τοῦτο ἐπονομάζεται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ Κύριος καὶ Βασιλεὺς τῶν ὄλων, παντοκράτωρ, ἰσχυρὸς, φοβερὸς καὶ λέγεται περὶ τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ, ὅτι «οὐκ ἀδυνατήσῃ παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα» (Λουκ. α' 37) ἢ «οἶδα ὅτι πάντα δύνασαι, ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν» (Ἰώβ, μβ' 2).

γ) Αἰ ω ν ι ὀ τ η ς. Ἡ αἰωνιότης τοῦ Θεοῦ δεικνύει, ὅτι οὗτος δὲν ὑπόκειται εἰς τοὺς περιορισμοὺς τοῦ χρόνου, μὴ ἔχων ἀρχὴν καὶ τέλος, μηδὲ ὑποκείμενος εἰς οἰανδήποτε μεταβολήν. Ὁ Θεὸς κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν εἶναι «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος» (Ἀποκ. α' 3) καὶ παρ' αὐτῷ «οὐκ ἐνὶ παραλλαγῇ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα» (Ἰακ. α' 17). Τὴν αἰωνιότητα τοῦ

Θεοῦ ἐκφράζει ζωηρῶς καὶ ὁ 89^{ος} ψαλμὸς : «πρὸ τοῦ ὄρη γεννηθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ».

13. ΛΟΓΙΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

α) Π α γ γ ν ω σ ί α . Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μόνον ἀπόλυτον ὄν, συνεπῶς αἰώνιος, παντοδύναμος καὶ πανταχοῦ παρών, ἀλλὰ καὶ προσωπικὸν ὄν, καὶ ὡς τοιοῦτος ἔχει συνείδησιν ἑαυτοῦ, πράττει ἐλευθέρως καὶ ἀποκαλύπτεται ὡς πάνσοφος καὶ παντογνώστης κατὰ τὸν νοῦν, ὡς δίκαιος δὲ καὶ ἅγιος καὶ ἀγαθὸς κατὰ τὴν θέλησιν. Εἰς τὰ λογικὰ προσόντα, τὰ εἰς τὸν νοῦν τοῦ Θεοῦ ἀναφερόμενα, ὑπάγεται ἡ παγγνωσία τοῦ Θεοῦ. Διὰ τῆς ἰδιότητος ταύτης ἐννοοῦμεν, ὅτι ὁ Θεός, ὡς δημιουργός, γινώσκει τὰ πάντα ἀμέσως καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κατὰ τὰς σχέσεις αὐτῶν, καὶ οὐ μόνον ὅσα ὑπάρχουσι καὶ φαίνονται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀόρατα καὶ τὰ μέλλοντα, ἔτι δὲ καὶ τοὺς κρυφίους διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεὸς εἶναι «ὁ ἐρευνῶν νεφροὺς καὶ καρδίας» (Ἀποκ. β'. Ψαλμ. 7, 9), διὰ τοῦτο ὁ ψαλμῶδὸς λέγει πρὸς αὐτὸν «σὺ συνῆκας τοὺς διαλογισμοὺς μου ἀπὸ μακρόθεν» (Ψαλμ. 138, 2). Ἡ πρόγνωσις δὲ καὶ τῶν μελλόντων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δὲν αἶρει τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν, διότι ἀπλῶς ὁ Θεὸς προγινώσκει πῶς ὁ ἄνθρωπος θὰ κάμῃ χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας του. Τὰ γεγονότα ἐκτυλίσσονται μὲν κατὰ τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν ὀφείλονται εἰς αὐτήν, ὅπως ἢ παρὰ τοῦ ἱατροῦ πρόγνωσις ἀσθενείας τινὸς δὲν εἶναι αἰτία τῆς ἀσθενείας ταύτης.

β) Π α ν σ ο φ ί α . Τὴν πανσοφίαν τοῦ Θεοῦ ἐμβλέπομεν ἰδίως εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν δημιουργημάτων, εἰς τὴν σταθερότητα τῶν φυσικῶν νόμων, ὑφ' ὧν ταῦτα διέπονται, καὶ γενικῶς εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς πορείας τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου. Ἡ Ἁγία Γραφή ἐξυμνεῖ πολλακίς τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐμφαινομένην ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ ἰδίως ἐν τῇ ἀπολυτρώσει τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τοῦ Σωτῆρος. Ὅμοίως οἱ ἅγιοι ἄνδρες καὶ οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες ἔμειναν πάντοτε ἐκθαμβοὶ πρὸ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, τῆς διατρανουμένης διὰ τοῦ

θαυμασίου τούτου κόσμου. Διὰ τοῦτο δικαίως καὶ ὁ ψαλμωδὸς ἀναφωνεῖ : «ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας» (Ψαλμ. 103, 24· προβλ. καὶ Ρωμ. 11, 33).

14. ΗΘΙΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Αἱ ἰδιότητες αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ εἶναι :

α) Ἑ ἁ γ ι ὁ τ η ς. Ὁ Θεὸς εἶναι ἅγιος, ἦτοι οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς πᾶν κακὸν καὶ ἀκάθαρτον, καὶ εἶναι φύσει ἀγαθός, οὕτως ὥστε ἡ θέλησις αὐτοῦ ταυτίζεται πρὸς αὐτὴν τὴν ἀγαθότητα, μὴ δυναμένη νὰ θέλῃ ἄλλο τι εἰ μὴ τὸ ἀγαθόν. «Ἅγιοι γίνεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι», ἀναγινώσκομεν εἰς τὰς ἙΑγίας Γραφὰς (Λευιτ. ιθ. 2 καὶ 1 Πέτρ. α' 16).

β) Ἑ δ ι κ α ι ο σ ύ ν η. Ἡ ἰδιότης αὕτη τοῦ Θεοῦ ἐκδηλοῦται κατὰ τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὴν φροῦρησιν τῆς ἠθικῆς τάξεως ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτε ὁ δίκαιος Θεὸς κρίνει ἀμερολήπτως τὰς ἐλευθέρως πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὴν ἙΑγίαν Γραφήν ὁ Θεὸς καλεῖται «πιστὸς καὶ δίκαιος, πατὴρ δίκαιος, δίκαιος κριτῆς» (1 Ἰωάν. α' 9, Ἰωάν. ιζ' καὶ 25 καὶ 2 Τιμ. δ' 8). «Ναί, Κύριε, ὁ Θεός, ὁ παντοκράτωρ, ἀληθινὸς καὶ δίκαιος αἱ κρίσεις σου» ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ἙΑποκαλύψεως (16. 7). Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐλέχθη ἀλλαχοῦ, ἐκδηλοῦται μὲν καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ πολλοῦ διὰ τῆς προστασίας τῶν ἀγαθῶν καὶ τιμωρίας τῶν φαύλων, ἀλλ' ὁ χρόνος τῆς ἐκδηλώσεώς της εἶναι κυρίως ἡ ἄλλη ζωὴ, ὅτε θὰ ἐπέλθῃ ἡ μέλλουσα κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις.

γ) Ἑ ἁ γ ἁ π η. Ἡ ἰδιότης αὕτη τοῦ Θεοῦ καταφαίνεται ἐν τῇ μεταδόσει τῆς ἰδίας ἀγαθότητος καὶ μακαριότητος εἰς τὰ ἄλλα ὄντα καὶ διὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἀγάπη αὕτη τοῦ Θεοῦ ἐξαίρεται κυρίως ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἥτις διδάσκει, ὅτι «ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν» (Ἰωάν. δ' 8), ἐν ᾧ πρὸ αὐτῆς οὐδέποτε ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν Ἑθνικῶν τοιαύτη ἰδιότης εἰς τοὺς θεοὺς των. Τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ κόσμου διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἁμαρτωλὴν ἀνθρωπότητα· «οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον,

ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόλλυται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον» (Ἰωάν. γ' 16. Ρωμ. ε' 8). Ἐξ ἀγάπης ὁ Θεὸς συγχωρεῖ, ἀναβάλλει τιμωρίας, ἔλεει τοὺς πάσχοντας, προνοεῖ περὶ πάντων καὶ εἶναι οἰκτιρῶμων καὶ πολυεύσπλαχνος πρὸς πάντας.

15. Ο ΤΡΙΑΔΙΚΟΣ ΘΕΟΣ

Ἡ πίστις εἰς ἕνα μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν Θεόν, τριαδικὸν δὲ κατὰ τὰς ὑποστάσεις, ἦτοι Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, δὲν διδάσκεται παρ' ἄλλης θρησκείας εἰ μὴ μόνον παρὰ τῆς Χριστιανικῆς, ἣτις ἔχει τὸ δόγμα τοῦτο κατ' ἀποκάλυψιν. Τὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι ἀσύλληπτον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν, διδάσκεται ὁμως σαφῶς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ. Οὕτως, ὅταν ὁ Κύριος ἀπέστειλε τοὺς Ἀποστόλους εἰς τὸ κήρυγμα, ἔλεγεν εἰς αὐτούς: «πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. κη' 19). Ὁμοίως ἡ αὐτὴ ἰδέα ἐκφράζεται ἐν Α' Ἰωάν. ε' 7 «τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσιν». Ἐν ἄλλοις δὲ χωρίοις τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀποδίδονται θεῖα ἰδιότητες καὶ θεῖα ἔργα, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ ὀνομασία «Θεὸς» εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐν ᾧ ἡ θεότης τοῦ Πατρὸς διακηρύττεται ἢ ἐξυπακούεται εἰς πᾶσαν σελίδα.

Κατὰ τὴν πίστιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὴν διατυπωθεῖσαν δι' ἀποφάσεων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος δὲν εἶναι ὄψεις τῆς αὐτῆς θεότητος, ὅπως ἐδίδασκον οἱ Σαβελλιανοί, οἵτινες ἔλεγον ὅτι ὁ Θεὸς ἐφανέρωθη ὡς Πατήρ κατὰ τὴν δημιουργίαν, ὡς Υἱὸς κατὰ τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Σωτῆρος καὶ ὡς Ἅγιον Πνεῦμα κατὰ τὴν Πεντηκοστήν, ἀλλ' εἰς αὐτὰ συνάπτεται ἅπασα ἡ θεότης κατ' ἀκατάληπτον τρόπον καὶ ἐνυπάρχουσιν ἐν ἀλλήλοις ἀσυγχύτως, οὕτως ὥστε οὔτε τρεῖς θεοὶ ἀποτελοῦνται, οὔτε συγχέονται εἰς ἕν πρόσωπον. Τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος διακρίνονται ἀλλήλων κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ Πατήρ, ὢν ἀγέννητος, γεννᾷ

φύσει τὸν Υἱὸν καὶ ἐκπορεύει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὁ Υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς. Εἰς δὲ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τὰ τρία μὲν πρόσωπα συμμετέχουσι, καθ' ὅσον αὐταί εἶναι ἐκδηλώσεις τῆς βουλήσεως τῆς μιᾶς θεότητος, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἴδιαν τάξιν ἕκαστον, ἦτοι, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Μ. Ἀθανασίου «ὁ Πατὴρ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ ποιεῖ τὰ πάντα» (ἐπιστολὴ πρὸς Σεράπ. 1, 28).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΠΕΡΙ ΚΟΣΜΟΥ

46. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. ΥΛΙΚΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία πιστεύει καὶ διδάσκει σαφῶς, ὅτι ὁ κόσμος οὗτος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξ ἀγαθότητος καὶ διὰ μόνης τῆς θείας αὐτοῦ θελήσεως. Ἡ Ἁγία Γραφή ἀκριβῶς ἀρχίζει διὰ τῶν λέξεων «ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» καὶ εἰς Ἑβρ. γ' 4 ἀναγινώσκομεν: «πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπὸ τινος, ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας Θεὸς» (πρβλ. 2 Μακκ. ζ' 28, Σοφ. Σολ. ια' 17, Πράξ. ιζ' 24. Α' Κορ. η' 6, Ἑβρ. ια', 3). Τὴν πίστιν ταύτην ἡ Ἐκκλησία ἐκφράζει καὶ εἰς τὸ α' ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, δι' οὗ ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ Θεός, εἰς ὃν πιστεύομεν, εἶναι ποιητὴς οὐρανοῦ καὶ γῆς, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν.

Τὸν τρόπον καὶ τὴν τάξιν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου διηγεῖται ὁ θεόπνευστος Μωσῆς εἰς τὸ α' κεφ. τῆς Γενέσεως, ἔνθα ἐκθέτει τὴν πίστιν καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ εὐσεβοῦς τοῦ ἔθνους. Ἐκεῖ μανθάνομεν πρῶτον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον εἰς ἕξι ἡμέρας ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ διὰ μόνου τοῦ λόγου αὐτοῦ ἤτοι οὐχὶ ἐξ ὁρατῆς τινος ἢ ἀμόρφου ὕλης. «Αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγεννήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν», ἀναφωνεῖ ὁ ψαλμῶδς (Ψαλμ. λβ', 9' πρβλ. καὶ Ἑβρ. ια', 3 «πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι»). Ἐπειτα ἐν τῇ διηγῆσει ἐκείνῃ τῆς Γενέσεως καταφαίνεται, ὅτι ἡ δημιουργία χωρεῖ ἐκ τῶν ἀπλουστέρων καὶ ἀτελεστέρων εἰς τὰ τελειότερα καὶ συνθετώτερα καὶ ἐκ τῶν ἀνοργάνων εἰς τὰ ἐνόργανα μέχρι

τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἐπλάσθη τελευταῖος ὡς κορωνὶς πάντων τῶν δημιουργημάτων.

Ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργηθεὶς κόσμος, ἀποτελούμενος ἐκ πάντων τῶν ὄρατῶν καὶ ἀοράτων, ἐνοργάνων καὶ ἀνοργάνων, ἐμψύχων καὶ ἀψύχων ὄντων, διακρίνεται κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας εἰς ὕλικόν καὶ πνευματικόν κόσμον. Ὁ ὕλικός ἢ φυσικὸς κόσμος, περιλαμβάνων ἐνόργανα καὶ ἀνόργανα ὄντα, ὑποτεταγμένα εἰς μηχανικοὺς καὶ ὁμοιομόρφους αἰωνίως νόμους, διὰ τῆς ἀρμονίας καὶ τῆς σκοπιμότητος αὐτοῦ, ὡς ἐλέχθη ἀλλαχοῦ, μαρτυρεῖ τὴν δόξαν καὶ σοφίαν τοῦ Δημιουργοῦ.

Ἄπασα δὲ ἡ φύσις, ἰδίως ἡ γῆ, ἡ κατοικία τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐρευνῶν του, διότι ἐξ αὐτῆς ἀντλεῖ οὗτος τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ διὰ τῆς ὁλονὲν ἀνακαλύψεως τῶν νόμων τῆς λειτουργίας τοῦ πολυποικίλου ὀργανισμοῦ τῆς φύσεως προσπαθεῖ νὰ κυριαρχῇ αὐτῆς καὶ νὰ πλουτίζη τὰ μέσα τῆς εὐζωίας του συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους: «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς» (Γεν. α' 28).

Ἡ χριστιανικὴ πίστις περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δὲν ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ θεωρία τῶν ὕλιστῶν, ἀρχαίων τε καὶ νέων, ὅτι ὑπάρχει μόνον ὕλη καὶ δυνάμεις τῆς ὕλης, πέραν δὲ τούτων οὐδέν, συνεπῶς οὔτε Θεός, δημιουργὸς αὐτῆς, οὔτε πνευματικὰ ὄντα, σήμερον ἀποκρούεται ὡς ἀστήρικτος καὶ ἀτελής, διότι οὕτω δὲν ἐξηγοῦνται ἱκανοποιητικῶς ὁ πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων. Οὐδὲν πείραμα, οὐδεμία ἐπιστημονικὴ ἀπόδειξις ὑπάρχει, ὅπως πεισθῶμεν, ὅτι ἡ διανόησις, ἡ βούλησις, ὁ ἠθικὸς βίος, ἡ ἐλευθερία εἶναι ἀποτελέσματα ὕλικῆς οὐσίας καὶ δυνάμεων τῆς.

Ὡσαύτως τὰ ἐν τῇ Γενέσει ἀναφερόμενα περὶ τῆς σειρᾶς τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου εἰς ἕξ ἡμέρας δὲν συγκρούονται πρὸς τὴν κρατοῦσαν σήμερον κοσμογονικὴν θεωρίαν τοῦ Laplace, ὅτι ὁ κόσμος ἐξεκλήθη διὰ τῆς κινήσεως εἰς τὴν σημερινὴν του μορφήν βαθμιαίως καὶ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐκ τινος ἀρχικοῦ νεφελώδους χάους. Ὡς αἷτιον τῆς πρώτης κινήσεως

καὶ τῆς πρωταρχικῆς οὐσίας θεωροῦσι τὸν Θεὸν καὶ πολλοὶ τῶν κορυφαίων ἐξελικτικῶν φιλοσόφων καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δέον νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο τῆς Γενέσεως, ὅπως ἄλλως τε ὅλη ἡ Ἁγία Γραφή, δὲν ἔχει ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς ἢ ἀξιώσεις φυσιογνωσίας καὶ γεωλογίας, ἀλλὰ προτίθεται νὰ ἐξάρῃ τὴν ἀπλὴν ταύτην ἀλήθειαν, ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐξ ἄλλου ὡς πρὸς τὰ προβλήματα, τὰ ἀφορῶντα τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν ὄντα καὶ τὰς ὑπερφυσικὰς ροπὰς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, οἱ ἀληθεῖς ἐπιστήμονες ὁμολογοῦσιν, ὅτι κεῖνται ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, αἱ ὁποῖαι ἀσχολοῦνται μόνον μὲ τὰ κατ' αἴσθησιν καὶ ἐμπειρίαν γνωστά.

Μεταξὺ θρησκείας καὶ ἐπιστήμης οὐδεμία ἀσυμφωνία ὑπάρχει, ὁ δὲ ἀληθὴς ἐπιστήμων δύναται πολὺ καλῶς πλὴν τῆς ἐπιστημονικῆς του ζωῆς νὰ ζῆ καὶ ἀληθῶς θρησκευτικὴν ζωὴν, ὅπως δεικνύει τὸ παράδειγμα ὀνομαστῶν φυσιοδιφῶν, οἵτινες διακρίνονται διὰ τὴν εὐσέβειάν των καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν. Ἡ πραγματικὴ ἐπιστήμη ὀδηγεῖ εἰς τὴν πίστιν, ἐὰν δὲ ἐνίοτε γίνηται λόγος περὶ συγκρούσεως αὐτῶν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι, εἴτε ἐπιστήμονές τινες ἀσχολοῦνται καὶ μὲ ζητήματα ἐκτὸς τῆς ἀρμοδιότητός των, εἴτε θεολόγοι τινὲς δεικνύουσιν ὑπερβολικὸν ζῆλον εἰς τὸ νὰ στερεώσωσι τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ἐκάστοτε ἐπιστημονικῶν πορισμάτων, ἀποδίδοντες περισσοτέραν τοῦ δέοντος σπουδαιότητα εἰς τὴν ἐπιστήμην ἐν σχέσει πρὸς τὰ ζητήματα τῆς θρησκείας.

17. Η ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ὁ κόσμος δημιουργηθεὶς ἐξ ἀγαθότητος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δὲν ἐγκατελείφθη εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τύχην, ἵνα ὑπάρχη καὶ ἐξελισθῆται κατὰ τὰς δυνάμεις καὶ τοὺς νόμους, δι' ὧν ἐπροκίσθη, ὡς φρονοῦσιν οἱ Δεῖσταί, οἱ ἀρνούμενοι πᾶσαν ἐπέμβασιν τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ τοῦ κόσμου μετὰ τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ διατελεῖ καὶ ἐν τῇ περαιτέρω πορείᾳ αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Δημιουργοῦ. Ἡ ἐπίβλεψις τοῦ Θεοῦ ἐπὶ

τῶν δημιουργημάτων καὶ ἡ διεύθυνσις αὐτῶν, ὅπως χωρὶς ἕκαστον κατὰ τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ, καλεῖται Πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι διττή, ἐκδηλουμένη, εἴτε ὡς πρόνοια πρὸς συντήρησιν τῶν ἤδη δημιουργηθέντων, εἴτε ὡς πρόνοια διὰ τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν, καὶ μάλιστα τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα ἐπιτευχθῶσιν ἀσφαλῶς οἱ ἀπώτεροι σκοποί, διὰ τοὺς ὁποῖους κατὰ τὰς θείας βουλὰς ἐπλάσθησαν.

α) Συντήρησις τοῦ κόσμου.—Ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ πρὸς συντήρησιν τοῦ κόσμου εἶναι εὐνόητος, διότι ὁ κόσμος, μὴ δημιουργηθεὶς ἐξ ἑαυτοῦ, ἔχει ἀνάγκην τοῦ Δημιουργοῦ, πρὸς συντήρησιν καὶ ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτοῦ. Ἡ συντήρησις τοῦ κόσμου εἶναι συνέχεια τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, διότι συγκρατεῖ εἰς τὴν ὑπαρξιν τὰ ἤδη κτισθέντα, ἐφ' ὅσον ἡ ὑπαρξις τῶν εἶναι εἰσέτι χρήσιμος πρὸς τινὰ σκοπὸν καὶ μάλιστα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κέντρου τῆς δημιουργίας. Ὁ ὕλικός κόσμος ὑπόκειται εἰς μεταβολὰς καὶ εἰς τὴν φθοράν, πολλὰ δὲ εἶδη καὶ γένη φυτῶν καὶ ζώων ἀπωλέσθησαν, διότι ἐν τῇ παροῦσῃ τοῦ χρόνου κατέστη ἡ ὑπαρξις τῶν περιττῶν.

Τὴν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ κόσμου διδάσκει σαφῶς ἡ Ἁγία Γραφή. Ἐν τῇ Σοφ. Σολομ. ια', 24 ἀναγινώσκωμεν: «ἀγαπᾷς γὰρ τὰ ὄντα πάντα, καὶ οὐδὲν βδελύσσει, ὧν ἐποίησας, οὐδὲ γὰρ ἂν μισῶν τι κατεσκεύασας. Πῶς δὲ ἔμεινεν ἂν τι εἰ μὴ σὺ ἠθέλησας; ἢ τὸ μὴ κληθὲν ὑπὸ σοῦ διετηρήθη;» Καὶ ὁ ψαλμῶδὸς ὡσαύτως περὶ τῶν ζωικῶν ὄντων λέγει: «ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσι καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν» (Ψαλ. ργ' 29). Ἐν δὲ τῇ Κ. Διαθήκῃ ἀναφέρεται, ὅτι τὰ πάντα συνέχονται διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ (Ἐβρ. α' 3, Κολ. α' 17) καὶ ὅτι «ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν». (Πράξ. ιζ' 18). Καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἰς διαφόρους ὁμιλίαις τῶν περὶ θείας Προνοίας ὁμοφώνως διακηρύττουσι καὶ ἐξαίρουσι τὴν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ πρὸς συντήρησιν τοῦ κόσμου, διότι, ὡς ὁ Μέγας Βασίλειος λέγει, «οὐδὲν ἀπρονόητον, οὐδὲν ἡμελημένον παρὰ Θεοῦ» (εἰς ἐξαήμ. ὁμιλ. Ζ, 5).

β) Κυβέρνησις τοῦ κόσμου.— Ὁ Θεὸς δὲν συντηρεῖ μόνον τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλέπει καὶ διευθύνει τὴν πορείαν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὕψιστον σκοπὸν, δι' ὃν ἐδημιουργήθη, καὶ ὅστις εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ πάντων καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ. (I Κορ. γ' 22 καὶ ιε' 28).

Ἡ Ἁγία Γραφή, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ συνείδησις καὶ ἡ καρδία πάντων τῶν εὐσεβῶν ἀνθρώπων διακηρύττουσιν, ὅτι ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς τῆς θείας Προνοίας ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν ζωὴν πάντων τῶν δημιουργημάτων καὶ τῶν ἐλαχίστων ἀκόμη. Ἄνευ τοῦ Θεοῦ θελήματος, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, οὔτε στρουθίον, οὔτε μία θρίξ τῆς ἀνθρωπίνης κεφαλῆς δύναται νὰ ἀπολεσθῇ (Ματθ. ι' 29, Λουκ. κα' 18). «Ἡ γὰρ ἀκόλουθος Χριστῷ διδασκαλία, λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, καὶ τὸν δημιουργὸν ἐκθειάζει καὶ τὴν πρόνοιαν μέχρι τῶν κατὰ μέρος ἄγει». (Στρωμ. 1, 11). Ἄνευ τῆς πίστεως εἰς τὴν θείαν Πρόνοιαν δὲν δύναται νὰ νοηθῇ θρησκευτικὴ ζωὴ, προσευχαί πρὸς Θεὸν ἀδιάφορον καὶ ἀδρανῆ καταντῶσιν ἄσκοποι, ἡθικὴ ζωὴ μὲ ἰδεῶδες ἓνα Θεὸν οὐχὶ ζῶντα καὶ ἐνεργὸν εἶναι ἀδύνατος, καὶ αὐτὴ τέλος ἢ ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσις εἶναι ἀπλοῦς μῦθος, ἐφ' ὅσον δεχόμεθα, ὅτι αὕτη ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν θείαν ἀγάπην καὶ εὐσπλαγχνίαν πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον (Πρβλ. Κλήμ. Ἀλεξ. ἐνθ' ἄν.).

Ἡ θεία Πρόνοια, διευθύνουσα τὴν πορείαν τοῦ κόσμου, λαμβάνει μὲν ὑπ' ὄψιν τοὺς ὑπὸ τοῦ ἰδίου Θεοῦ τεθέντας ἐν τῇ φύσει νόμους καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ συνεργάζεται μετ' αὐτῶν, ἀλλ' εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις καὶ δι' εἰδικoὺς λόγους αἴρεται προσωρινῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἢ ἰσχύς αὐτῶν καὶ γίνονται θαύματα, ἥτοι γεγονότα ὑπεράνω καὶ ἔξω τῆς ὕφισταμένης φυσικῆς τάξεως. Ὡσαύτως δὲ ἡ συνεργασία τῆς θείας Προνοίας μετὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου δὲν μειοῖ, ἀλλ' ἐνισχύει ταύτην εἰς τὸ ἀγαθόν. Ὅσακις δὲ ὁ ἄνθρωπος τρέπεται πρὸς τὸ κακόν, ἡ θεία Πρόνοια ἀπέχει, σεβομένη τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, οὔτινος αἰ πράξεις οὐδεμίαν ἀξίαν θὰ εἶχον, ἂν δὲν ἦτο οὗτος ἐλεύθερος. Παρὰ ταῦτα ἡ θεία Πρόνοια ἀκόμη καὶ τὰς κακὰς πράξεις καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐ-

τῶν κατευθύνει καταλλήλως, ὥστε νά μή καταστρέφονται δι' αὐτῶν οἱ ὑψηλοὶ σκοποὶ τῆς δημιουργίας.

Πολλοί, ἀρχαῖοι τε καὶ νέοι, ἠρνήθησαν τὴν ὑπαρξιν τῆς θείας Προνοίας, ὀρμηθέντες ἀπὸ τὸ ὑπάρχον ἐν τῷ κόσμῳ φυσικὸν καὶ ἠθικὸν κακόν, ἦτοι ἀπὸ τὰς ἐλλείψεις ἐν τῇ φύσει καὶ ἀπὸ τὰς κακίας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ. Ἐὰν ὁ Θεὸς ἐν τῇ πανσοφίᾳ καὶ ἀγαθότητί του ἐδημιούργησε τὰ πάντα «καλὰ λίαν» καὶ προνοῆ περι τῆς ζωῆς αὐτῶν, διατί νά ὑπάρξη τὸ φυσικὸν καὶ ἠθικὸν κακόν; Διὰ τὸ ἠθικὸν κακόν ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι ὑπεύθυνος εἶναι μόνος ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου, ὡς προσωπικοῦ καὶ ἠθικοῦ ὄντος, ὁ Θεὸς σέβεται τὸ ἀνεκτίμητον προσὸν τῆς ἐλευθερίας προνοῶν μόνον νά κατευθύνῃ πρὸς τὸ ἀγαθὸν τὰς συνεπειὰς τῆς κακῆς χρήσεως αὐτῆς.

Αἱ δὲ ἐν τῇ φύσει παρατηρούμεναι ἐλλείψεις, οἷον ἡ φθορὰ καὶ αἱ μεταβολαί, οἱ σεισμοί, δηλητηριώδη ὄντα, ἐπιδημικαὶ ἀσθένειαι καὶ θανατηφόρα μικρόβια, ὁ ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως, ταῦτα πάντα ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία θεωρεῖ ὡς συνεπειὰς τῆς ἁμαρτίας, ἥτις διὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰσηλθεν εἰς τὸν κόσμον, ἐπέσυρε τὴν κατάραν τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτὸν (Γεν. γ', 17), καὶ διετάραιξε τὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν φύσιν. Οὐχ ἦττον αἱ ἐλλείψεις αὗται τῆς φύσεως χρησιμεύουσι κατὰ θεῖαν Πρόνοιαν πρὸς τιμωρίαν ἅμα καὶ διαπαιδαγώγησιν τῶν ἀνθρώπων, ἕως ὅτου καὶ ἡ φύσις καὶ οἱ ἄνθρωποι, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, λυτρωθῶσι διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀνακτήσωσι τὴν πρώτην δόξαν καὶ ἀφθαρσίαν. «Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ» (Ρωμ. η' 20).

21-12-57 1701 18. ΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ 154

Μία ἀλήθεια, ὑπερβαίνουσα πᾶσαν ἐπιστημονικὴν διερεύνησιν, εἶναι ἡ πίστις τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας εἰς πνεύματα, ὡς ἐλεύθερα προσωπικὰ ὄντα. Ἄλλ' ἐὰν ἡ πίστις εἰς πνεύμα-

τα ὑπερβαίνη πᾶσαν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, οὐχ ἦττον δὲν ἀντίκειται εἰς τὸν ἀνθρώπινον λόγον καὶ ἐξηγεῖται κατ' ἀναλογίαν ἐκ τῶν παρατηρουμένων ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ. Ὅπως δηλονότι ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ διακρίνομεν διαβάθμισιν τῶν ὄντων εἰς κατώτερα καὶ ἀνώτερα, εἰς ἀπλούστερα καὶ συνθετώτερα, οὕτω καὶ εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον εἶναι δυνατὴ ἡ ἴδια διάκρισις, ὥστε νὰ δεχθῶμεν μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπαρξιν ὄντων τελειοτέρων τοῦ ἀνθρώπου, ἀσωμάτων κατὰ τὴν φύσιν καὶ καθαρῶς πνευματικῶν, ὅπως εἶναι οἱ ἄγγελοι.

Ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ γίνεται πολλάκις λόγος περὶ τῶν ἀγγέλων, οἵτινες ἐξαγγέλλουσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς βουλὰς τοῦ Θεοῦ, αἰνοῦσι τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ὑπηρετοῦσιν αὐτόν. Οὕτως ἄγγελοι παρουσιάσθησαν εἰς τὸν Λῶτ, διὰ νὰ εἰδοποιήσωσιν αὐτόν κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἐγκαταλείψη μετὰ τῆς οἰκογενείας του τὰ Σόδομα (Γεν. ιθ' 28)· ἄγγελος ὡσαύτως ἐβοήθησε τὸν προφήτην Ἡλίαν εἰς τὴν ἔρημον (3 Βασ. ιθ' 5 κ.έ.). Ὁ Δαβὶδ ἐξυμνῶν τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου, λέγει, ὅτι οὗτος πολὺ ὀλίγον ὑπολείπεται τῶν ἀγγέλων κατὰ τὴν δόξαν: «ἠλάττωσας αὐτόν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους· δόξη καὶ τιμὴ ἔστεφάνωσας αὐτόν» (Ψαλμ. η' 6).

Ἐν δὲ τῇ Κ. Διαθήκῃ βλέπομεν, ὅτι δι' ἀγγέλου ἀνηγγέλθη ἡ γέννησις τοῦ Προδρόμου καὶ τοῦ Κυρίου, ἄγγελος εἰδοποίησε τὸν Ἰωσήφ περὶ τῶν κινδύνων τοῦ θεοῦ Βρέφους καὶ ἄγγελοι ὑπηρέτησαν τὸν κύριον κατὰ τὸν πειρασμόν, εἰς τὴν προσευχὴν του ἐν Γεθσημανῇ, κατὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν, ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς Ἀποστόλους εἰς διαφόρους περιστάσεις.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἡ Ἐκκλησία διδάσκει, ὅτι οἱ ἄγγελοι κατὰ τὴν φύσιν εἶναι ἀσώματα καὶ καθαρῶς πνευματικὰ ὄντα. Ἡ φύσις των, ὡς κτιστὴ, κατὰ τὸν ἱερόν Δαμασκηνόν, δὲν εἶναι ἄτρεπτος, «ἔχουσα ἐξουσίαν καὶ μένειν καὶ προκόπτειν ἐν τῷ ἀγαθῷ καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον τρέπεσθαι» (Ἔκδ. ὀρθοδ. πίστεως II, 3). Οἱ ἄγγελοι χρησιμεύουσιν ὡς ὄργανα τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, προστατεύουσι τούτους καὶ παρίστανται ὡς φύλακες καὶ σύντροφοι αὐτῶν, ἐφ' ὅσον ἀκολουθοῦσι τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

Εἰς τὰ πνευματικά ὄντα ὑπάγονται καὶ τὰ πονηρὰ πνεύματα ἢ οἱ δαίμονες, οἵτινες ἤσάν ποτε καὶ οὗτοι ἀγαθοὶ ἄγγελοι, ἀλλ' ἔκαμον κακὴν χρῆσιν τοῦ αὐτεξουσίου καὶ ἐξ ἀλαζονείας ἐξέπεσον τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίας. Μετὰ τὴν πτώσιν των ἀντιδρῶσι κατὰ τοῦ θείου θελήματος καὶ πειράζουσι τοὺς ἀνθρώπους ποικιλοτρόπως, ἐξωθοῦντες αὐτοὺς εἰς τὸ κακόν, ἵνα μὴ τύχῃσι τῆς σωτηρίας (Ἰώβ α' 6, Ἦσ. ιδ' 12, Ματθ. δ' 3. 10, Ἰωάν. η' 44 2. Κορ. ζ' 15, Ἀποκ. ιβ' 7).

19. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

α) Φύσις αὐτοῦ καὶ προορισμός.— Μεταξὺ τοῦ ὑλικοῦ καὶ πνευματικοῦ κόσμου ἴσεται ὁ ἄνθρωπος, ὅστις συγκείμενος ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς μετέχει ἀμφοτέρων.

Οὗτος ἐπλάσθη, κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφήν, τελευταῖος ἐξ ὄλων τῶν δημιουργημάτων, ὡς τὸ τελειότατον αὐτῶν. Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνθρώπου καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας του, διότι, ἐν ᾧ πάντα τὰ λοιπὰ κτίσματα ἐδημιουργήθησαν διὰ μόνου τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη δι' ἰδιαιτέρας ἐνεργείας αὐτοῦ, καθότι ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸ μὲν σῶμα, λαβὼν χοῦν ἐκ τῆς γῆς, τὴν δὲ ψυχὴν, ἐμφυσήσας ἐν τῷ σώματι πνοὴν ζωῆς.

Διὰ τῶν εἰκονικῶν φράσεων τοῦ τρόπου τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἢ Ἀγία Γραφή διδάσκει τὴν ὠραίαν ἀλήθειαν, ὅτι σωματικῶς μὲν συνδεόμεθα μετὰ τῆς γῆς ἢ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, ψυχικῶς δὲ συγγενέομεν μετὰ τοῦ Θεοῦ. Οὕτω πλασθὲν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι, ὡς ἐφρόνουν οἱ Ὀρφικοί, ὁ Πλάτων καὶ ἄλλοι φιλόσοφοι καὶ πολλοὶ αἰρετικοὶ καὶ ἀσκηταὶ Χριστιανοί, δεσμωτήριον τῆς ψυχῆς καὶ πηγὴ πάσης κακίας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλ' ὄργανον τῆς ψυχῆς ἢ, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Ἀπ. Παύλου, «ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν ἀγίου Πνεύματος» (Α' Κορ. 5' 19).

Ἡ δὲ ἀξία τῆς ψυχῆς εἶναι ἔτι περισσότερον ἐκδηλος. Αὕτη ἐπλάσθη, κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφήν, κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν (Γεν. α' 26), ἥτοι πεπροικισμένη δι' ἐλευθερίας καὶ διὰ πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδιοτήτων, αἱ ὁποῖα ἰδιάζουσιν εἰς

τὸν Θεόν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, διαρκῶς περισσότερο τελειοποιούμενος, ὁμοιωθῆ τῷ Θεῷ. Τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐτόνισε καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν εἰπών: «τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν ζημιωθῆ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;» (Ματθ. ις' 26). Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐξῆρρον τὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ θεῖον σπινθῆρα καὶ συνίστων ἰδιαιτέρως τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ψυχῆς· «γνῶθι σαυτοῦ τὴν φύσιν, λέγει ὁ Μ. Βασίλειος, ὅτι θνητὸν μὲν σου τὸ σῶμα, ἀθάνατος δὲ ἡ ψυχὴ· ἐπιμελοῦ ψυχῆς, πράγματος ἀθανάτου».

Τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας περὶ συστάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς, ὡς ἐλέχθη ἀλλαχοῦ, δέχεται γενικῶς καὶ ἡ ἐπιστῆμη σήμερον. Ἀλλὰ καὶ ἡ τόσον διαδεδομένη περίφημος Δαρβινικὴ θεωρία, περὶ καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου καὶ διὴ ἐκ τοῦ πιθήκου ἢ πιθηκανθρώπου δι' ἐξελίξεως βαθμιαίας καὶ πολυχρονίου, δὲν εἶναι τόσον ἀκριβῆς καὶ ἀπρόσβλητος, ὅσον κοινῶς νομίζεται. Διότι, ἐὰν λ. χ. τὸ ἀνθρώπινον σῶμα προῆλθε δι' ἐξελίξεως ἐξ εἶδους ζῴου, τελειότερου πολὺ τῶν νῦν ὑπαρχόντων καὶ κατὰ τι ἀτελεστέρου τῶν ἀνθρώπων, τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἀπωλέσθη ἀριθμὸς τις ἐνδιαμέσων τύπων μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ ζῴου καὶ τῶν ἀνθρώπων. Τὰ ἐνδιάμεσα ταῦτα εἶδη, κατὰ τοὺς Δαρβινιστάς, ἀπωλέσθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως; ἀνευρίσκονται δὲ ποῦ καὶ ποῦ σκελετοὶ τούτων εἰς διάφορα στρώματα τῆς γῆς. Ἀκριβῶς ὅμως ἐν τούτῳ ἔγκειται τὸ τρωτὸν τῆς Δαρβινεῖου θεωρίας τῆς ἐξελίξεως, διότι δέχεται ὅτι κατὰ τὴν ἐξέλιξιν ἀπωλέσθησαν ἐν τῷ ἀγῶνι περὶ ζωῆς οἱ ἰσχυρότεροι τύποι καὶ περιεσώθησαν οἱ νῦν ὑπάρχοντες ἀσθενέστεροι, τοῦθ' ὅπερ εἶναι πρόδηλον, ὅτι λογικῶς εἶναι δυσπαράδεκτον.

Ἔτι περισσότερα εἶναι αἱ δυσχέρειαι διὰ τοὺς Δαρβινιστάς, αἱ προερχόμεναι ἐκ τῆς μεγάλης διαφορᾶς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, μετὰ τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν προσόντων αὐτῆς καὶ τῆς ζωικῆς ψυχῆς. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχει μεγάλη ἄβυσσος, ἣν ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως δὲν δύναται νὰ πληρῶσῃ.

Δὲν δυνάμεθα ὅθεν νὰ ἀνεύρωμεν προγόνους τοῦ ἀνθρώ-

που ἐν τῇ γῆ μεταξὺ τῶν ζώων, ἀλλὰ προῆλθεν οὗτος κατ' εὐθείαν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ, δι' ἰδιαιτέρας θείας ἐνεργείας κατὰ τὴν δημιουργίαν.

17/ β) Ἡ ἀρχέγονος κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ πτώσις αὐτοῦ.— Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν πλασθεὶς κατ' εὐθείαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ δι' ἰδιαιτέρας ἐνεργείας Αὐτοῦ, ἐπροικίσθη δι' ὄλων τῶν φυσικῶν καὶ πνευματικῶν ἰδιοτήτων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐξεπλήρου οὗτος τὸν προορισμὸν αὐτοῦ καὶ θὰ ἔζη εὐδαίμων παρά τῷ Θεῷ. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐκφράζει ἡ Ἁγία Γραφή διὰ τῶν λόγων, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ, ὑποδεικνύουσα δι' αὐτῶν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐχορήγησε τοιαῦτα ἐφόδια εἰς αὐτόν, ὥστε νὰ ζῆ ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν περὶ αὐτὸν φύσιν, πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὸν Δημιουργόν του καὶ νὰ τείνη πάντοτε πρὸς τὸ τέλειον, ἐξομιοῦμενος πρὸς τὸν Θεόν. Τὰ ἐφόδια ταῦτα ἦσαν ἰδίως ὁ νοῦς, ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως, ἡ ὀρμὴ πρὸς τὸ καλὸν καὶ τέλειον, ἡ ἀπάθεια ἔναντι νοσημάτων, ἡ κυριαρχία ἐπὶ τῆς φύσεως. Τὴν φυσικὴν ταύτην κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο ὁ ἄνθρωπος, ὅτε τὸ πρῶτον ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ, ὀνομάζομεν ἀρχέγονον κατάστασιν αὐτοῦ. Ἡ ἀρχέγονος κατάστασις τῶν πρωτοπλάστων ἦτο μὲν ὑπέροχος, ἀλλ' οὐχὶ τελεία καὶ ἀνεπίδεκτος προόδου καὶ τελειοποιήσεως. Διὰ τοῦτο ὠφειλον οὗτοι διὰ τῶν ἐμφύτων προσόντων, δι' ὧν ἐπροικίσθησαν ἐξ ἀρχῆς βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς θείας χάριτος νὰ ἀσκῶνται ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς, ἵνα φθάσωσιν εἰς τελειοτέραν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου καὶ εἰς ἀγιώτερον καὶ θειώτερον βίον. Ἡ φυσικὴ δηλονότι ἀγνότης καὶ δικαιοσύνη ἔπρεπε νὰ προαχθῆ καὶ νὰ μετατραπῆ εἰς δεδοκιμασμένην ἠθικότητα καὶ εἰς ἐλευθέραν ἔμμονὴν εἰς τὸ ἀγαθόν. Τοῦτο ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῆ διὰ τῆς ἀσκήσεως εἰς ὠρισμένας ἐντολάς, τὰς ὁποίας σκοπίμως καὶ πρὸς δοκιμασίαν αὐτῶν ἐν τῷ ἀγαθῷ ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς πρωτοπλάστους.

Κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν λοιπὸν ὁ Θεὸς ἔδωκε τὴν ἐντολήν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους, ὅπως μὴ φάγωσι καρποὺς ἐκ τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κα-

κοῦ. Ἡ τήρησις τῆς ἐντολῆς θὰ ἐσήμαινεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἤθελε πάντοτε νὰ συμμορφώνηται πρὸς τὸ θεῖον θέλημα καὶ νὰ ζῆ πάντοτε πλησίον τοῦ Θεοῦ, θὰ εἶχε δὲ ὡς συνέπειαν τὴν μακαριότητα τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ ζωῇ. Ὁ Ἀδάμ ὅμως, πειρασθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ παρακινήθεις ὑπὸ τοῦ ἐγωισμοῦ καὶ τῆς φιλοδοξίας, ὅπως ἐπιτύχη ἄνευ τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τῶν ἰδίων μόνον δυνάμεων τὴν τελειότητα καὶ εὐδαιμονίαν, παρέβη τὴν ἐντολὴν καὶ ἔφαγεν ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ ἀπηγορευμένου δένδρου. Ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς ἦτο καταφρόνησις καὶ ἀνυπακοή πρὸς τὸ θεῖον θέλημα τοῦ Ὑψίστου. Ὁ Θεὸς ἐγκατέλειψε τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ ἀποξένωσις αὕτη μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἔγινε πρόξενος μυρίων κακῶν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἡ παράβασις τῆς θείας ἐντολῆς ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον προπατορικὸν ἀμάρτημα, ὅπερ παρέσυρεν ὅλον τὸ ἐξ αὐτῶν καταγόμενον ἀνθρώπινον γένος εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ἥτις ἐπληθύνετο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καὶ οὕτως ἡ ἀνθρωπίνη φύσις κατέστη ἐπιρρεπὴς πρὸς τὸ κακὸν μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ ἀγαθόν. Ἡ κατάστασις τῆς ἀνθρωπότητος ὅλον ἐχειροτέρευεν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, διότι αὕτη ἔχασε τὴν πίστιν εἰς ἕνα Θεόν, περιέπεσεν εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ εἰς πᾶσαν διαφθοράν καὶ φαυλότητα, ἣν συνεπάγεται ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Θεοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως καταστῆ οὗτος τέλειος καὶ μέτοχος τῆς θείας ἀγαθότητος καὶ μακαριότητος, ἐφαίνετο ὅτι ἐματαιοῦτο. Πλὴν ὁ πολυεύσπλαγχνος Θεὸς δὲν ἀφήκε τὸ ἴδιον πλάσμα νὰ περιέλθῃ εἰς τελείαν καταστροφήν, ἀλλ' ἐπρονόησε διὰ τὴν σωτηρίαν του καὶ προεῖπε καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς πεσόντας πρωτοπλάστους, ὅτι διὰ τινος τῶν ἀπογόνων τῆς Εὐας, διὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἐμελλε νὰ σωθῆ ὁ ἄνθρωπος. Τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἔχει ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν, ὅπως ἀποκατάστη τὸν ἀμαρτωλὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ κατάστασιν καὶ ἐπαναφέρῃ αὐτὸν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Οὐρανοῦ Πατρός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ, ΑΠΟΛΥΤΡΩΣΕΩΣ

Ἐπιθ. β'—ζ' τοῦ Συμβόλου πίστεως:

- β'.. Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν Μο-
νογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώ-
νων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα
οὐ ποιηθέντα, ὁμοῦσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.
- γ'. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κα-
τελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου
καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.
- δ'. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ
ταφέντα.
- ε'. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.
- ς'. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ
Πατρὸς.
- ζ'. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ
τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

20. Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΠΡΟΣ ΥΠΟΔΟΧΗΝ ΑΥΤΟΥ

Διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν πρω-
τοπλάστων εἰσηλθεν, ὡς προείπομεν ἐν τῷ περὶ πτώσεως τοῦ
ἀνθρώπου κεφαλαίῳ, εἰς τὸν κόσμον ἡ ἁμαρτία καὶ ὁ θάνατος
(Ρωμ. Ε' 12). Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε πλέον τὰ χαρίσματα, δι'
ὧν περιέβαλε τοῦτον ὁ Θεὸς ἅμα τῇ δημιουργίᾳ, τὸναντίον
εἶχεν ἔκδηλον τὴν πρὸς τὸ κακὸν ροπὴν. Ἀποτέλεσμα τῆς πτώ-
σεως τῶν πρωτοπλάστων καὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ προπατορι-
κοῦ ἁμαρτήματος εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ὑπῆρξεν ἡ ἀπο-
μάκρυνσις τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡ διαφθορὰ αὐτῆς,
τὸ κατάντημα εἰς κατάστασιν μὴ ἀρμόζουσαν εἰς δημιουργή-
ματα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ διαφθορὰ τῆς ἀνθρωπότητος ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἦτο ἀνίκανος πλέον νὰ σωθῆ αὕτη μόνη καὶ ἦτο καταδικασμένη εἰς ἀπώλειαν. Οὐδεμία δύναμις ἦτο ἰκανὴ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν λόγφ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἐπελθοῦσαν μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων διάστασιν. Ἡ ἀγάπη ὅμως τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἠδόκησεν Οὗτος, ἐν τῇ ἀπειρῶ αὐτοῦ σοφίᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ, νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον· καὶ τὸ μέσον τῆς σωτηρίας ταύτης ἦτο ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Μονογενοῦς Αὐτοῦ Υἱοῦ, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ἰωάνν. Γ' 16. Ρωμ. Η' 32).

Ἡ ἀνθρωπότης παρὰ τὴν μεγάλην κατάπτωσιν δὲν ἦτο τελείως ἀπαράσκευος πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος. Ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ συναισθανθῆ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἀνάγκην νὰ σωθῆ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, διότι, ἂν ἡ σωτηρία ἐπεβάλλετο εἰς αὐτόν, οὐδεμίαν θὰ εἶχεν αὕτη ἀξίαν. Μία τοιαύτη ἔξωθεν ἐπιβαλλομένη σωτηρία θὰ προσέβαλλε τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου, ἦτοι τὴν ἔμφυτον ἐκείνην δύναμιν, δι' ἧς οὗτος δύναται νὰ ρυθμίζῃ ἔλευθέρως τὰ καθ' ἑαυτὸν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἢ ἐναντίον τούτου. Διὰ νὰ συναισθανθῆ ὅμως ἡ ἀνθρωπότης τὴν ἀνάγκην τῆς σωτηρίας, ἔπρεπε νὰ προπαρασκευασθῆ· καὶ μία τοιαύτη προπαρασκευὴ ὑπῆρξεν ἔργον τῆς Θείας Προνοίας.

Περιούσιος λαὸς τοῦ Θεοῦ ὑπῆρξε τὸ Ἰουδαϊκὸν Ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἐκήρυξε πρῶτον τὴν εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν λατρείαν, μολοντί καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐξέπεσον πολλάκις τῆς ἀληθινῆς λατρείας, ἐστάθησαν δ' ἀνίκανοι νὰ δημιουργήσωσι τὴν παγκόσμιον θρησκείαν τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς Ἀληθείας, τῆς ὁποίας ἀνάγκην εἶχεν ὁ ἄνθρωπος. Οἱ Ἰουδαῖοι προπαρασκευάσθησαν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος διὰ τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωυσεώς καὶ τῶν Προφητῶν. Πρῶτον διὰ τῶν πολλῶν πρὸς τοὺς Πατριάρχας ἐπαγγελιῶν καὶ ἀποκαλύψεων καὶ διὰ τῆς θυσίας τοῦ Ἰσαάκ, ἡ ὁποία ἦτο τύπος τῆς θυσίας τοῦ Ἰησοῦ, ἔπειτα δὲ διὰ τοῦ γραπτοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου, ὁ ὁποῖος ἦτο παιδαγωγὸς εἰς Χριστὸν (Γαλ. Γ' 24), διετήρησαν οὗτοι ἀκμαίαν τὴν ἐλπίδα διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου, λυτρωτοῦ αὐτῶν ἐκ τῆς, εἰς ἣν εἶχον περιέλθει, καταστάσεως. Ὅμοίως κατόπιν συνεκράτουν, ὅσον ἦτο δυνατόν, τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν οἱ Προφῆται,

οί ὅποιοι, καί ὅταν οὗτοι διεφθάρησαν καί ὅταν κατόπιν λόγω τῶν ἁμαρτιῶν των ὑπεδουλώθησαν εἰς τοὺς Ἀσσυρίους καί Βαβυλωνίους, καί τοὺς παραβάτας τοῦ Νόμου, ἔστω καί βασιλεῖς, ἤλεγχον καί τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν ὑπεδείκνυον καί τοὺς ἀπεγνωσμένους ἐνίσχυον.

Ἡ θεία Πρόνοια ἐπεξετείνετο καί εἰς τοὺς Ἐθνικοὺς (Πράξ. ΙΔ' 17), παρὰ τοῖς ὁποίοις φιλόσοφοι καί ἄλλοι μεγάλοι ἄνδρες κατάρθωσαν εἰς καθαρωτέρας ἰδέας περὶ Θεοῦ καί ἀθανασίας τῆς ψυχῆς νὰ φθάσωσιν, ἀφοῦ κατέδειξαν τὴν πλάνην καί τὸ ψεῦδος τῆς πολυθεΐας. Εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῶν Ἐθνικῶν οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε καί ἡ μεταξύ αὐτῶν διασπορὰ τῶν Ἰουδαίων (Τωβίτ 8, 7, 4) καί αὐτὴ ἀκόμη ἢ μετάφρασις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν Ἑλληνικήν.

Ὅτε ἦλθε λοιπὸν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας τὸ 750 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου ἐκ Παρθένου Μαρίας καί ἐκ Πνεύματος ἁγίου συμφῶνως πρὸς τὰς Ἀγίας Γραφὰς (Μιχ. ε' 2. Ματθ. β' 6).

21. Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

Ὁ Σωτὴρ ἔσωσε τὴν ἀνθρωπότητα καί διὰ τῆς Διδασκαλίας Αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν αὐτὸς πρῶτος ἐφήρμοσεν ἐν τῷ βίῳ Του.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διέτρεχε τὰς πόλεις καί τὰ χωρία τῆς Ἰουδαίας καί Γαλιλαίας, κηρύττων εἰς ὅλα τὰ μέρη τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Σωτηρίας. Ὁ λόγος Αὐτοῦ ἦτο πλήρης δυνάμεως καί αὐθεντίας. Ἐκήρυττε τὴν ἀγάπην πρὸς πάντας καί πρὸς αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἐχθροὺς καί τὴν συγγνώμην, τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὰ πλούτη, τὴν μετάνοιαν, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς καί τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεὸν ὡς Πατέρα ὄλων καί αὐτῶν ἔτι τῶν ἁμαρτωλῶν. Τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος ἠκτινοβόλει ἀπὸ ἀγαθότητα καί θεϊκὸν μεγαλεῖον.

Ἡ ζωὴ τοῦ Σωτῆρος ἦτο παράδειγμα ὄλων τῶν ἀρετῶν. Οὐδὲν ἀπολύτως ὑπάρχει ἐν τῇ διδασκαλίᾳ του, τὸ ὅποιον νὰ μὴ ἐφήρμοσεν αὐτὸς ὁ ἴδιος· διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καί ἡ μεγάλη ἐπίδρασις τῆς διδασκαλίας του εἰς τὰ πλήθη. Ὁρθῶς ὁ Προφήτης προέλεγε περὶ αὐτοῦ, ὅτι «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐ-

ρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ». Τοιαύτη ἦτο ἡ γοητεία τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν βίον τοῦ Σωτῆρος, ὥστε κατὰπληκτος ἔλεγεν ἄλλοτε «οὐδέποτε οὕτως εἶδομεν» καὶ ἄλλοτε «οὐδέποτε ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος».

Ἡ τελειότης τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ κατεφάνη ἰδιαιτέρως κατὰ τὰ φρικτὰ Αὐτοῦ Πάθη ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων.

22. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΑΥΤΟΥ Η ΑΝΑΛΗΨΙΣ ΚΑΙ Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

α) Ἡ κακία καὶ ἡ μοχθηρία τῶν ἀρχόντων τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸ μῖσος αὐτῶν πρὸς τὸ Φῶς καὶ τὴν Ἀλήθειαν ὠδήγησαν τὸν Σωτῆρα εἰς τὸν Σταυρόν. Περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς προσφορᾶς τῆς ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ θυσίας καὶ περὶ τῆς σημασίας αὐτῆς διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου γίνεται λόγος ἐν τῇ παραγράφῳ περὶ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος.

β) Κατὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ τῆς Γραφῆς (Α΄ Πέτρ. Φ΄ 19) καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Σωτῆρ, ὅταν τὸ σῶμα Αὐτοῦ εὐρίσκετο ἐν τῷ τάφῳ, κατέβη μετὰ τῆς ψυχῆς του, ἠνωμένης μὲ τὴν θεότητα, εἰς τὸν Ἄδην, διὰ νὰ κηρύξῃ καὶ εἰς τοὺς ἐκεῖ καὶ συμπληρώσῃ οὕτω τὸ ἀπολυτρωτικὸν Αὐτοῦ ἔργον. Οἱ ἐν τῷ Ἄδῃ πιστεύσαντες ἀνήχθησαν εἰς τὰς μονὰς τοῦ Οὐρανοῦ Πατρός.

Τὴν Τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ταφῆς Αὐτοῦ ὁ Σωτῆρ ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου νικήσας τὸν θάνατον καὶ ἀναδειχθεὶς οὕτω κύριος καὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος προοιωνίζει ἄριστα τὸ πάθημα τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ (Ματθ. ΙΒ΄ 40), προεῖπε δὲ ταύτην καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος (Ματθ. Κ΄ 19). Ἡ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος ἀποτελεῖ τεκμήριον καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως πάντων τῶν ἀνθρώπων (Α΄ Θεσσαλ. Δ΄ 14).

γ) Ὁ Σωτῆρ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν μετὰ τὴν Ἀνάστασιν Αὐτοῦ ἀνελήφθη μὲ τὸ δεδοξασμενον καὶ ἀθάνατον αὐτοῦ σῶμα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθησεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ἀναλαβὼν καὶ πάλιν τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν εἶχε, πρὶν ἢ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον.

Κατὰ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως καὶ κατὰ τὴν γενικὴν δι-

δασκαλίαν καὶ πίστιν τῆς Ἐκκλησίας ὁ Σωτὴρ εἰς ἡμέραν, ἦν ἀγνοοῦσι καὶ οἱ Ἄγγελοι αὐτοῦ, θὰ ἔλθῃ, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον. Περί τούτου θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ια' καὶ ιβ' ἄρθρου τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.

22. Αἱ Χριστολογικαὶ Ἐριδές

Ὁ Σωτὴρ ἦτο τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, θεάνθρωπος, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μονογενῆς, ὁ μόνος δηλ. ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς καὶ οὐχὶ δημιουργηθεὶς, φῶς γεννηθὲν ἐκ τοῦ φωτός, ἀληθινὸς Θεὸς γεννηθεὶς ἐξ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα, δι' οὗ ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα.

Ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν θεότητα εἶναι ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα δὲ ὁμοούσιος πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀλλ' ἄνευ ἁμαρτίας (Ἰωάνν. Η' 46, Πέτρ. Β' 22). Ὡστε ἐν τῷ Χριστῷ ἠνώθησαν αἱ δύο φύσεις, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, χωρὶς οὐδεμία τούτων νὰ ὑποστῇ ἀλλοίωσιν τινὰ ἐν πρόσωπον, μία ὑπόστασις ἐν δυσὶ φύσεσιν, αἱ ὁποῖαι ἠνώθησαν ἀσυγχύτως, ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀχωρίστως. Ὁμοίως ἐν τῷ Χριστῷ διακρίνονται καὶ δύο θελήσεις, θεία καὶ ἀνθρωπίνη, χωρὶς ποτε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ σημειωθῇ ἐναντίωσίς τις μεταξύ ἀλλήλων, διότι ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις ὑποχωρεῖ καὶ ὑποτάσσεται πάντοτε εἰς τὴν θείαν (Ματθ. ΚΣΤ' 39).

Περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος ἠγέρθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πλεῖσται ἔριδες, διότι ἄλλοι ἐχαρακτήριζον τοῦτον οὕτως καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ὁ γέρων Συμεὼν προφητεύων τὰς ἔριδας ταύτας ἀπεκάλεσε τὸν Ἰησοῦν «**σημεῖον ἀντιλεγόμενον**» (Λουκ. Β' 35).

Σπουδαιότεραι ἐκ τῶν ἐρίδων τούτων, οἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται Χριστολογικαί, εἶναι αἱ ἐγερθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρείου, πρεσβυτέρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὑπὸ τοῦ Νεστορίου, Ἐπισκόπου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπὸ τοῦ Εὐτυχοῦς, Ἀρχιεπισκόπου ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὑπὸ τῶν λεγομένων Μονοθελητῶν.

Ὁ Ἀρειὸς ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο κτίσμα τοῦ Πατρὸς· τοιοῦτοτρόπως ὁμως προσέδιδεν εἰδωλολατρικὸν χαρακτῆρα εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, διότι ἀποδεχόμενοι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ θ' ἀπεδίδομεν θείαν λατρείαν εἰς τὸ κτίσμα.

Ὁ Νεστόριος ἐχώριζε τὰς δύο ἐν τῷ Χριστῷ φύσεις διδάσκων ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία ἐγέννησεν οὐχὶ τὸν Θεὸν Λόγον ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπίνην μόνον φύσιν τοῦ Χριστοῦ, ὀνομαζῶν διὰ τοῦτο ταύτην Χριστοτόκον καὶ οὐχὶ Θεοτόκον. Ὁ Εὐτυχῆς ἐδίδασκειν, ὅτι ἐν τῷ Χριστῷ ἀπέμεινε μόνη ἡ θεία φύσις, ἀπορροφηθείσης τῆς ἀνθρωπίνης ὑπὸ ταύτης. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Κύριλλος, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλοι, θέλοντες, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου, νὰ ἐλκύσωσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοὺς Μονοφυσίτας τῆς Αἰγύπτου παρεδέχοντο μίαν ἐν τῷ Χριστῷ θέλησιν.

Κατὰ τῶν τοιούτων διδασκαλιῶν, αἱ ὁποῖαι διέστρεφον τὴν περὶ Χριστοῦ διδασκαλίαν, ὡς ὑπάρχει αὕτη ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις καὶ ὡς ἐπιστεύθη ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν πιστῶν, ἐξηγέρθη ἡ Ἐκκλησία καὶ διετύπωσε διὰ τῶν ἀποφάσεών της εἰς τὰς Α', Β', Γ', Δ', καὶ ΣΤ' Οἰκουμενικὰς Συνόδους, καθοδηγούμενη πάντοτε ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν μόνην ὁρθὴν περὶ Χριστοῦ πίστιν, ἡ ὁποία καὶ ἐσημειώθη ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς παρούσης παραγράφου.

Αἱ πλεῖσται ὅθεν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἠσχολήθησαν μὲ τὰς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἀναφερομένης ἔριδας, διότι ἔπρεπε νὰ παραμείνῃ ἀσάλευτος ἡ διδασκαλία περὶ τῆς θεότητος τούτου, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ πέτρα, ἐφ' ἧς ὠκοδομήθη ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ «πύλαι Ἰδοῦ οὐ κατισχύσουσιν» (Ματθ. ΙΣΤ' 18).

24. ΤΟ ΑΠΟΛΥΤΡΩΤΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ. ΤΑ ΤΡΙΑ ΑΞΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

Σκοπὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος, ὡς ἐσημειώθη ἤδη, ἦτο ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀπολύτρωσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἡ διαλλαγὴ τούτου πρὸς τὸν Θεόν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπέτυχεν ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ Θυσίας καὶ διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσης Ἐκκλησίας.

Παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις οἱ Προφῆται, οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Βασιλεῖς ἐχρίοντο δι' ἡγιασμένου ἐλαίου καὶ διὰ τοῦτο ἐκαλοῦντο Χριστοὶ τοῦ Κυρίου· καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ὠνομάσθη Χρι-

στός ὡς κεχρισμένος διὰ Πνεύματος Ἁγίου, «Πνεῦμα Ἁγίου ἐπ' ἐμέ, οὐ ἔνεκεν ἔχρισέ με» (Λουκ. Δ' 18). Ὡς τοιοῦτος ὁ Σωτήρ συνεκέντρωσεν ἐν ἑαυτῷ καὶ τὰ τρία ρηθέντα ἀξιώματα, τὸ τοῦ Προφήτου, τὸ τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τὸ τοῦ Βασιλέως καὶ διὰ τούτων ἔφερε καὶ φέρει εἰς πέρας τὸ ἀπολυτρωτικὸν αὐτοῦ ἔργον, γενόμενος ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις (Α' Κορινθ. α' 30)· καὶ ἡ μὲν σοφία αὐτοῦ περιέχεται εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἡ δὲ δικαιοσύνη καὶ ὁ ἁγιασμός καὶ ἡ ἀπολύτρωσις εἰς τὸν ὄλον βίον αὐτοῦ καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὸν Σταυρικὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον ἐκουσίως ὑπέστη ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου.

α) Ο Ἰ Προφήται τῆς Π. Διαθήκης ὡς ἀπεσταλμένοι τοῦ Θεοῦ ἐκήρυττον ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἐνεργῶσιν ἐνίοτε καὶ θαύματα καὶ προέλεγον, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φωτιζόμενοι, τὰ μέλλοντα. Οὕτω καὶ ὁ Σωτήρ, ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ, ἐδίδαξε καὶ ἐξακολουθεῖ διδάσκων διὰ τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ἀνθρώπους (Ἰωάνν. Ζ' 16, Ι' 30, ΙΔ' 7) καὶ διὰ τῆς ἀποκαλυφθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἀληθείας ἠλευθέρωσε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς πλάνης· οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἐπροφήτευσεν τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσι καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸν κόσμον γενικῶς.

β) Ὁ Ἀρχιερεὺς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἄπαξ τοῦ ἔτους, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἐξιλασμοῦ, εἰσερχόμενος εἰς τὰ Ἁγία τῶν Ἁγίων προσέφερεν ἐξιλαστήριον θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἁμαρτιῶν, τοῦθ' ὅπερ ἦτο τύπος τοῦ αἰωνίου καὶ μεγάλου Ἀρχιερέως, τοῦ Χριστοῦ (Ἐβρ. β' 17, δ' 14).

Ὁ ἄνθρωπος ἦτο ἀνίκανος ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἁμαρτίαν του νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὴν θεῖαν δικαιοσύνην νὰ ἱκανοποιήσῃ. Καὶ ἡ παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως προσφερομένη θυσία, ὡς καὶ αἱ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις θυσίαι, εἶχον τὴν βαθυτέραν ταύτην ἔννοιαν, τῆς ἱκανοποιήσεως καὶ ἐξιλιώσεως τοῦ θεοῦ. Ὁ Σωτήρ διὰ τῆς ἐπιτοῦ Σταυροῦ ἄπαξ προσενεχθείσης θυσίας Αὐτοῦ ἐπέτυχεν ἀμφότερα. Ἐν τῷ Σταυρικῷ θανάτῳ τοῦ Σωτήρος ἔπαθεν ἡ ἀνθρωπίνῃ φύσιν Αὐτοῦ μόνη, διότι ἡ θεία φύσις εἶναι ἀπαθῆς καὶ διότι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἔπρεπε νὰ ἱκανοποιηθῇ παρ' ἀντιπροσώπου τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μάλιστα ἀναμαρτήτου. Ἐπει-

δὴ δὲ τοιοῦτος ἀναμάρτητος ἄνθρωπος οὔτε ὑπῆρξεν, ἀλλ' οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἀκριβῶς ἔστειλε τὸν Μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν.*

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐξιλαστηρίου θανάτου τοῦ Σωτῆρος ἐπεκτείνονται ἐπὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἐφ' ἀπάσας αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας καὶ καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον (Α' Ἰωάνν. β' 2, Α' Ἰωάνν. α' 7, Ἐβρ. Ι' 14).

Διὰ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος ὁ Σωτὴρ ἐγένετο ὁ κατ' ἐξοχὴν Σωτὴρ τῆς ἀνθρωπότητος.

γ) Τὸ τρίτον ἀξίωμα τοῦ Σωτῆρος εἶναι τὸ Βασιλικόν. Ὁ Σωτὴρ βασιλεύει εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν διοικεῖ, διευθύνει δηλ. καὶ κυβερνεῖ ἀοράτως μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν Αὐτοῦ διὰ τῶν Ποιμένων καὶ Διδασκάλων, τοὺς ὁποίους ὠρισεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ (Ματθ. ΚΗ' 19-20, Ἰωάνν. ΙΕ' 12 καὶ 17). Σκοπὸς δὲ τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ παρά πάντων προσοικειώσις τῆς ἀπολυτρώσεως, τὴν ὁποίαν ὁ Σωτὴρ ἐπιτελεῖ διὰ τοῦ Προφητικοῦ καὶ Ἀρχιερατικοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος. Τὸ Βασιλικόν λοιπὸν ἀξίωμα συμπληροῖ τὰ δύο προηγούμενα. Ἡ προσοικειώσις τῆς ἀπολυτρώσεως συντελεῖται διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἧς ταμιούχος εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἡ παρέχουσα ταύτην εἰς τοὺς πιστοὺς διὰ τῶν Μυστηρίων αὐτῆς.

25. Η ΘΕΙΑ ΧΑΡΙΣ

Εἶναι ποικίλη ἡ σημασία τῆς λέξεως χάρις ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ. Χάρις εἶναι καὶ ἡ ἰδιότης ἐκείνη τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς οὗτος

* Λουκ. ΚΓ' 26, Κολοσσ. Α' 22, Α' Πέτρ. α' 18, Ἰωάνν. Α' 29. Ὁμολ. Κριτοπούλου: «Καὶ τὸν διὰ τοῦ σταυροῦ θάνατον ὑπὲρ ἡμῶν ὑφίσταται — αὐτοῦ γὰρ τῷ μῶλωπι ἡμεῖς πάντες ἰάθημεν — τῆς θεότητος αὐτοῦ παντελῶς ἀπαθοῦς μενούσης... Σταυρωθεὶς τοίνυν καὶ πάντα τὰ τοῖς τέτταρσιν Ἐὐαγγελισταῖς ἐμπεριεχόμενα διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ὑποστάς, θνήσκει τὸ ἀνθρώπινον, τῆς ὑπεραγίας αὐτοῦ ψυχῆς διαιρεθείσης τῆς σωτηρίου σαρκός, τῆς θεότητος δὲ ἀδιαίρετον μείνασης καὶ παντελῶς ἀπαθοῦς».

συγχωρεῖ ἐξ ἀγάπης καὶ πολυεσπλαγχνίας τὰς ἀμαρτίας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ κατάστασις ἢ προκύπτουσα μετὰ τὴν συγχώρησιν τούτων καὶ τὴν διαλλαγὴν πρὸς τὸν Θεὸν (Ἰωάνν. Α' 14, 16-17, Πραξ. ΙΑ' 27). Ἐν τῇ προσοικειώσει τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος Θεῖα Χάρις εἶναι ἡ θεῖα ἐνέργεια ἢ μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας συντελοῦσα εἰς τὴν τοιαύτην προσοικειώσιν· ἡ θεῖα χάρις ἐνισχύει καὶ βοηθεῖ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν προκειμένον σκοπὸν, χωρὶς νὰ καταναγκάζῃ αὐτόν. Τοιουτοτρόπως ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἐμφανίζεται ὡς ἀποτέλεσμα δύο παραγόντων, τῆς θεῖας χάριτος καὶ τῆς ἐλευθέρως θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀντίθετος πρὸς τὴν τοιαύτην διδασκαλίαν εἶναι ἡ περὶ τοῦ ἀπολύτου προορισμοῦ θεωρία, καθ' ἣν ὁ Θεὸς τοὺς μὲν προώρισεν εἰς ἀπώλειαν, τοὺς δὲ εἰς σωτηρίαν. Ἡ τοιαύτη θεωρία αἵρουσα τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀντίθετος καὶ πρὸς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, ὃν ἐμφανίζει ἀθαιρέτως ἄλλους μὲν σφάζοντα καὶ ἄλλους καταδικάζοντα, καὶ πρὸς τὴν ἀγαθότητα Αὐτοῦ, διότι ὁ Θεὸς ὡς πανάγαθος δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλους νὰ προορίζῃ εἰς ἀπώλειαν καὶ ἄλλους εἰς σωτηρίαν, ἀλλὰ «πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» (Α' Τιμοθ, β' 4).

Οἱ τοιαῦτα διδάσκοντες στηρίζονται εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου (Η' 29-30). Πρόκειται ὅμως περὶ παρανοήσεως, διότι εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὁ Παῦλος δὲν ὀμιλεῖ περὶ ἀπολύτου προορισμοῦ, ἀλλὰ ἐννοεῖ τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία δὲν αἵρει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε προδικάζει τὴν τύχην αὐτοῦ, ὅπως οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔχει ἐπὶ τῆς ἀσθενείας τινὸς ἢ πρόγνωσις ταύτης ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

ΠΕΡΙ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Ἄρθρ. η' τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως: «Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλήσαν διὰ τῶν Προφητῶν».

26. ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα * εἶναι τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἰσότημον πρὸς τὸν Πατέρα καὶ πρὸς τὸν Υἱόν, ὅπως καὶ ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (381) καθώρισε καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐδίδαξαν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Μακεδονίου, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι κτίσμα τοῦ Πατρὸς, κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς συντάξεως τοῦ β' μέρους τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, ἀπὸ τοῦ η' μέχρι τῆς ιβ' ἄρθρου.

Ἐν τῷ η' ἄρθρῳ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται τὸ κατὰ πάντα ὁμοῦσιον τούτου πρὸς τὰ λοιπὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ζήτημα ἀναφερόμενον εἰς τὴν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίαν, τὸ ὅποῖον ἀπησχόλησεν ἐπὶ μακρὸν τὴν Ἐκκλησίαν, εἶναι τὸ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τούτου. Καὶ ἡ Κ. Δια-

* Σημασία τῆς λέξεως Πνεῦμα (Ὁμολογία Κριτοπούλου Κεφ. Α'): «Περὶ δὲ τῶν τοῦ Πνεύματος σημαντικῶν οἶδαμεν, ὅτι πολυσήμαντος ἡ λέξις: πνεῦμα γὰρ ὁ ἄνεμος λέγεται, πνεῦμα ἢ νοερά καὶ λογικὴ καὶ ἀθάνατος τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, πνεῦμα ὁ ἄγγελος, ἀλλὰ δὲ καὶ αὐτὴ ἡ τριουπόστατος θεότης...».

θήκη (Ἰωάνν. ΙΕ' 26) καὶ ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας συμπίπτουσιν εἰς τὸ ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρός. Ἐν τούτοις ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία διαστρέψασα τὴν ἀρχαίαν ταύτην διδασκαλίαν προσέθεσεν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως τὸ filioque (=καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ), ὅτι δηλ. τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Τὴν διαστροφὴν ταύτην ἐκράτησε καὶ ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων. Περί τοῦ ζητήματος τούτου θὰ γίνῃ λόγος καὶ ἐν τῷ Κεφαλαίῳ: ΔΟΓΜΑΤΙΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ. Τὸ «ἐκπορεύεται» σημαίνει προαιώνιον ὑπαρξιν καὶ ἀναρχον ὑπόστασιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐφώτισεν ὅλους τοὺς ἀγίους ἀνδρας (Β' Πέτρ. α' 21), ἐπιφοιτήσαν δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους παραμένει ἔκτοτε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καθοδηγοῦν ταύτην καὶ ἐνεργοῦν τὴν σωτηρίαν. Ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγιότης τοῦ βίου γενικῶς εἶναι καρποὶ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τῆς θεραπευούσης τὰ ἀσθενῆ καὶ ἀναπληρούσης τὰ ἐλλείποντα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ (Γαλ. Ε' 22).

27. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ΕΝΝΟΙΑ, ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΑΥΤΗΣ

* Ἄρθρ. θ' τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως: «Εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

α') Ἡ λέξις Ἐκκλησία εἶναι ἀρχαία καὶ σημαίνει τὴν συναθροίσιν τῶν δι' ὠρισμένον σκοπὸν συνερχομένων ἀνθρώπων καὶ τὸν τόπον τῆς συναθροίσεως. Ἐν χριστιανικῇ δὲ ὁμοσίᾳ ἡ λέξις Ἐκκλησία σημαίνει τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων ἰδρυθεῖσαν θρησκευτικὴν κοινωσίαν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀναγνωρίζουσιν ὡς ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα ἑαυτῶν τὸν Χριστόν, καὶ οἱ ὅποιοι συνδέονται πρὸς ἀλλήλους διὰ τῆς αὐτῆς ὀρθῆς πίστεως.

Ἡ Ἐκκλησία περιλαμβάνει καὶ τοὺς νῦν ζῶντας καὶ ἀγωνιζομένους κατὰ τοῦ κακοῦ καὶ ὡς τοιαύτη καλεῖται ἀγωνιζομένη ἢ στρατευομένη, καὶ τοὺς ἀγωνισθέντας καὶ ἀπελθόντας ἤδη ἐκ τοῦ κόσμου τούτου εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ὡς τοιαύτη καλεῖται θριαμβεύουσα (Α' Κορινθ. ΙΕ' 25, Ἐβρ. ΙΒ' 22-23). Καὶ ἡ

μὲν στρατευομένη Ἐκκλησία ὀνομάζεται καὶ ὁρατὴ ὡς ἀποτελοῦσα τὴν ἐπὶ τῆς γῆς τοιαύτην, τὴν ἐκ ποιμένων καὶ ποιμενομένων συγκειμένην, ἡ δὲ θριαμβεύουσα καλεῖται καὶ ἀόρατος ὡς ἀποτελουμένη ἀπὸ τοῦς εἰς οὐρανοὺς ἤδη μεταστάντας.

Κατὰ τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι διακεκομμένη ἢ μεταξὺ ζώντων καὶ τεθνεώτων Χριστιανῶν κοινωνία καὶ ἐπὶ τῆς τοιαύτης πίστεως στηρίζεται ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας περὶ τιμητικῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων τῶν Ἁγίων καὶ τελέσεως μνημοσύνων ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων (Ἰακ. Ε' 16).

Ἡ Ἐκκλησία λέγεται καὶ ἀκατάλυτος, διότι οὐδεμία δύναμις, εἴτε ἡ πλάνη, εἴτε τὸ ψεῦδος, εἴτε ἡ βία θά δυναθῆ ποτὲ νὰ καταλύσῃ ταύτην (Ματθ. ΙΣΤ' 18).

β'. Τὴν Ἐκκλησίαν ἵδρυσεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ διὰ τῶν ἔργων Αὐτοῦ γενικῶς καὶ διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν μαθητῶν καὶ διὰ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν εἰς τὸ κήρυγμα (Ματθ. ΚΗ' 18-20). Οἱ μαθηταὶ καὶ οἱ διάδοχοι τούτων ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμῆν καὶ τοῦ λύειν (Ματθ. ΙΣΤ' 18-19, ΙΗ' 18, Ἰωάνν. Κ' 21, 23), τὸ δικαίωμα τοῦ τελεῖν τὸ Βάπτισμα καὶ τὰ λοιπὰ Μυστήρια (Ματθ. ΚΗ' 19, Μάρκ. ΙΣΤ' 16-18) καὶ ὀδηγοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν (Ἰωάνν. Δ' 16 καὶ 26).

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει διάφορα ὀνόματα: Ναὸς Θεοῦ καὶ κατοικία τοῦ Ἁγ. Πνεύματος (Α' Κορινθ. Γ', 16), σῶμα Χριστοῦ, ἐπεὶδὴ ὁ Σωτὴρ εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας (Ῥωμ. ΙΒ' 4, 5) καὶ ἄλλα, παρομοιάζεται δὲ πρὸς ἄμπελον, τῆς ὁποίας κλήματα οἱ πιστοὶ καὶ γεωργὸς ὁ Οὐράνιος Πατὴρ (Ἰωάνν. ΙΕ' 1) καὶ πρὸς οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποίου οἰκοδόμος καὶ ἀκρογωνιαίος λίθος ὁ Χριστός, θεμέλια οἱ Προφῆται καὶ οἱ Ἀπόστολοι, λίθοι δὲ ζῶντες οἱ πιστοὶ (Ματθ. ΙΣΤ' 18, Α' Κορινθ. Γ' 9-13, Ἐφεσ. Β' 20-22).

γ'. Σ κ ο π ὸ ς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ συνέχισις τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος, ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, ἣν ἐπιτυγχάνει κυρίως διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς τελέσεως τῶν μυστηρίων (Ματθ. ΚΗ' 19). Ὅργανα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς ἡ Ἐκκλησία ἔχει τοὺς κληρικούς, Ἐπισκόπους, Πρεσβυτέρους καὶ Διακόνους, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης λαμβάνουσι τὴν θεῖαν χάριν καὶ οἵτινες διὰ τῆς διαδο-

χῆς τῆς χειροτονίας ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν μέχρι τοῦ Χριστοῦ (Ἐφεσ. Δ' 11).

Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως εἶναι μία, ἅγια, καθολικὴ καὶ Ἀποστολική.

α'. Μία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία, καθότι μία εἶναι ἡ ζωοποιοῦσα αὐτὴν ψυχὴ, τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς μία εἶναι καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς, ὁ Χριστός, μία ἡ πίστις καὶ μία ἡ διδασκαλία (Ἐφεσ. Δ' 4).

β'. Ἄγία, διότι καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ἅγια καὶ τὸ ζωοποιοῦν αὐτὴν πνεῦμα ἅγιον καὶ σκοπὸς αὐτῆς ὁ ἅγιασμός τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὴν εἶναι (Α'. Κορινθ. Στ' 11). Δὲν ἔχει δὲ σημασίαν ὅτι μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχουσι καὶ μὴ ἅγια, οὔτε πρέπει νὰ γίνῃ ἀποδεκτόν, ὡς ἐδίδασκον οἱ Μοντανισταὶ καὶ ἄλλοι αἰρετικοί, ὅτι πρέπει οἱ ἁμαρτωλοὶ ν' ἀποκόπτονται καὶ ν' ἀποχωρίζονται τῆς Ἐκκλησίας τοῦτο δείκνυται καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος, ὅτι οἱ ἰσχύοντες οὐκ ἔχουσι χρεῖαν ἱατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες (Ματθ. Θ' 12) καὶ ἐκ πολλῶν παραβολῶν, τῶν ζιζανίων (Ματθ. ΙΦ' 24), τῆς σαγήνης (Ματθ. ΙΓ' 47) καὶ ἄλλων.

γ'. Καθολικὴ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι **Καθολικὴ**, καθότι προορισμός αὐτῆς εἶναι νὰ περιλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ὅλα τὰ ἔθνη. Ὁ Σωτὴρ εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ «μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» καὶ ἐν τούτῳ ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ διαφορά τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας, ὅτι αὕτη μὲν ἦτο καὶ εἶναι ἡ θρησκεία μόνον ἐνὸς ἔθνους, τῶν Ἑβραίων, ἐκεῖνος δέ, ὁ Χριστιανισμός, ἡ παγκόσμιος θρησκεία τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀγάπης (Ἰωάν. Δ' 21,23).

δ'. Ἀποστολική. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι Ἀποστολική, καθότι ἐθεμελιώθη καὶ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων καὶ διὰ τῆς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν διαδοχῆς τοῦ Ἀποστολικοῦ ἀξιώματος διατηρεῖ ἀδιάρρηκτον τὴν πρὸς τὴν πρώτην Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν συνάφειαν.

98. ΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

Ὡς εἶναι γνωστόν, σήμερον πλὴν τῆς ἡμετέρας Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι Ἐκκλησῖαι

παραδεχόμεναι, επίσης, τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ὡς ἀρχηγὸν αὐτῶν. Ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων μόνη ἡ Ὁρθόδοξος εἶναι ἡ μία, ἀγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, διότι μόνη αὕτη διατηρεῖ ἀλώβητον καὶ ἀναλλοίωτον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ὡς παρέλαβε ταύτην παρὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν καὶ ὡς ἀνεπτύχθη αὕτη κατὰ τοὺς ἑννέα πρώτους αἰῶνας διὰ τῶν Τοπικῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ μόνη αὕτη ἐπίσης διατηρεῖ διηγεκῶς κανονικὴν διαδοχὴν τοῦ Ἀποστολικοῦ ἀξιώματος τῶν Ἐπισκόπων. Δὲν συμβαίνει δ' ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας διότι αὗται, ἄλλαι ὀλιγώτερον καὶ ἄλλαι περισσότερον, διέστρεψαν τὴν ὑγιᾶ διδασκαλίαν τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως καὶ παρέφθειραν τὴν Ἱεράν Παράδοσιν.

Ἐκ τῶν τοιούτων Ἐκκλησιῶν ἄλλαι μὲν δὲν ὑπάρχουσι σήμερον ἐξαφανισθεῖσαι, ἄλλαι δὲ ὑπάρχουσι καὶ σήμερον, ὡς ἡ Ἐκκλησία τῶν Παπικῶν, τῶν Διαμαρτυρομένων, τῶν Νεστοριανῶν, τῶν Μονοφυσιτῶν (Ἰακωβιτῶν, Κοπτῶν, Ἀρμενίων καὶ Ἀβυσσηνῶν) καὶ ἄλλαι. Αἱ Ἐκκλησίαι τῶν Διαμαρτυρομένων εἶναι πλείονες τῆς μιᾶς, σπουδαιότερα δὲ μεταξὺ τούτων, ἡ καὶ περισσότερον πάσης ἄλλης πλησιάζουσα πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον, εἶναι ἡ Ἀγγλικανικὴ ἢ Ἐπισκοπικὴ. Περί τῆς ἱστορίας τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων ὁμιλεῖ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, περὶ δὲ τῶν σπουδαιότερων διαφορῶν τούτων ἀπὸ τῆς ἡμετέρας θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ.

29. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΓΕΝΙΚΩΣ

Ἄρθρ. ι' τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως: «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Ἐλέχθη ἐν τοῖς προηγουμένοις ὅτι ὁ Σωτὴρ καὶ μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν Αὐτοῦ συνεχίζει τὸ ἀπολυτρωτικὸν Αὐτοῦ ἔργον καὶ δι' ἄλλων μέσων καὶ διὰ τῶν Μυστηρίων.

Ἡ λέξις **Μυστήριον** σημαίνει τὸ μυστικὸν καὶ ἀπόρρητον καὶ παράγεται ἐκ τοῦ μύω = κλείω τὸ στόμα καὶ τὰ ὄμματα τῶν μουμένων, τῶν διδασκομένων τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας

καὶ τελετάς, διότι οὗτοι δὲν εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ βλέπωσι τὰ τελούμενα καὶ νὰ λέγωσι δημοσίᾳ τὰ διδασκόμενα, ἐκ τούτου δὲ καὶ τὸ ῥῆμα μῶ=διδάσκω εἰς τινὰ τὰ ἱερά, τὰ μυστηριώδη.

Μυστήρια κατὰ τὴν γενικωτέραν μὲν τῆς λέξεως σημασίαν εἶναι αἱ ἀλήθειαι τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, αἱ ὑπερβαίνουσαι τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν καὶ ἀντίληψιν, ὡς ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Σωτῆρος, τὸ θεάνθρωπον Αὐτοῦ, τὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος (Ἐφεσ. α' 9, Α'. Τιμοθ. Γ 16), ὁ Σταυρικὸς θάνατος τοῦ Σωτῆρος κ. ἄ., κατὰ τὴν μερικὴν δὲ σημασίαν μυστήρια εἶναι αἱ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καθιερωμένοι καὶ θεῖαν τὴν σύστασιν ἔχουσαι ἑπτὰ ἰδιαίτεροι τελεταί, δι' ὧν ἐν αἰσθητοῖς σημείοις μεταδίδεται εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἡ θεία Χάρις.

Ἐν τοῖς Μυστηρίοις ἀπὸ μερικῆς ἀπόψεως διακριτέον τὸ ἐσωτερικὸν στοιχεῖον ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοιούτου καὶ **ἐσωτερικὸν** μὲν εἶναι ἡ θεία Χάρις, ἡ ἀοράτως μεταδιδόμενη εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὸν ἁγιασμόν τούτου ἐνεργοῦσα, **ἐξωτερικὸν** δὲ τὰ αἰσθητὰ σημεῖα, αἱ τελεταί τούτων, δι' ὧν μεταδίδεται αὕτη. Μεταξὺ τοῦ ἐξωτερικοῦ στοιχείου καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοιούτου ὑπάρχει στενὴ σχέσις, ὁ δὲ ἄνθρωπος, ἐφ' ὅσον εἶναι καὶ πνευματικὸν καὶ σωματικὸν ὄν, ἔχει ἀνάγκην ἀμφοτέρων. Ὁ Μογίλας ἐν τῇ ὁμολογίᾳ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐρώτησιν: «τί ἐστὶ μυστήριον» ἀπαντᾷ: «Τὸ μυστήριον εἶναι μία τελετή, ἡ ὁποία ὑποκάτω εἰς κάποιον εἶδος ὄρατὸν εἶναι αἰτία καὶ φέρει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πιστοῦ τὴν ἀόρατον χάριν τοῦ Θεοῦ διαταχθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, δι' οὗ ἕκαστος τῶν πιστῶν τὴν θεῖαν χάριν λαμβάνει».

Ἀπαραίτητοι ὄροι πρὸς μετάδοσιν διὰ τῶν μυστηρίων τῆς θείας Χάριτος εἶναι: κανονικὴ καὶ παρὰ κανονικοῦ λειτουργοῦ τέλεισι τοῦ μυστηρίου καὶ πίστις καὶ κατάλληλος προπαρασκευὴ τοῦ μετέχοντος τῶν μυστηρίων.

Τὰ Μυστήρια εἶναι ἑπτά: Τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρῖσμα, ἡ θεία Εὐχαριστία ἢ θεία Μετάληψις, ἡ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγησις, ἡ Ἱερωσύνη, ὁ Γάμος καὶ τὸ Εὐχέλαιον. Διακρίνονται δὲ εἰς ὑποχρεωτικὰ καὶ προαιρετικὰ καὶ εἰς ἐπαναλαμβανόμενα καὶ μὴ ἐπαναλαμβανόμενα. Ὑποχρεωτικὰ μὲν εἶναι: τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρῖσμα, ἡ Μετάνοια καὶ ἡ Εὐχαριστία, προαιρετικὰ

δὲ τὰ λοιπά· καὶ ἐπαναλαμβανόμενα : ἡ Μετάνοια, ἡ Εὐχαριστία, ὁ Γάμος καὶ τὸ Εὐχέλαιον, μὴ ἐπαναλαμβανόμενα δὲ τὰ λοιπά.

30. ΤΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ

Τὸ Βάπτισμα εἶναι τὸ Μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου εἰσέρχεται τις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ γίνεται μέλος αὐτῆς. Κατὰ τοῦτο ὁ βαπτιζόμενος διὰ τριττῆς καταδύσεως καὶ ἀναδύσεως εἰς τὸ δι' ἰδιαιτέρας ἱεροτελεστίας ἁγιαζόμενον ὕδωρ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπαλλάσσεται καὶ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῶν προαιρετικῶν τοιοῦτων (Πράξ. Β' 38, ΚΒ' 16) καὶ ἀναγεννᾶται λαμβάνων τὴν θεῖαν Χάριν.

Τύπος τοῦ Χριστιανικοῦ Βαπτίσματος ἦτο τὸ Βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Σωτὴρ ἐβαπτίσθη. Τὸ Βάπτισμα συνεστήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, ὅτε ἀποστείλας οὗτος τοὺς μαθητάς του εἰς τὸ κήρυγμα τῆς Χριστιανικῆς Ἀληθείας εἶπε : «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. ΚΗ' 19). Τὸ ἀπαραίτητον τοῦ μυστηρίου τούτου τονίζει ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ πρὸς τὸν Νικόδημον διαλόγῳ αὐτοῦ : «ἐάν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» (Ἰωάνν, Γ' 5).

Οἱ βαπτιζόμενοι προηγουμένως κατηχοῦντο, ἐδιδάσκοντο δηλ. τὰς ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας· ἐπειδὴ ὁμοῦ, ὡς ἐλέχθη, τὸ Βάπτισμα ἦτο ἀπαραίτητον, τὰ δὲ νήπια διέτρεχον τὸν κίνδυνον ν' ἀποθνήσκωσιν ἀβάπτιστα, διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος εἰσῆχθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Νηπιοβαπτισμός, τῶν γονέων καὶ τοῦ ἀναδόχου — τότε εἰσῆχθη καὶ ὁ θεσμὸς τοῦ ἀναδόχου — ἀναλαμβανόντων τὴν ὑποχρέωσιν, νὰ διδάξωσι τὸν βαπτιζόμενον.

Ἡ τριττὴ κατάδυσις καὶ ἀνάδυσις ἐν τῷ Βαπτίσματι συμβολίζει τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος. Κατὰ τὸ Βάπτισμα θάπτεται ὁ παλαιὸς ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος καὶ γεννᾶται, ἀνίσταται, νέος τοιοῦτος, ἄνευ ἁμαρτιῶν (Ῥωμ. ΣΤ'

4), διὸ καλεῖται τοῦτο λουτρὸν παλιγγενεσίας. Κανονικὸς λοιπὸν τύπος τοῦ μυστηρίου τούτου εἶναι ἡ τριττὴ κατάδυσις καὶ ἀνάδυσις, μόνον δὲ εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, ἵνα μὴ βλαβῆ ἡ ὑγεία τοῦ βαπτιζομένου ἐπιτρέπεται τὸ δι' ἐπιχύσεως ἢ διὰ βάντισμοῦ ἢ καὶ τὸ εἰς τὸν ἀέρα Βάπτισμα καὶ ὑπὸ τοῦ τυχόντος καὶ ὄχι μόνον ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου ἢ τοῦ πρεσβυτέρου, ὅπως εἶναι ὀρθὸν νὰ τελεῖται τοῦτο· πάντως ὅμως καὶ τὸ τοιοῦτον Βάπτισμα πρέπει νὰ τελεῖται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

31. ΤΟ ΧΡΙΣΜΑ

Τὸ Χρίσμα εἶναι τὸ Μυστήριον, τὸ τελούμενον ἀμέσως μετὰ τὸ Βάπτισμα, καθ' ὃ μεταδίδονται εἰς τὸν χριζόμενον τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐνισχυομένης οὕτω καὶ τελειουμένης τῆς ἐν αὐτῷ ἀρξαμένης διὰ τοῦ Βαπτίσματος πνευματικῆς ζωῆς.

Ὡς κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Σωτῆρος ἀμέσως μετὰ τὸ Βάπτισμα κατήλθεν ἐπ' αὐτὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, οὕτω καὶ τὸ χρίσμα πρέπει νὰ τελεῖται ἀμέσως μετὰ τὸ Βάπτισμα καὶ οὐχὶ βραδύτερον.

Κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν χρόνους οἱ Ἀπόστολοι μετέδιδον τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τῆς ἐπὶ τοὺς βαπτιζομένους ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν (Πράξ. Η' 14-17, ΙΘ' 2-6)· βραδύτερον, ἐπειδὴ ὁ Χοιστιανισμὸς μετεδόθη εἰς πλεῖστα μέρη καὶ δὲν ἦτο δυνατόν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Διάδοχοι τούτων νὰ μεταβαίνωσι πανταχοῦ διὰ νὰ ἐπιθέτωσι τὰς χεῖρας, ἀντικατεστάθη ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν διὰ τῆς διὰ τοῦ Ἁγίου Μύρου χρίσεως.

Τὸ Ἅγιον Μύρον σύγκειται ἀπὸ ἔλαιον καὶ ἀπὸ τεσσαράκοντα περίπου ἄλλας ἀρωματώδεις οὐσίας, αἱ ὅποιαι δηλοῦσι τὸ πλῆθος τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, παρασκευάζεται δὲ τὴν Μ. Τετάρτην καὶ καθαγιάζεται ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ναῷ τὴν Μ. Πέμπτην, συλλειτουργούντων τοῦ Πατριάρχου καὶ ἄλλων Ἀρχιερέων. Ὅλοι αἱ Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησῖαι ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ καθαγιάζωσι Μύρον, ἢ δὲ Ἐκ-

κλησία τῆς Ἑλλάδος λαμβάνει τοῦτο ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, διὰ νὰ δείξῃ τὸν πρὸς αὐτὸ σεβασμὸν.

Ὁ τελὼν τὸ Μυστήριον τοῦ Χρίσματος Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος χρεῖε σταυροειδῶς τὰ κυριώτερα μέλη τοῦ σώματος, τὸ μέτωπον πρὸς ἁγιασμὸν τῆς ἔδρας τῆς διανοίας, τὰ αἰσθητήρια ὄργανα πρὸς ἁγιασμὸν τῶν αἰσθήσεων, τὸ στήθος πρὸς ἁγιασμὸν τῶν ἐπιθυμιῶν, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας πρὸς ἁγιασμὸν τῶν ἔργων. Καθ' ἑκάστην χρεῖσιν ὁ λειτουργὸς λέγει: «Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου ἀμήν». Ἡ ρῆσις αὕτη στηριζομένη ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Β' Κορινθ. α' 21 καὶ 22) σημαίνει τὴν ἐπιβεβαίωσιν καὶ ἐπισφράγισιν τοῦ Βαπτίσματος καὶ τὴν μετάδοσιν τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

32. Ἡ ΘΕΙΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ

Ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι Μυστήριον, καθ' ὃ ὁ Χριστιανὸς μεταλαμβάνων ἐν εἰλικρινεῖ μετανόῃα τοῦ ἡγιασμένου ἄρτου καὶ οἴνου μεταλαμβάνει αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Σωτῆρος εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Τὸ Μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας συνέστησεν ὁ Σωτὴρ τὴν ἐσπέραν τῆς Μ. Πέμπτης κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον, ὅτε κατὰ τοὺς Εὐαγγελιστὰς «λαβὼν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας—τὸν Θεὸν Πατέρα, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μυστηρίου θεία Εὐχαριστία—ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ εἶπε: Λάβετε φάγετε, τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου· καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων: πῖετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο γάρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν», (Ματθ. ΚΣΤ' 26-28, Μάρκ. ΙΔ' 17-25, Λουκ. ΚΔ' 19-20, Ἰωάν. ΣΤ' 48-58). Τὸ μυστήριον τοῦτο ἐχαρακτηρίσθη παρὰ τοῦ Σωτῆρος εἰπόντος: «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» (Λουκ. ΚΒ' 19) ὡς αἰώνιος θεσμός.

Ἡ θεία εὐχαριστία εἶναι Μυστήριον ἅμα καὶ σταυρικὴ θυσία. Μυστήριον μὲν, διότι κατὰ ταύτην παρίσταται, πρὸς κοινω-
νίαν τῶν πιστῶν, ὑπὸ τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου αὐτὸς ὁ

Χριστός, θυσία δέ, διότι ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι ἀναίμακτος παράστασις τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Σωτῆρος (Α΄ Κορινθ. ΙΑ΄ 26). Μία οὐσιώδης διαφορά τοῦ μυστηρίου τούτου ἀπὸ τὰ λοιπὰ εἶναι, ὅτι κατ' ἐκεῖνα μὲν τὰ αἰσθητὰ σημεῖα εἶναι ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὁποίων συμβολίζεται καὶ μεταδίδεται ἡ θεία Χάρις, κατὰ τοῦτο δὲ παρίσταται πραγματικῶς ὁ Σωτῆρ.

Συστατικὰ τοῦ μυστηρίου τούτου εἶναι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἄρτος πρέπει νὰ εἶναι σίτινος, καθαρὸς καὶ ἔνζυμος, ἀφοῦ ὁ Σωτῆρ ἐτέλεσε τὸ μυστήριον τοῦτο πρὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα, ὁ δὲ οἶνος ἐκ σταφυλῶν ἀμπέλου καὶ ἐρυθρός. Μετὰ τοῦ οἴνου ἀναμιγνύεται καὶ ὀλίγον ὕδωρ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ὅταν ὁ στρατιώτης ἐκέντησεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ τὸν Σωτῆρα εἰς τὴν πλευράν, ἐξῆλθεν ἐξ αὐτῆς αἷμα καὶ ὕδωρ (Ἰωάνν. ΙΘ΄ 34).

Ἡ σημασία τοῦ Μυστηρίου τούτου εἶναι μεγίστη, ὡς φαίνεται τοῦτο ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος: «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει κάγῳ ἐν αὐτῷ» (Ἰωάνν. ΣΤ΄ 37). Οἱ δὲ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διδάσκουσιν, ὅτι μετέχοντες τοῦ μυστηρίου τούτου ἐξαγνιζόμεθα καὶ ἁγιαζόμεθα σωματικῶς καὶ πνευματικῶς.

Πρόδηλος ἐκ τούτων ἡ ἀνάγκη νὰ μετέχωσι τοῦ μυστηρίου πάντες οἱ Χριστιανοὶ καὶ οὐχὶ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις, πρὸς τοῦτο ὅμως δεον οἱ μετέχοντες νὰ εἶναι παρεσκευασμένοι, μετανοοῦντες διὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν, ἐξομολογούμενοι ταῦτα, λαμβάνοντες τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἁμαρτήσωσι καὶ πάλιν καὶ συνδιαλλαττόμενοι μετὰ τῶν ἐχθρῶν των. Ὁ μεταλαμπάνων τῆς θείας Εὐχαριστίας ἄνευ τοιαύτης προπαρασκευῆς ἐπισύρει κατ' αὐτοῦ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καταδίκην «ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει» (Α΄ Κορινθ. ΙΑ΄ 29).

Τὸ Μυστήριον τοῦτο ὀνομάζεται καὶ θεία Μετάληψις καὶ θεία Κοινωνία.

33. Η ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Ἡ Μετάνοια εἶναι τὸ Μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Χριστιανὸς δύναται νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν θείαν Χάριν, ὅταν ἀπω-

λέση ταύτην ἀμαρτάνων, ἐάν ἐξομολογηθῆ εἰλικρινῶς καὶ μετὰ συντριβῆς καρδίας τὰ ἀμαρτήματά του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἀρμοδίου ἱερέως.

Ἡ ἀναγκαιότης τοῦ μυστηρίου τούτου ἔγκειται εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος αἰσθάνεται ψυχικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνάγκην ν' ἀνακοινώσῃ τοὺς πόνους αὐτοῦ εἰς πρόσωπον τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης του, ἵνα τύχῃ δυνατῆς ἀνακουφίσεως καὶ παρηγορίας.

Τὸ μυστήριον τοῦτο καλεῖται **Μετανοία** λόγῳ τῆς ἀνάγκης νὰ μεταβάλλῃ ὁ ἄνθρωπος φρόνημα, νοῦν, βίον καὶ νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον εἰς τὸ κακόν, **ἐξομολόγησις** δὲ λόγῳ τῆς ἐξομολογήσεως, ἀνακοινώσεως ἐκ μέρους τοῦ μετανοούντος τῶν ἀμαρτημάτων αὐτοῦ εἰς τὸν ἐπὶ τοῦτο τεταγμένον ἱερέα, ὅστις ὀνομάζεται **πνευματικός**.

Ἡ ἐξομολόγησις πρέπει νὰ εἶναι πραγματικὴ, εἰλικρινής, διὰ νὰ διαγνώσῃ ὁ πνευματικός, ὡς ἄλλος ἰατρός, τὴν ψυχικὴν ἀσθένειαν καὶ καθορίσῃ τὰ κατάλληλα φάρμακα, τὰ **ἐπιτίμια**. Τὰ ἐπιτίμια δὲ δὲν εἶναι ποινὰ ἐκδικήσεως, ἀλλ' εἶναι ἀσκήσεις τῆς ψυχῆς πρὸς ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ κακοῦ καὶ ἔθισμόν ἐν τῷ ἀγαθῷ, καὶ τοιαῦτα εἶναι, ἡ συχνὴ προσευχή, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ ἀνάγνωσις θρησκευτικῶν βιβλίων, ἡ ἀποχή ἐφ' ὠρισμένον χρόνον ἀπὸ τῆς θείας Εὐχαριστίας κ. ἄ. Ὁ πνευματικός ἀναγινώσκων μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν τὴν συγχωρητικὴν εὐχὴν παρακαλεῖ τὸν Θεόν, ἵνα παράσχῃ τῷ μετανοήσαντι καὶ ἐξομολογηθέντι τὴν **ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν**.

Ἡ ἀνάγκη τῆς μετανοίας δείκνυται καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Παλαιάν Διαθήκην: «ἀποστραφήτω δὴ ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς καὶ καλλίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν» (Ἱερεμ. ΙΑ'). Καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, ὅταν ἐκήρυττεν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔλεγεν «μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. Γ' 2): εἰς τὸ αὐτὸ Εὐγγέλιον προστίθεται (Ματθ. Γ' 5-7). «Τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία... καὶ ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐξομολογούμενοι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν». Καὶ ὁ Κύριος ἐπίσης ἤρχισε τὸ δημόσιον αὐτοῦ κήρυγμα λέγων τὸ αὐτό: «Μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. Δ' 17).

Τὸ θεοσύστατον τοῦ μυστηρίου τούτου καταφαίνεται ἐκ τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἔδωσεν ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς μαθητὰς Αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων: «ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίεται αὐτοῖς, ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται» (Ἰωάνν. Κ' 23).

34. Η ΙΕΡΩΣΥΝΗ

Ἡ Ἱερωσύνη εἶναι τὸ μυστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπισκόπου ἐπὶ τὸν χειροτονούμενον καὶ διὰ προσευχῆς καὶ δι' ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατέρχεται εἰς αὐτὸν ἡ θεία χάρις, ἡ ὁποία μεταδίδει εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ τελεῖν τὰ μυστήρια, κηρύττειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διοικεῖν τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ Ἱερωσύνη ὑπῆρχε καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις. Ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ἰδρῦθη παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος μεταδόντος εἰς τοὺς παρ' Αὐτοῦ ἐκλεγέντας Ἀποστόλους τὸ τρισσὸν Αὐτοῦ ἀξίωμα, ἵνα συνεχίσωσιν οὗτοι τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἀπολυτρωτικὸν Αὐτοῦ ἔργον (Ἰωάνν. Κ' 22-24). Οἱ Ἀπόστολοι μετέδωκαν τὴν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος δοθεῖσαν αὐτοῖς χάριν καὶ ἐξουσίαν τοῖς μαθηταῖς καὶ διαδόχοις αὐτῶν (Πράξ. ΣΤ' 6, ΙΓ' 3, Α' Τιμοθ. Δ' 14) καὶ οὕτω τὰ σήμερον ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς αὐτὸν τὸν Σωτῆρα.

Τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ μυστηρίου ἐκ τῶν ὀρατῶν ἢ αἰσθητῶν σημείων αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐπὶ τὸν χειροτονούμενον ἐπίθεσις τῶν χειρῶν, ἐξ ἧς τὸ μυστήριον τοῦτο καλεῖται καὶ Χειροτονία.

Κατὰ τὴν ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων κρατήσασαν τάξιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἱ βαθμοὶ τῆς Ἱερωσύνης εἶναι τρεῖς, τοῦ Διακόνου, τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ τοῦ Ἐπισκόπου. Ὁ Ἐπίσκοπος, ὡς διάδοχος τῶν Ἀποστόλων, ἔχει τὴν ἐξουσίαν τοῦ χειροτονεῖν αὐτὸς μόνος, διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, τελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια καὶ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ὁ Ἱερεὺς τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια, πλὴν τῆς Ἱερωσύνης, ὡς καὶ πάσας τὰς λοιπὰς τελετάς, πλὴν τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ Μύρου καὶ τῶν ἐγκαινίων Ναῶν, κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀντιπροσωπεύει τὸν Ἐπίσκοπον ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ κυβερνήσει τῆς ἐνορίας,

παρ' ἧ εἶναι τοποθετημένος. Ὁ Διάκονος οὐδὲν μυστήριον καὶ οὐδεμίαν τελετὴν τελεῖ μόνος, ἀλλὰ διακονεῖ ἀπλῶς τὸν Ἐπίσκοπον καὶ τὸν Πρεσβύτερον ἐν τῇ τελέσει τούτων καὶ κηρύττει τὸν θεῖον λόγον.

Ὁ Ἱερεὺς καὶ ὁ Διάκονος χειροτονοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου, δύνανται νὰ εἶναι καὶ ἔγγαμοι, ἀπαγορεύεται ὁμοίως εἰς αὐτοὺς μετὰ τὴν χειροτονίαν ὁ γάμος· ὁ δὲ Ἐπίσκοπος χειροτονεῖται ὑπὸ δύο τοῦλάχιστον Ἐπισκόπων καὶ εἶναι πάντοτε ἄγαμος.

Οἱ διάφοροι τίτλοι, Ἀρχιεπίσκοπος, Μητροπολίτης, Πατριάρχης, Οἰκονόμος, Ἀρχιμανδρίτης, Πρωτοσύγκελος, Ἀρχιδιάκονος κ.τ.λ. εἶναι ἀπλᾶ γνωρίσματα τιμητικῆς καὶ διοικητικῆς διακρίσεως.

Διὰ νὰ χειροτονηθῇ τις ἀξίως, ἀνάγκη νὰ εἶναι πεπρωμένος μὲ πάντα τὰ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας ἀπαραιτήτα διὰ τὸν κληρικὸν ἐφόδια τῆς πίστεως, τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς γνώσεως, ἀνάγκη δηλ. οἱ κληρικοί νὰ εἶναι ἀνεπίληπτοι τὸ ἦθος (Α' Τιμοθ. Δ' 12 καὶ Γ' 2) καὶ διδακτικοί, ἱκανοὶ νὰ διδάσκωσι τὸν λαόν, ἀκόμη δὲ νὰ ἔχωσι καὶ τὰ καθωρισμένα ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων τυπικὰ προσόντα.

26-2-52

35. Ο ΓΑΜΟΣ

Ὁ Γάμος εἶναι Μυστήριον, καθ' ὃ εἰς τοὺς ἐλευθέρως καὶ ἐξ ἀγάπης συζευγνυμένους χορηγεῖται διὰ τοῦ ἱερέως ἡ θεία Χάρις καὶ ἀγιάζεται οὕτως ἡ τοιαύτη ἔνωσις ἀνδρὸς καὶ γυκαϊκὸς πρὸς ἀμοιβαίαν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν βοήθειαν καὶ πρὸς τεκνογονίαν.

Τὸ μυστήριον τοῦτο καθιερώθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἅμα τῇ δημιουργίᾳ· «οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτὸν» (Γεν. Β' 18): «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν». Ἡ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἔναρξις τῆς θαυματουργικῆς αὐτοῦ δράσεως κατὰ τὸν ἐν Κανᾶ γάγον ἀποτελεῖ τὸν καθαγιασμὸν τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογενείας, ἡ ὁποία πάλιν ἀποτελεῖ τὸ ἀσφαλέστερον θεμέλιον τῆς κοινω- νίας. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὀνομάζει τὸ μυστήριον τοῦ γάμου

μέγα (Ἐφεσ. Ε' 32) καὶ παρομοιάζων τὴν ἔνωσιν τῶν συζευγνυμένων πρὸς τὴν ἔνωσιν τοῦ νυμφίου Χριστοῦ μετὰ τῆς νύμφης Ἐκκλησίας καθορίζει εἰς γενικὰς γραμμὰς τὰ καθήκοντα τῶν συζύγων, ἐν Ἐφ. Ε' 22-23.

Ἡ Ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὸν γάμον ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις, καθωρισμένας λεπτομερῶς ὑπὸ διατάξεων, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ σπουδαιότεραι εἶναι, νὰ μὴ συνδέωνται οἱ εἰς γάμου κοινωνίαν ἐρχόμενοι μὲ στενὴν συγγένειαν ἢ ἐξ αἵματος, ἢ ἐξ ἀγχιστείας ἢ πνευματικὴν τοιαύτην καὶ νὰ ἔχωσι νόμιμον ἡλικίαν· ἀνάγκη προσέτι τὸ μυστήριον τοῦ Γάμου νὰ τελεσθῇ ὑπὸ κανονικοῦ Λειτουργοῦ τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Γάμος μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ μὴ τοιούτων ἀπαγορεύεται, ὁ δὲ μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν τοιοῦτος ἐπιτρέπεται μόνον, ἐάν τὸ μυστήριον τελεσθῇ ὑπὸ Ὁρθοδόξου ἱερέως καὶ τὰ τέκνα βαπτισθῶσιν ὀρθοδόξως καὶ ἀνατραφῶσιν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ πίστει καὶ διδασκαλίᾳ. Οἱ μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ μὴ Ὁρθοδόξων γάμοι λέγονται μικτοί. Ὁ λεγόμενος *πολιτικὸς γάμος*, καθ' ὃν ὡς πρωτεῖον στοιχεῖον θεωρεῖται ἡ διὰ ληξιαρχικῆς πράξεως ἀναγνώρισις τοῦ Γάμου καὶ οὐχὶ ἡ ἱεροτελεστία, δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ πολὺ ὀλιγώτερον πρὸς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ὁ Γάμος, μεταδιδομένης εἰς τοὺς συζευχθέντας τῆς θείας Χάριτος, εἶναι ἐνιατὸς καὶ ἀδιάλυτος. Τὸ ἀδιάλυτον τοῦ Γάμου διεστράφη μετὰ τὴν διαφθορὰν τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἐπεκράτησαν τὰ εὐκόλα διαζύγια καὶ ἡ πολυγαμία, ὁ Σωτὴρ ὅμως ἐπανεφέρε τὴν ἱερότητα τούτου, ὡς καὶ τὸ ἐνιατὸν καὶ ἀδιάλυτον αὐτοῦ εἰπὼν «ὃ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωρίζτω» (Ματθ. ΙΘ' 6—8). «Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν, ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως». Ἐν τούτοις ἡ Ἐκκλησία ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος (Ματθ. Ε' 32) ἐπιτρέπει εἰς ὠρισμένας περισπτώσεις τὴν διάλυσιν τοῦ Γάμου. Διαλυομένου τοῦ Γάμου διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων ἢ διὰ νομίμου διαζεύξεως, ἐπιτρέπεται καὶ δεῦτερος, ἐν ἐξαιρετικαῖς δὲ περιπτώσεσι καὶ τρίτος.

26-2-52
36. ΤΟ ΕΥΧΕΛΑΙΟΝ

Εὐχέλαιον ἢ "Ἄγιον" Ἐλαιον εἶναι τὸ Μυστήριον, καθ' ὃ ἐπέρχεται ἐπὶ τὸν δι' ἡγιασμένου ἐλαίου χριόμενον ἢ θεία Χάρις, ἢ ὁποῖα ἰᾶται καὶ τὰς σωματικὰς καὶ τὰς ψυχικὰς αὐτοῦ ἀσθενείας.

"Ὅτι τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι θεοσύστατον, δείκνυται καὶ ἐκ τῆς παραγγελίας τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, ὅπως χρίωσι τοὺς ἀσθενοῦντας ἐλαίῳ, τὴν ὁποίαν παραγγελίαν ἐφήρμοζον οὗτοι κατὰ τὸ ὑπ' αὐτῶν κήρυγμα· «ἤλθειν ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον» (Μάρκ. ΣΤ' 13) καὶ ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου (Ε' 14) «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποικῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ».

Διὰ τῆς μεταδομένης Χάριτος ἐπέρχεται ἡ σωματικὴ καὶ ἰδίως ἡ πνευματικὴ ἴασις, ὅταν ὁ χριόμενος πιστεύῃ πραγματικῶς καὶ μετανοῇ εὐλικρινῶς διὰ τὰ διαπραχθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἁμαρτήματα.

Τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου τελεῖται οὐ μόνον ἐπὶ ἀσθενῶν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὑγιῶν, συνήθως δέ, ὅταν πρόκειται νὰ κοινωθήσωσιν οὗτοι τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, θεωρούμενον ὡς πρόπαρασκευὴ διὰ ταῦτα καὶ ὀρθῶς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης θεωρεῖται ὡς συμπληρωματικὸν τοῦ μυστηρίου τῆς Μετανοίας. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ τελῆται τὸ μυστήριον ἐν τῷ Ναῷ κατὰ τὴν Μ. Τετάρτην, λόγῳ τοῦ ὅτι πολλοὶ συνηθίζουσι νὰ μεταλαμβάνωσι τὴν Μ. Πέμπτην.

Τὸ Εὐχέλαιον λέγεται καὶ ἅγιον ἔλαιον καὶ ἐλαίου χρίσις καὶ καθιέρωσις δι' ἐλαίου, ἐπεκράτησε δέ ἡ ὀνομασία εὐχέλαιον, διότι τὰ κύρια συστατικὰ τούτου εἶναι εὐχὴ-ἔλαιον, ἢ ἀναγινωσκομένη δηλ. εὐχὴ καὶ τὸ ἡγιασμένον ἔλαιον, δι' οὗ χρίονται οἱ Χριστιανοὶ σταυροειδῶς εἰς ὠρισμένα μέλη τοῦ σώματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΖΩΗΣ

Ἄρθρ. ια΄ καὶ ιβ΄ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.

ια΄ «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν».

ιβ΄ «Καὶ ζῶν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».

37. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΖΩΗΣ ΓΕΝΙΚΩΣ

29-252
Τὸ περιεχόμενον τῶν δύο τελευταίων ἄρθρων τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως συνδέεται πρὸς τὸ τοῦ ζ΄ ἄρθρου. Τὰ τρία ταῦτα ἄρθρα ἀναφέρονται εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν τοῦ παρόντος κόσμου καὶ περὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς. Ἡ σημασία τῆς διδασκαλίας ταύτης εἶναι μεγάλη, διότι ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἐπέκεινα τοῦ τάφου ζωὴν, πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος πάντοτε προσέβλεψεν ἢ πλήρης ἐλπίδων ἢ πλήρης φόβου· πλήρης ἐλπίδων διὰ τὰ ἀγαθὰ «ἃ ὀφθαλμός οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν» (Α΄ Κορινθ. β΄ 9) καὶ πλήρης φόβου διὰ τὰς ἐν τῷ Ἄδῃ ἀπειλουμένας ποινάς.

Τὸ μέρος τῆς Κατηχήσεως τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰς ἐσχάτας ἡμέρας καὶ τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται συνήθως **ἔσχαται ἡμέραι ἢ ἐσχατολογία** ἢ καὶ **τελείωσις τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας** διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον καλεῖται μερικὴ κρίσις καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τύχην τῶν ἀνθρώπων, τὸ δὲ δεύτερον καλεῖται καθολικὴ κρίσις καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν μετὰ τὸ τέλος τοῦ παρόντος κόσμου τύχην αὐτῶν. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος γίνεται ἀκόμη λόγος καὶ περὶ τῆς σχέσεως τῶν ζώντων πρὸς τοὺς μετανάστας ἐκ τῆς παρούσης ζωῆς καὶ δὴ πρὸς τοὺς Ἁγίους, τοὺς ὁποίους μετὰ τὴν

τιμῆς καὶ μετὰ τόσου σεβασμοῦ περιβάλλει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν.

✓ **α) Μερικὴ κρίσις.**—“Ἐν ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος εἶναι καὶ ὁ θάνατος, ὅστις εἶναι θάνατος τοῦ σώματος (Γεν. Β΄ : «γῆ εἶ καὶ εἰς τὴν γῆν ἀπελεύσει») καὶ οὐχὶ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία, εἶναι ἀθάνατος, ἡ δὲ περὶ τῆς ἀθανασίας ταύτης διδασκαλία εἶναι μία τῶν βασικῶν τοιούτων τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Ἐπισφράγισιν τῆς ἀληθείας περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος, θὰ κατεστρέφετο δὲ πᾶσα ἰδέα περὶ τῆς ἠθικῆς τάξεως τοῦ κόσμου τούτου, ἂν ἐδεχόμεθα ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἀθάνατος, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἀπεκλείετο ἡ ἀποκατάστασις τοῦ δικαίου, ἡ ἀμοιβὴ τῶν εὐσεβῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ ἡ ποινὴ τῶν κακῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει πολλακίς ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ.

Αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν ὑφίστανται ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τὴν τελικὴν κρίσιν, ἡ ὁποία θὰ εἶναι καθολικὴ κατὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου, ἀλλὰ μερικὴν τοιαύτην, μεταβαίνουσαι εἰς μίαν νέαν ἄνευ σώματος ζωὴν, ἡ ὁποία καλεῖται μέση κατάστασις καὶ ὑφιστάμεναι μέρος τῶν ἀμοιβῶν ἢ ποινῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιβληθοῦν μετὰ τὴν γενικὴν κρίσιν. Καὶ αἱ μὲν ψυχαὶ τῶν ἀγαθῶν ὀδηγοῦνται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, αἱ δὲ τῶν κακῶν εἰς τὸν Ἄδην καὶ ἐκεῖναι μὲν πλήρεις χαρᾶς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς θλίψεως θὰ εὐρίσκωνται ἐν γαλήνῃ καὶ εὐτυχίᾳ, αὗται δὲ θὰ διατελώσιν ἐν ταραχῇ, λύπῃ καὶ στεναγμῷ διὰ τὴν κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπικειμένην τελικὴν κρίσιν. Αἱ κατὰ τὴν μερικὴν κρίσιν ἀμοιβαὶ ἢ ποιναὶ, μὴ πλήρεις πάντοτε, θὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰ ἔργα ἐκάστου (Β΄ Κορινθ. θ΄ 6 καὶ Ῥωμ. Β΄ 6).

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, μεταξὺ τῶν ψυχῶν τῶν τεθνεώτων καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει πνευματικὴ τις κοινωνία. Λόγῳ τῆς τοιαύτης πνευματικῆς κοινωνίας καθιέρωσεν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν καὶ δι’ ἀποφάσεως Οἰκουμενικῆς ἔτι Συνόδου, τῆς ἐβδόμης, τὴν πρὸς τοὺς Ἁγίους τιμὴν καὶ συνέστησε καὶ τὰ Μνημόσυνα. Τιμῶντες τοὺς Ἁγίους παρακαλοῦμεν αὐτοὺς συγχρόνως, ἵνα μεσιτεῦσωσιν ὑπὲρ ἡμῶν παρὰ τῷ Θεῷ. Διὰ τῶν μνημοσύνων δεικνύοντες καὶ τὴν

πρὸς τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν πίστιν ἡμῶν καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀποθανόντας ποικίλην ἡμῶν ἀγάπην ἰκετεύομεν τὸν Θεόν, ἵνα δείξῃ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐπιείκειαν πρὸς τοὺς μεταστάντας ἀδελφούς ἡμῶν καὶ συγχωρήσῃ τούτους.

β) Καθολικὴ κρίσις.—Ἡ καθολικὴ κρίσις συνδέεται πρὸς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος. Ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Σωτῆρος θὰ εἶναι τελείως διάφορος τῆς πρώτης, διότι κατ' ἐκείνην μὲν ἦλθεν ὁ Σωτὴρ, ἵνα διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ ταύτην δέ, θὰ ἔλθῃ ἵνα κρίνῃ τούτους· ἐκείνη ἦτο ταπεινὴ καὶ εὐσπλαχνος, αὕτη θὰ εἶναι ἔνδοξος καὶ φοβερὰ (Ματθ. ΚΕ' 31).

Κατὰ ταύτην θ' ἀναστηθῶσι τὰ σώματα τῶν ἀποθανόντων (Ἰωάνν. Ε' 28-29) καὶ θὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ψυχῶν, μεθ' ὧν συνέζησαν, τὰ δὲ σώματα τῶν ζώντων θὰ μεταβληθῶσι καὶ θὰ γίνωσιν ἀνάλογα πρὸς τὰ ἐκ νεκρῶν ἀναστησόμενα (Α' Κορινθ. Ε' 51). Εἶναι ὀρθὸν καὶ δίκαιον, ἵνα καὶ τὰ σώματα, δι' ὧν αἱ ψυχαὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἔδρασαν τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν, μετὰσχῶσι τῶν ἀμοιβῶν ἢ τῶν ποινῶν. Ἡ δὲ σχέσις τῶν ἀποθησκόντων σωμάτων πρὸς τὰ ἐγερθησόμενα εἶναι κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον οἷα ἢ μετὰ τοῦ ἀποθνήσκοντος κόκκου τοῦ σπειρομένου σίτου πρὸς τὸ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενον φυτὸν (Α' Κορινθ. ΙΕ' 36). Τὰ μὲν ἀποθνήσκοντα σώματα εἶναι γήινα, φθαρτά, τὰ δὲ ἐγερθησόμενα οὐράνια καὶ ἄφθαρτα.

Ὁ χρόνος τῆς δευτέρας παρουσίας εἶναι ἄγνωστος καὶ ἀπεδείχθησαν πλανώμενοι διάφοροι αἰρετικοί, ὡς οἱ Χιλιασταί, οἱ ὅποιοι ἠθέλησαν νὰ ὀρίσωσι τὸν χρόνον τοῦτον. Ὁ Σωτὴρ ἐρωτηθεὶς σχετικῶς εἶπεν: «περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ Υἱὸς ἐμὴ ὁ Πατὴρ» (Μάρκ. ΙΓ' 32). Ἡ Ἁγία Γραφή ἀπλῶς ποιεῖται λόγον περὶ γνωρισμάτων τινῶν προσεγγίσεως τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν, ὅποτε οἱ ἄνθρωποι θὰ καταληφθῶσιν ἀπὸ ἀκούσιόν τινα φόβον ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἐπελευσομένων εἰς τὸν κόσμον κακῶν (Ματθ. ΚΔ' 19). Ὑποχρέωσις λοιπὸν καὶ συμφέρον ἡμῶν εἶναι νὰ εἴμεθα πάντοτε ἕτοιμοι πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος, διότι «οὐκ οἶδαμεν ποίᾳ ὥρᾳ ὁ Κύριος ἔρχεται» (Ματθ. ΚΔ' 42).

Κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν θὰ κριθῶσι πλέον τελικῶς αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ οἱ μὲν δίκαιοι θὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἡτοιμασμένην αὐτοῖς βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου (Ματθ. ΚΕ' 34), οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ (Ματθ. ΚΕ' 41). Εἰκόνα τῆς κρίσεως ταύτης παρέχει ἡμῖν ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς παραβολῆς περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως (Ματθ. ΚΕ' 31—46). Καὶ αἱ μὲν ψυχαὶ τῶν δικαίων θὰ ἀπολαύωσι τῆς ὑψίστης εὐδαιμονίας κοινωνοῦσαι μετὰ τῶν Ἀγίων καὶ τῶν Ἀγγέλων καὶ καθορῶσαι τὸν Θεόν (Α' Κορινθ. ΙΓ' 12), αἱ δὲ τῶν κακῶν θὰ στερῶνται πάσης χαρᾶς καὶ θὰ ὑφίστανται τὸν φρικτὸν ἐλεγχὸν τῆς συνειδήσεως (Α' Κορινθ. Στ' 9, Μάρκ. Θ' 44, Ῥωμ. Β' 9). Αἱ ἄμοιβαὶ καὶ ποιναὶ θὰ εἶναι αἰώνιοι, διὰ τοῦτο ἢ περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων διδασκαλία ἀρχαίων τινῶν, καθ' ἣν αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἔπειτα ἀπὸ ὠρισμένου χρόνου καθαιρόμεναι τῆς ἁμαρτίας θὰ ἐπανέλθωσι πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι ἀσύστατος καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Ὡς ἐν τῇ μερικῇ κρίσει οὕτω καὶ ἐν τῇ καθολικῇ καὶ αἱ ἄμοιβαὶ καὶ αἱ ποιναὶ θὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰ ἔργα ἐκάστου. Ὁ Παῦλος σχετικῶς λέγει: «ὃς ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ»· ὁ δὲ Σωτὴρ ἐτόνισεν: «Ἐκεῖνος ὁ δοῦλος ὁ γνούς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἑαυτοῦ καὶ μὴ ἐτοιμάσας μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλὰς· ὁ δὲ μὴ γνούς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας» (Λουκ. ΙΒ' 47).

Μετὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν καθολικὴν κρίσιν θὰ ἐπέλθῃ ἡ διάλυσις τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἀνακαίνισις αὐτοῦ (Ματθ. Ε' 18, ΚΔ' 34. Α' Κορινθ. Ζ' 31), ἡ ὁποία ὀνομάζεται παλιγγενεσία (Ματθ. ΙΘ' 28). Κατὰ ταύτην, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Παύλου, «ἢ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς» (Ῥωμ. Η' 21) καὶ «καινοὺς οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ» (Β' Πέτρ. Γ' 13).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΑΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΔΟΓΜΑΤΙΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΙ

38. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΓΕΝΙΚΩΣ

Ἐλέχθη ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ Ἐκκλησίας, ὅτι σήμερον ὑφίστανται πλείονες τῆς μιᾶς Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι, αἱ ὅποια δὲν συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας καὶ εἰς τὴν τυπικὴν λατρείαν, ἀλλ' ὅπερ σπουδαιότερον καὶ εἰς τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν. Μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων τρεῖς εἶναι αἱ σπουδαιότεται, ἡ Ὁρθόδοξος, ἡ Παπικὴ καὶ ἡ Προτεστάντικὴ.

Αἱ λεπτομέρειαι τῶν μεταξὺ τῶν ῥηθεισῶν Ἐκκλησιῶν διαφορῶν εἶναι πλείσται, οὐδὲ εἶναι δυνατόν νὰ ἐκτεθῶσιν αὐταὶ ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ γίνῃ λόγος περὶ τῶν βασικωτέρων τοιούτων, ἧτοι περὶ ἐκείνων αἱ ὅποια κυρίως χαρακτηρίζουσι τὰς προαναφερθείσας Ἐκκλησίας. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ ἐλάχισται καὶ ὄχι τόσον σημαντικαὶ πρὸ τοῦ Θ' αἰῶνος ἐπολλαπλασιάσθησαν μετὰ ταῦτα καὶ ἐπέφεραν κατὰ πρῶτον μὲν, τὸν Θ' αἰῶνα, τὸ μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας σχίσμα, ἔπειτα δέ, τὸν ις' αἰῶνα, προὐκάλεσαν τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας Ἐκκλησίας, τῆς Προτεστάντικῆς, ἀποσπασθείσης ἀπὸ τῆς Δυτικῆς.

Ἡ διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας, διατηρηθεῖσα γνησίᾳ καὶ ἀνόθευτος διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἐξετέθη ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις.

α) Αἱ πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.— Ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις εἶναι, ὡς γνωστόν, αἱ πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ἐπέβαλεν εἰς ὅλους τοὺς ἀνήκον-
τας εἰς αὐτὴν λαοὺς τὸ λατινικὸν κείμενον τῆς Γραφῆς ἀπαγο-
ρεύουσα πᾶσαν μετάφρασιν· εὐρέθησαν μάλιστα καὶ Ἐπίσκο-
ποι Ῥώμης, οἱ ὅποιοι ἀπηγόρευσαν τὴν ἀνάγνωσιν καὶ αὐτοῦ
ἔτι τοῦ πρωτωτύπου τῆς Γραφῆς. Τὸ τοιοῦτον ἀντίκειται εἰς τὸ
πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὅποια ἀπὸ τῶν πρώτων ἀκόμη αἰώ-
νων ἐπέτρεψε τὰς μεταφράσεις, καὶ διὰ τὰ γνωσθῆ εἰς εὐρύτε-
ρον πάντοτε κύκλον ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὸ ἀποφευχθῶσι
πλεῖστα δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις, προερχόμεναι ἐκ τῆς
ἀγνοίας τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τῆς γραφῆς.

Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀποδέχονται τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ὡς
τὴν μόνην πηγὴν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἐρμηνεύουσιν
ὅμως ταύτην μὲ τὴν ἐλευθερίαν, ὥστε κατέληξαν εἰς πλείστας
ὄσας παρερμηνείας, αἱ ὅποια συνετέλεσαν εἰς τὴν παρ' αὐ-
τοῖς δημιουργίαν πλήθους μερικῶν Ἐκκλησιῶν. Τὴν μετάφρα-
σιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἐπιτρέπουσιν· ὁ
Λούθηρος μάλιστα ὡς πρῶτον αὐτοῦ ἔργον ἐθεώρησε καὶ τὴν
εἰς τὴν Γερμανικὴν μετάφρασιν τῆς Γραφῆς ἀποτελοῦσαν καὶ
τὸ ἐπίσημον κείμενον τῶν Γερμανικῶν Προτεσταντικῶν Ἐκ-
κλησιῶν.

Τὴν δευτέραν πηγὴν τῆς θρησκείας ἡμῶν, τὴν Ἱερὰν Πα-
ράδοσιν, ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἡ Πα-
πικὴ Ἐκκλησία διηύρυνε καὶ διέστρεψεν ἄλλοτε μὲν ἐκ πλάνης
καὶ ἐκ παρεξηγήσεως, ἀλλ' ἄλλοτε καὶ σκοπίμως, διὰ τὰ δι-
καιολογήσῃ καὶ στηρίξῃ τὰς τὸσας αὐτῆς καινοτομίας. Αἱ σπου-
δαιότεραι τῶν τοιούτων καινοτομιῶν ἀναφέρονται ἐν ταῖς ἐπο-
μένους παραγράφοις.

Ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν οἱ Προτε-
στάνται, ἀδικαιολογητῶς ὅλως, ἀπέρριψαν τὴν Ἱερὰν Παράδο-
σιν, στερούμενοι οὕτω τῆς δευτέρας πηγῆς τῆς Χριστιανικῆς
θρησκείας καὶ ἐνὸς ἀλαθῆτου βοηθοῦ διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς
Ἁγίας Γραφῆς.

412-57
 β) Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.— Κατὰ τὴν διδασκαλίαν
τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, πρὸς ἣν συμφωνεῖ ἐν πλείστοις καὶ
ἡ Δυτικὴ, ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς Θείας

Χάριτος, ἡ ὁποία εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος καί διὰ τῆς ἐλευθέρως θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου. "Ανευ τῆς συνεργείας τῶν δύο τούτων παραγόντων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἐξ ἀντιθέτου, περιπεσόντες εἰς τὴν πλάνην, ὅτι ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὴν ἁμαρτίαν διεφθάρη ὅλως, ὡς ἀπολέσας τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ περιῆλθεν ἐπομένως εἰς ἀνικανότητα νὰ πράξῃ τι τὸ ἀγαθὸν ἢ καὶ νὰ συνεργήσῃ εἰς τοῦτο, ἀρνοῦνται πᾶσαν συνεργασίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ ἔργῳ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ. Οὔτοι διδάσκουσιν, ὅτι δικαιοῦται τις πρὸ τοῦ Θεοῦ καὶ σώζεται διὰ τῆς πίστεως μόνον εἰς τὸν Χριστόν, τὰ δὲ καλὰ ἔργα, τὰ ὁποία δύνανται νὰ ἐπακολουθήσωσι τὴν πίστιν ὡς καρπὸς ἀγαθοῦ δένδρου, οὐδὲν προσθέτουσιν εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ πιστεύοντος, οὔτε λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ μελλούσῃ σωτηρίᾳ ἡμῶν εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἡ πίστις εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ μόνον μέσον τῆς σωτηρίας, τὰ δὲ καλὰ ἔργα οὐδεμίαν ροπήν ἀσκοῦσιν ἐπὶ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν. Ἡ τοιαύτη διδασκαλία ἀντίκειται ἀναμφισβητήτως πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, αἱ ὁποῖαι συνεχῶς διδάσκουσιν, ὅτι ἡ πίστις, μὴ συνοδευομένη ὑπὸ καλῶν ἔργων, εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ· «τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, λέγει ὁ Ἰάκωβος, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ; μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν;... ὡσπερ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρὸν ἐστίν, οὕτω καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστίν» (Ἰάκ. 2, 14, 26. Πρβλ. Ματθ. 7, 21. Ῥωμ. 2, 13).

Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀπορρίπτουσιν ἀκόμη καὶ τὴν Νηστείαν καὶ τὸν Μοναχικὸν βίον μὴ παραδεχόμενοι σχέσιν τινὰ ἢ ἐπίδρασιν τούτων εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου.

4-12-57 30 ΝΟΙ
 γ) Ἡ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καινοτομία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.— Μεταξὺ τῶν καινοτομιῶν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων μάλιστα, εἶναι καὶ ἡ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλία αὐτῆς.

Καὶ ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὁμοφώνως διεκήρυξαν τὴν ἐκ μόνου

τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐν τούτοις οἱ Δυτικοὶ διδάσκουσι καὶ τὴν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ (filioque) ἐκπόρευσιν. Ἡ τοιαύτη καινοδοξία διδαχθεῖσα τὸ πρῶτον τὸν Στ' αἰῶνα, παρὰ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ καταπολέμησιν αὐτῆς καὶ ὑπὸ τινῶν Παπῶν, ὡς ὑπὸ Λέοντος τοῦ Γ' καὶ Ἰωάννου τοῦ Η' ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως ὡς δόγμα ὑπὸ τοῦ Πάπα Βενεδίκτου τοῦ Η' τῷ 1014 καὶ ἔκτοτε κρατεῖ παρ' αὐτῆ καὶ ἀναφέρεται καὶ ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς Πίστεως.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ὀφείλεται εἰς τὴν παρ' αὐτῆ προσπάθειαν πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀρειανῶν ἐπιδράσεως. Ἐπεζητήθη διὰ ταύτης νὰ καταπολεμηθῆ καὶ καταρριφθῆ ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀρείου περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς κτίσματος τοῦ Πατρὸς, διὰ τῆς διδασκαλίας, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, διότι μόνον οὕτω θὰ ἐξησφαλιζέτο, ὡς ἐνόμιζον, τὸ ὁμοούσιον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Ἡ τοιαύτη προσθήκη τοῦ filioque εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ἀντίκειται καὶ πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ πρὸς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Ἡ μὲν Ἁγία Γραφή ῥητῶς λέγει: «ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται...» (Ἰωάν. 15, 26). Ἐν δὲ τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει βλέπομεν, ὅτι οὐδεμία Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ οὐδεὶς Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας κάμνει λόγον περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐν ᾧ, ἂν συνέβαινε τοιοῦτόν τι, δὲν ἦ δύναντο νὰ παραλείψωσι μίαν τόσον οὐσιώδη δογματικὴν ἀλήθειαν ὡς ἂν ἐπελήφθησαν τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ λογικῶς δὲ εἶναι ἀπορριπτέα ἡ προσθήκη αὕτη, διότι εἰσάγει τὴν διαρχίαν εἰς τὴν Θεότητα, δεχομένη δύο ἀρχὰς διὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. ✓

Τὴν τοιαύτην εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως προσθήκην διετήρησαν καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀποσπασθέντες διάμαρτυρόμενοι.

δ) Ἡ Ἐκκλησία.— Οἱ Παπικοὶ διδάσκουσιν, ὅτι πᾶσαι αἱ

Ἐκκλησίαι πρέπει ν' ἀναγνωρίζωσι τὸν Πάπαν ὡς ἀρχηγὸν καὶ κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, δημιουργήσαντες οὕτω τὸ περίφημον ζήτημα περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα. Ἐκτενῶς πάντα ταῦτα, αἱ παρερμηνεῖται τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὧν ἠθέλησαν νὰ στηριχθῶσιν οἱ Πάπαι, ὡς καὶ τὰ λυπηρὰ τούτων δι' ὄλην τὴν Ἐκκλησίαν ἀποτελέσματα ἐκτίθενται διὰ μακρῶν καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ.

Κατὰ τοὺς Παπικοὺς ὄλαι αἱ λοιπαὶ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι διατελοῦσιν ἐν τῇ πλάνῃ. Τὴν χειρίστην ἐκδήλωσιν τῶν τοιούτων διδαγμάτων τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ τὸ κατὰ τὴν Βατικανὴν Σύνοδον τὸ 1870 ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐπὶ Πάπα Πίου τοῦ Θ' θεσπισθὲν δόγμα τοῦ ἀλάθητου τοῦ Πάπα ἐν τοῖς ζητήμασι τῆς πίστεως. Κατὰ τὸ δόγμα τοῦτο, τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία καθοδηγεῖται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀποδίδεται εἰς ἕνα ἄτομον, τὸν Πάπαν, ὁ ὁποῖος τάσσεται ὑπεράνω καὶ αὐτῶν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ἀπόρροια τῶν τοιούτων διδασκαλιῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι τὸ ἀπολυταρχικὸν πνεῦμα, ὅπερ διακρίνει ταύτην καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ἐξουσία, τὴν ὁποίαν ἀπονέμουσιν οἱ Παπικοὶ εἰς τὸν κληρὸν αὐτὸν καθόλου.

Οἱ διαμαρτυρόμενοι διδάσκουσιν ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει ἀνάγκην ἰδιαιτέρων λειτουργικῶν ὀργάνων, λαμβανόντων τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς χειροτονίας, τὸ ὁποῖον οὗτοι δὲν ἀποδέχονται ὡς μυστήριον, καὶ ἐλκόντων τὴν διαδοχὴν αὐτῶν ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, ἀλλ' ὅτι πάντες οἱ πιστοί, ὄντες ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, δύνανται νὰ τύχωσιν Ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος, ἀρκεῖ νὰ ἔχωσιν τὴν προσήκουσαν θεολογικὴν μορφωσιν καὶ ἐνάρετον τὸν βίον. Διὰ τοῦτο οἱ Διαμαρτυρόμενοι δὲν ἔχουσιν ἐνιαίαν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἀποτελοῦσι πλῆθος Ὀρθοσκευτικῶν Κοινοτήτων, μὴ ἔχουσῶν ἐνιαίαν δογματικὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ τῶν ὁποίων ἐκάστη κατ' ἴδιον πολλὰκις τρόπον δογματίζει.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας δὲν συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας αἱ Προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι. Αὕτη διεξάγεται παρ' αὐτοῖς παρ' Ἐπιτροπῶν ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, αἱ ὁποῖαι παρὰ ταῖς Λουθηρανικαῖς Ἐκκλησιαστικαῖς διορίζονται παρὰ

των ἡγεμόνων, παρὰ ταῖς Καλβινικαῖς ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν Κοινοτήτων, ἐν δὲ τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ διοικοῦσιν οἱ Ἐπίσκοποι.

Πολλοὶ τῶν Διαμαρτυρομένων ταυτίζουσι τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς τὸ Κράτος αἴροντες οὕτως ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας πᾶν κύρος καὶ διδάσκοντες ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἠθικὴ τελείωσις ἐν τῇ Πολιτείᾳ, λησμονοῦντες ὅτι τοιοῦτοτρόπως οὐδεμία ἠθικοποιητικὴ δύναμις ἀποδίδεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Γενικῶς παρὰ μὲν ταῖς Προτεσταντικαῖς Ἐκκλησίαις ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται εἰς τὴν Πολιτείαν, παρὰ δὲ τῇ Παπικῇ ἐπιδιώκεται ἡ ὑποταγὴ τοῦ Κράτους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ᾧ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἀκολουθεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς συνεργασίας μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους.

22-1-52
 Μαί 32
 ε) Τὰ Μυστήρια.—Οἱ Δυτικοὶ διδάσκουσι περὶ τῶν Μυστηρίων, ὅτι μείζονα σημασίαν πρέπει νὰ δίδωμεν εἰς τὴν τυπικὴν αὐτῶν τέλει, ἔχουσαν τὴν δύναμιν νὰ προκαλῆ τὴν σωτηρίαν ὡς μεταδίδουσιν τὴν θεῖαν χάριν ἢ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πιστοῦ. Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται ὅπως καὶ ἡ ἡμετέρα ἑπτὰ μυστήρια.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ὡς κύριον καὶ οὐσιῶδες ἐν τοῖς μυστηρίοις θεωροῦσιν οὐχὶ τὴν τελετὴν τούτων ἀλλὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ καὶ μόνου, καὶ οὐχὶ διὰ τῆς τυπικῆς τελείσεως, μεταδίδεται ἡ Θεία Χάρις. Ἐκ τούτων οἱ Καλβινικοί, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Δυτικοὺς ἀποδίδοντας μείζονα σημασίαν εἰς τὴν τυπικὴν τέλει, ἀποδίδουσι τοιαύτην εἰς τὴν πίστιν καὶ μόνην τοῦ μετέχοντος τῶν μυστηρίων.

Ἐκ τῶν ἑπτὰ Μυστηρίων δεχονται οἱ Διαμαρτυρόμενοι μόνον τὰ δύο, Βάπτισμα καὶ τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν, ὡς τοιαῦτα, τὰ λοιπὰ πέντε ἀπορρίπτουσι μὲν ὡς μυστήρια, παραδέχονται ὅμως ταῦτα, ἰδίως οἱ Ἀγγλικοί, ὡς ἀπλᾶς Ἐκκλησιαστικὰς τελετάς, τὰς ὁποίας καλοῦσι μυστήρια δευτέρας τάξεως.

22-1-52
 0x1
 I. ΒΑΠΤΙΣΜΑ

Καὶ οἱ Δυτικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι, συμφωνοῦντες πρὸς ἡμᾶς, ἀναγνωρίζουσι τὸ Βάπτισμα ὡς ἀπαραίτητον καὶ ἀναγ-

καιότατον παντί Χριστιανῶ, πλὴν μικρῶν τινων παραφυάδων τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ὅπως εἶναι οἱ Σωκινιανοί, οἱ Ἀρμένιοι καὶ ἄλλοι, ὧν τινὲς μὲν δέχονται τὸ Βάπτισμα ὡς ἀπλὴν καὶ τυπικὴν τινὰ τελετὴν εἰς ἔνδειξιν τῆς εἰς τὸν Χριστιανισμὸν εἰσόδου, ἄλλοι δὲ διδάσκουσι διάφορα.

Ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Βαπτίσματος καθ' ἡμᾶς καὶ τοὺς Δυτικοὺς ἐξαλείφεται δι' αὐτοῦ ἡ οὐσία τῶν ἀμαρτημάτων, καὶ τοῦ προπατορικοῦ καὶ τῶν προαιρετικῶν, παραμενούσης μιᾶς ἀπλῆς κλίσεως πρὸς τὸ κακόν, μὴ λογιζομένης ὡς ἀμαρτίας. Κατὰ τοὺς Διαμαρτυρομένους αἴρεται μὲν ἡ ἐκ τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος ἐνοχὴ, παραμένει ὅμως ἡ ρίζα αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἀμαρτίαν, καίτοι αὕτη δὲν λογίζεται ὡς τοιαύτη παρά τῷ Θεῶ μετὰ τὸ Βάπτισμα.

Παρά τοῖς Δυτικοῖς καὶ Διαμαρτυρομένοις τὸ Βάπτισμα δὲν τελεῖται διὰ τριπλῆς καταδύσεως καὶ ἀναδύσεως, ἀλλὰ διὰ ραντισμοῦ ἢ δι' ἐπιχύσεως. Τὸ παρ' ἡμῖν «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ...» οἱ Δυτικοὶ μετέτρεψαν εἰς ἐνεργητικὸν «Βαπτίζω σε...», διὰ νὰ ἀποδώσωσι μείζονα σημασίαν καὶ δύναμιν εἰς τὸν τελοῦντα τὸ μυστήριον κληρικόν.

II. ΧΡΙΣΜΑ

Καὶ οἱ Δυτικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι διαφέρουσι τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς τελέσεως τοῦ Μυστηρίου τούτου. Ἀμφότεραι αἱ Ἐκκλησίαι ἐχώρισαν τὸ Χρῖσμα ἀπὸ τοῦ Βαπτίσματος τελοῦντες τοῦτο μετὰ τὸ 7ον ἔτος, καὶ δὴ εἰς μὲν τὰ ἄρρενα τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, εἰς δὲ τὰ θήλεα τὸ 12ον. Ὁ λόγος ὃν ἐπικαλοῦνται καὶ οἱ Δυτικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι, ὅτι τὸ Χρῖσμα δέον ν' ἀναβάλληται, ἵνα ὁ Χριστιανὸς διδαχθῇ τὰς ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι ἀστήρικτος, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔπρεπε ν' ἀναβάλληται καὶ τὸ Βάπτισμα, εἶναι δ' ἀκόμη γνωστόν, ὅτι κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Σωτῆρος τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατῆλθεν ὡσεὶ περιστερά ἀμέσως μετὰ τὸ Βάπτισμα. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι, ὡς προείπομεν, δὲν θεωροῦσι τὸ Χρῖσμα ὡς μυστήριον.

Παρά τοῖς Δυτικοῖς τὸ Ἅγιον Μύρον δὲν ἀποτελεῖται, ὡς

παρ' ἡμῖν, ἀπὸ ἔλαιον καὶ ἀπὸ πολλὰς εὐώδεις οὐσίας, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ ἔλαιον καὶ ἀπὸ βάλσαμον, παρὰ δὲ τοῖς Διαμαρτυρομένοις ἀντικατεστάθη ἢ χρίσις διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν· καὶ οἱ Δυτικοὶ ἐνίοτε χρῶνται τῇ ἐπιθέσει τῶν χειρῶν. Ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ ἢ Ἐπισκοπιανῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ χρίσμα τελεῖται ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Δυτικοῖς, παρὰ τοῖς ὁποίοις ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ τελεσθῇ καὶ παρὰ πρεσβυτέρου κατόπιν εἰδικῆς Ἐπισκοπικῆς ἀδείας.

19-2-52
III. ΘΕΙΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι διαφωνοῦντες καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν καὶ πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, αἱ ὁποῖαι παραδέχονται τὴν θεῖαν Εὐχαριστίαν καὶ ὡς μυστήριον καὶ ὡς θυσίαν, ἀποδέχονται ταύτην μόνον ὡς μυστήριον καὶ οὐχὶ ὡς θυσίαν.

Συνεπεῖς πρὸς τὸν τοιοῦτον χαρακτηρισμὸν τῆς θείας Εὐχαριστίας οἱ μὲν Ὀρθόδοξοι καὶ οἱ Παπικοὶ παραδέχονται πραγματικὴν μεταβολὴν τοῦ ἄρτου εἰς σῶμα καὶ τοῦ οἴνου εἰς αἷμα τοῦ Κυρίου, ἐκ δὲ τῶν Διαμαρτυρομένων ἄλλοι μὲν, ὅπως οἱ Λουθηρανοὶ, παραδέχονται, ὅτι ἡ μεταβολὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου δὲν εἶναι ἀληθής, ἀλλὰ μυστηριακὴ, ἄλλοι δὲ, ὅπως οἱ Καλβινισταί, δέχονται, ὅτι ὑπὸ τὴν γεῦσιν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἡ ψυχὴ σπεύδει πρὸς ἔνωσιν μετὰ τοῦ ἐν οὐρανοῖς Κυρίου καὶ οἱ ὅπαδοι τοῦ Σβιγγλίου, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἀπλῶς συμβολίζουσι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος.

Αἱ ἄλλαι μικρότεροι παραφυάδες τῶν Διαμαρτυρομένων διάσκουσιν ἐν πολλοῖς διάφορα.

Ὡς πρὸς τὰ συστατικὰ τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ τὴν τούτων κοινωνίαν ἐπίσης ἔχομεν διαφορὰς. Οὕτως οἱ Δυτικοὶ μεταχειρίζονται ἀπὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ἄρτον ἄζυμον καὶ οὐχὶ ὡς ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία στοιχοῦσα τῇ Γραφῇ καὶ τῇ Παραδόσει ἐνζυμον· ὁμοίως οἱ Διαμαρτυρόμενοι, ἐνῶ οἱ Ἀγγλικανοὶ καὶ ἐν τούτῳ διαφέρουσιν. Ὡς πρὸς τὸν οἶνον οἱ Δυτικοί, ὡς καὶ ἡμεῖς, μεταχειρίζονται οἶνον μεμιγμένον μὲ ὕδωρ, οἱ δὲ Διαμαρτυρόμενοι οἶνον ἄκρατον.

Ὡς πρὸς τὴν Κοινωνίαν τῶν Τιμίων Δώρων οἱ μὲν Ὀρθόδοξοι καὶ Διαμαρτυρόμενοι κοινωνοῦσι πάντες καὶ τοῦ ἄρ-

του και τοῦ οἴνου, ἐνῶ παρά τοῖς Δυτικοῖς τοῦ μὲν ἄρτου κοινοῦνοισι πάντες, οὐχί ὅμως καί τοῦ οἴνου, παρά τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες», τοῦ ὁποῦ οἴνου κοινοῦνοισι μόνον οἱ λειτουργοῦντες κληρικοί. Παρ' ἡμῖν ἡ Κοινωνία παρέχεται καί εἰς τὰ βρέφη, ἐν ᾧ παρά τοῖς Δυτικοῖς καί τοῖς Διαμαρτυρομένοις, παρά τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, παρέχεται μετὰ τὸ Χρῆσμα.

Προκειμένου περὶ τῶν Διαμαρτυρομένων πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι οἱ Ἀγγλικοί, ὡς ἐν ἄλλαις διδασκαλίαις, οὕτω καί ἐν τῇ περὶ Θείας Εὐχαριστίας τοιαύτῃ πλησιάζουσιν ἀρκετὰ πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων διδασκόμενα.

IV. ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας τὰ ἐπιβαλλόμενα εἰς τὸν μετανοοῦντα ἐπιτίμια δὲν εἶναι ὄροι τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλ' ἀφορῶσιν εἰς τὴν ψυχικὴν ἄσκησιν πρὸς ἠθικὴν βελτίωσιν τῶν μετανοησάντων καί τὴν προφύλαξιν τούτων ἀπὸ νέας ἁμαρτίας. Παρὰ τὸ ἀρχαιότερον κρατήσαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοιοῦτον πνεῦμα, ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία διδάσκει ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἠθικὴν ἱκανοποίησιν τῆς θείας δικαιοσύνης.

Ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ἐσφαλμένης πλάνης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἶναι καί πλεῖστα ἄλλαι ἐκτροπαί αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὀρθῆς δογματικῆς διδασκαλίας, ὡς εἶναι ἡ περὶ τοῦ θησαυροῦ τῶν ἀξιομισθίων τῶν ἀγίων διδασκαλία, ἡ περὶ τῶν ἀφάσεων καί συγχωροχαρτίων τοιαύτη καί ἡ περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός. Περὶ τούτων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω ἐν ἰδιαιτέρας παραγράφοις.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι θεωροῦσι τὴν Μετάνοιαν ὡς ὠφέλιμον εἰς τοὺς Χριστιανούς, ἵνα παράσχη εἰς αὐτοὺς παραμυθίαν καί ἐνίσχυσιν ἐν τῷ βίῳ, ἀπορρίπτουσιν ὅμως τὸν μυστηριακὸν αὐτῆς χαρακτήρα.

V. ΙΕΡΩΣΥΝΗ

Οἱ Ὁρθόδοξοι, οἱ Δυτικοὶ καί ἐκ τῶν Διαμαρτυρομένων οἱ Ἀγγλικοὶ ἔχουσι τρεῖς βαθμοὺς ἐν τῇ Ἱερωσύνῃ, οἱ δὲ λοι-

ποὶ τῶν Διαμαρτυρομένων δύο, τῶν τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου. Περί τῆς σημασίας καὶ τοῦ κύρους τῆς Ἱεραρχίας παρὰ τοῖς διαφόροις κλάδοις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐσημειώθησαν τὰ προσήκοντα ἐν τῇ περὶ Ἐκκλησίας — ἐν ταῖς δογματικαῖς διαφοραῖς — παραγράφῳ.

Ὡς πρὸς τὸν γάμον τῶν κληρικῶν, παρὰ τοῖς Ὁρθόδοξοις, ἐπιτρέπεται οὗτος εἰς τὸν πρεσβύτερον καὶ διάκονον ἀλλ' οὐχὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, εἰς δὲ τὸν Ἐπίσκοπον οὐδόλως ἐπιτρέπεται ὁ γάμος, ἐν ᾧ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐπετρέπετο καὶ εἰς τοῦτον. Παρὰ τοῖς Δυτικοῖς πάντες οἱ κληρικοὶ εἶναι ἄγαμοι, παρὰ δὲ τοῖς Διαμαρτυρομένοις ἐπιτρέπεται καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ὁ γάμος, διότι παρ' αὐτοῖς ἡ χειροτονία δὲν θεωρεῖται μυστήριον.

Ὡς πρὸς τὸ ἔγκυρον τῆς χειροτονίας τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν κρατεῖ παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ ἡ γνώμη ὅτι δέον ν' ἀναγνωρίζονται ὡς ἔγκυροι αἱ χειροτονίαι ἐκείνων ἐκ τούτων, οἱ ὅποιοι ἀναγνωρίζουσι τὴν Ἱερωσύνην ὡς Μυστήριον, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως οἱ τοιοῦτοι κληρικοὶ προσερχόμενοι εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν, λάβωσι νέαν χειροθεσίαν καὶ ἐπιδώσωσι λίβελλον ἀποδοκιμασίας τῶν κενοδοξιῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ ἧς προέρχονται.

VI. ΓΑΜΟΣ

Οἱ Ὁρθόδοξοι καὶ οἱ Δυτικοὶ παραδέχονται τὸν Γάμον ὡς μυστήριον, οἱ Διαμαρτυρόμενοι οὐχί, καίτοι ἀναγνωρίζουσι τοῦτον ὡς θεῖον.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπιτρέπει καὶ δεύτερον καὶ τρίτον γάμον κατὰ συγκατάβασιν, ἐνᾧ ἡ Δυτικὴ καὶ Προτεσταντικὴ ἐπιτρέπουσι καὶ τὸν τέταρτον. Ὡς πρὸς τὴν διάλυσιν τοῦ Γάμου παρὰ τοῖς Ὁρθόδοξοις ἐπιτρέπεται τὸ διαζύγιον μόνον διὰ τὴν ἔλλειψιν συζυγικῆς πίστεως καὶ τελευταίως, ἀπὸ τινῶν ἐτῶν, καὶ διὰ λόγους, οἱ ὅποιοι προῦκάλεσαν τοιοῦτον κλονισμὸν εἰς τὰς μεταξὺ τῶν δύο συζύγων σχέσεις, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ συμβίωσις. Παρὰ τοῖς Διαμαρτυρομένοις ἐπιτρέπεται τὸ διαζύγιον καὶ δι' ἐλάχιστας ἀκόμη ἀφορμὰς καὶ διὰ τοῦτο ἐκλονίσθη παρ' αὐτοῖς ἰσχυρῶς ὁ οἰκογενειακὸς

βίος. Προκειμένου δὲ περὶ τῶν κωλυμάτων γάμου λόγῳ συγγενείας, οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀναγνωρίζουσι μόνον τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας καὶ ταῦτα περιορισμένα. Οἱ Δυτικοὶ ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει ἐπιτρέπουσι τὸ διαζύγιον, ἐννοεῖται δὲ εὐκόλως, ὁποῖός τις εἶναι ὁ ἐν ταῖς κοινωνικαῖς σχέσεσιν ἐκ μιᾶς τοιαύτης ἀπολύτου ἀπαγορεύσεως ἀντίκτυπος.

VII. ΕΥΧΕΛΑΙΟΝ

Παρερμηνεύουσα ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία τὴν Κ. Διαθήκην (Ἰακώβου Ε΄ 14-16 κ. ἄ.) καὶ λησμονοῦσα τὴν καὶ παρ' αὐτῆς μέχρι τοῦ ΙΒ΄, πιθανῶς, αἰῶνος κρατήσασαν παράδοσιν ὤρισεν, ὅτι τὸ Εὐχέλαιον πρέπει νὰ τελεῖται κατὰ τὰς ὑστάτας μόνον τοῦ Χριστιανοῦ στιγμὰς ὡς τελευταῖον αὐτοῦ ἐφόδιον. Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ὡς τελευταῖον ἐφόδιον συνιστᾷ τὴν θεῖαν Εὐχαριστίαν καὶ τὴν πρὸ ταύτης ἐξομολόγησιν.

Οἱ Δυτικοὶ ἐκαινοτόμησαν ὡς πρὸς τὸ μυστήριον τοῦτο καὶ ἐν ἄλλοις ἔτι. Οὕτω χαρακτηρίσαντες τὸ Εὐχέλαιον ὡς τὸ τελευταῖον ἐφόδιον δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν ἐπανάληψιν τούτου εἰς περιπτώσιν καθ' ἣν ὁ ἀσθενὴς ἰαθῆ, δὲν ἐπιτρέπουσιν ἀκόμη τοῦτο εἰς τινὰς τῶν Χριστιανῶν, ὡς τοὺς παράφρονας καὶ ἄλλους, καὶ τελευταῖον ἐθέσπισαν, ὅτι μόνον οἱ Ἐπίσκοποι πρέπει νὰ τελεῶσι τοῦτο. Πάντα ταῦτα ὁμως ἀντιτίθενται πρὸς τὴν σαφῆ ἔννοιαν τοῦ χωρίου τοῦ Ἰακώβου καὶ πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι καὶ τὸ Εὐχέλαιον δὲν δέχονται ὡς μυστήριον. Ἀντὶ τοῦ Εὐχελαίου οἱ Λουθηρανοὶ συνιστῶσιν ὅπως ὁ θρησκευτικὸς λειτουργὸς ἐπισκέπτηται τὸν εὐρισκόμενον εἰς τὰς ἐπιθανάτους στιγμὰς, καὶ παρέχῃ αὐτῷ πᾶσαν δυνατὴν παραμυθίαν.

στ) Αἱ ἔσχαται ἡμέραι.— α) Ὁ θησαυρὸς τῶν ἀξιωμασθίων τῶν ἀγίων. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας οἱ Χριστιανοὶ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἔχουσιν ἀνάγκην ὀρισμένου ποσοῦ ἀγαθῶν ἔργων, ἐν ᾧ πολλοὶ τούτων δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιβεβλημέ-

νων αὐτοῖς ἠθικῶν καθηκόντων, ἀλλὰ ποιοῦσι καὶ πλείονα ἀγαθὰ ἔργα. Τὰ τοιαῦτα περισσεύοντα ἀγαθὰ ἔργα τῶν Χριστιανῶν καὶ ἰδιαιτέρως τὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, μάλιστα δὲ τὰ ἐκ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος ἀπορρέοντα ἀποταμιεύονται ὡς θησαυρός. Βάσει τούτων ἐδιδάχθη παρὰ τῶν Δυτικῶν τὸ περὶ τοῦ θησαυροῦ τῶν ἀξιομισθίων τῶν ἁγίων δόγμα, ὅπερ εἶναι τελείως ἀντιχριστιανικόν, διότι κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου «ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε, ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοι ἐσμέν, ὅτι ὁ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν» (Λουκ. ΙΖ' 10).

Ὁ Πάπας, κατὰ τοὺς Δυτικούς πάντοτε δύναται νὰ παρέχη τινὰ ἐκ τῶν οὕτως ἀποταμιευμένων ἔργων εἰς τοὺς λαϊκοὺς πρὸς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. Οὕτως ἐδημιουργήθη τὸ περίφημον ζήτημα τῶν ἀφέσεων ἢ τῶν συγχωροχαρτίων, τὸ ὁποῖον τόσον σάλον ἤγειρεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εὐνόητον, ὅτι μία τοιαύτη διδασκαλία ἀντὶ σωτηρίας, κακοῦ πρόξενος ν' ἀποβῇ δύναται, ὅπως καὶ συνέβη ἐν τῷ παρελθόντι, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ ἠθικὴ ζωὴ, ὅταν ὁ Χριστιανὸς πιστεύῃ, ὅτι δύναται νὰ ἐξαγοράσῃ διὰ χρημάτων μάλιστα τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του. γ

β) Τὸ καθαρθήριον πῦρ. Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία διδάσκει, ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμεν πρῶτον Χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι περιπεσόντες εἰς ἁμαρτήματα μετενόησαν καὶ ἐξωμολογήθησαν, δὲν ἐπρόφθασαν ὅμως νὰ ἐκτελέσωσι τὸν κανόνα, ὁ ὁποῖος ἐπεβλήθη αὐτοῖς παρὰ τοῦ πνευματικοῦ, δεύτερον Χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν ἀγαθοὶ καὶ τῶν ὁποίων αἱ ψυχαὶ μετὰ θάνατον μεταβαίνουσιν ἀμέσως εἰς τὸν παράδεισον καὶ τρίτον ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν κακοὶ καὶ δὲν ἐξωμολογήθησαν καὶ τῶν ὁποίων αἱ ψυχαὶ μεταβαίνουσι κατ' εὐθεΐαν εἰς τὴν κόλασιν. Αἱ ψυχαὶ τῶν πρώτων Χριστιανῶν μεταβαίνουσιν εἰς μέσον τινὰ τόπον, ἔνθα καθαρίζονται διὰ τοῦ μαθαρτηρίου πυρός, ἄλλαι μὲν ταχύτερον, ἄλλαι δὲ βραδύτερον, ἀναλόγως τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἔργων αὐτῶν. Εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ καθαρτηρίου πυρός καὶ πρὸς μετάβασιν εἰς τὸν τόπον τῆς μακαριότητος δύναται νὰ συντελέσῃ ἡ Παπικὴ Ἐκ-

κλησία διὰ τῶν δεήσεων τῶν λειτουργῶν αὐτῆς καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀφέσεων.

Μία τοιαύτη διδασκαλία οὔτε πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς, οὔτε πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων, οὔτε πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων θεσπισθέντα συμβιβάζεται, διότι, γίνεται μὲν λόγος ἐν τῇ Γραφῇ περὶ πυρὸς καὶ εἰς τινὰς Πατέρας περὶ καθαρσίου πυρὸς ἢ πυρὸς πρὸς καθαρισμόν, ἀλλ' οὐδὲν δύναται νὰ συμβιβασθῇ τὸ τοιοῦτον πρὸς τὰ διδασκόμενα ὑπὸ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας περὶ καθαρτηρίου πυρὸς καὶ μάλιστα περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐξ αὐτοῦ σωτηρίας.

Ἡ περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς διδασκαλία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐθεσπίσθη ὑπὸ τῶν Συνόδων Φλωρεντίας (1439) καὶ Τριδέντου (1545).

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι, ὅπως καὶ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, ἀπέριψαν καὶ ἐπολέμησαν σφοδρῶς καὶ τὴν περὶ θησαυροῦ τῶν ἀξιωμαθίων τῶν ἁγίων καὶ τὴν περὶ καθαρτηρίου πυρὸς διδασκαλίαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀμφότεραι αἱ διδασκαλαίαι αὗται οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὴν περὶ μνημοσύνων τοιαύτην τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο λόγος ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει.

ζ) Ἡ λατρεία.— Καὶ ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ ἐγένοντο ὑπὸ τῶν Παπικῶν πολλαὶ καινοτομίαι. Ὁ λαὸς ἀπέδιδεν εἰς τὴν λατρείαν μαγικὴν δύναμιν, ἡ δὲ Ἐκκλησία ὑπέθαλπε τὴν τοιαύτην πίστιν τοῦ λαοῦ καθορίσασα πλείστας ἐορτάς καὶ ἀποδίδουσα εἰς τὰς εἰκόνας καὶ εἰς τὰ λείψανα τῶν ἁγίων δύναμιν ἢ ὅποια οὐδὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν σχετικὴν διδασκαλίαν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἐκδήλωσις εἰδωλολατρικοῦ πνεύματος εἶναι πλὴν πλείστων ἄλλων καὶ αἱ κατὰ τὸν ἸΔ' αἰῶνα καὶ ἐπὶ τοῦ Πάπα Βονιφατίου τοῦ Η' τὸ πρῶτον καθιερωθεῖσαι ἱεραὶ ἀποδημίαι εἰς Ῥώμην· οἱ ἀποδημοῦντες κατὰ ταύτας εἰς Ῥώμην ἐτύγγανον πλήρους ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν!

Γενικῶς ἡ λατρεία παρὰ τοῖς Δυτικοῖς ἔχει πολὺ τὸ ἐπιδεικτικὸν καὶ θεατρικὸν ἀπομακρυνθεῖσα πολὺ τῆς οὐσίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ ὅποια, ὡς πρὸς τὴν λατρείαν, ἔγκειται ἐν τοῖς

πρὸς τὴν Σαμαρείτιδα λόγοις τοῦ Σωτῆρος : « Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν ».

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἐξ ἀντιδράσεως καὶ ἐξ ἀντιθέσεως πρὸς τοὺς Παπικοὺς κατήγησαν τὰς ἐορτάς, πλὴν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ἀπεγύμνωσαν σχεδὸν τοὺς Ναοὺς παντὸς διακόσμου, ἀπορρίψαντες μάλιστα τὴν διδασκαλίαν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας περὶ μεσιτείας τῶν Ἁγίων παρὰ τῷ Θεῷ καὶ περιώρισαν τὴν δημοσίαν λατρείαν εἰς ὕμνους τινάς, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν περικοπῶν ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ εἰς τὸ κήρυγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὅμως, δικαίως, ἀπέδωκαν μεγάλην σημασίαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ, ὡς καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις, ἡ Προτεσταντικὴ Ἐκκλησία ἔφθασεν εἰς ἀντίθετον ὡς πρὸς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν ἀκρότητα καὶ τοῦτο, διότι δὲν ἠκολούθησε τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἐχάραξεν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία καὶ τὴν ὁποίαν ἀπὸ τόσων αἰώνων ἠκολούθησε καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἡμέτερα Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία.

39. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΛΛΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ ΑΥΤΩΝ

Μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν ἀληθειῶν τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως καὶ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς τῶν χριστιανῶν, ἔχοντες συνάμα ὑπ' ὄψιν τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν μέχρι τοῦδε ἐπίδρασίν του ἐπὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος, δυνάμεθα εὐκολώτερον τώρα νὰ κατανοήσωμεν τὴν τελειότητα τῆς θρησκείας ἡμῶν καὶ τὴν ἀνυπέβλητον καὶ ἀσυναγώνιστον ὑπεροχὴν τῆς ὑπὲρ τὰς ἀρχαίας καὶ τὰς συγχρόνους θρησκείας, περὶ τῶν ὁποίων ἐκάμαμεν λόγον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἱερᾶς Κατηχήσεως. Διὰ νὰ νικήσῃ ὁ Χριστιανισμὸς τὰς ἀρχαίας θρησκείας καὶ νὰ θριαμβεύῃ καὶ σήμερον ἔναντι τῶν λοιπῶν θρησκειῶν τοῦ κόσμου, σημαίνει ὅτι ἔχει κάτι διάφορον καὶ ἰδιαίτερον, διὰ τῶν ὁποίων καὶ διακρίνεται τῶν ἄλλων θρησκειῶν καὶ ἐλκύει εἰς ἑαυτὸν τοὺς ἀνθρώπους πάσης ἐποχῆς. Ποῦ ἐγκεῖται λοιπὸν ἡ δύναμις καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ ;

Ἐν πρώτοις ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία διδάσκει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Πατὴρ ὄλων πλήρης ἀγάπης καὶ στοργῆς πρὸς ὅλα τὰ πλάσματα του ἀνεξαιρέτως καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ πάσχοντας, πρὸς τοὺς διωκομένους καὶ περιφρονουμένους τοῦ κόσμου τούτου. Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν, λέγει τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, καὶ τόσοσν ἠγάπησε τὸν κόσμον, ὥστε τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν ἀπέστειλεν, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἵνα διὰ τοῦ βίου καὶ τῆς θυσίας του ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ σώσῃ τὴν ἁμαρτωλὸν ἀνθρωπότητα. Ἡ ἀνθρωπότης διὰ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῆς ἐκυλλετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὴν καταστροφὴν· αἱ ἁμαρτίαι καὶ ἡ κατάπτωσης ἠῦξανον, οὕτως ὥστε, ὅπως διδάσκει πάλιν ἡ Ἁγία Γραφή, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἁμαρτωλὸς καὶ ἂν ἀκόμη μίαν μόνην ἡμέραν ζῆσῃ ἐπὶ τῆς γῆς· τόσοσν ἡ φύσις αὐτοῦ ἔρρεπε πρὸς τὸ κακόν· τόσοσν ἡ δύναμις τῆς ἁμαρτίας ἦτο τεραστία καὶ καταστρεπτική. Ἡ δύναμις τοῦ κακοῦ ἠδύνατο μόνον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ ὑπερνηκηθῇ καὶ μόνος ὁ Θεὸς ἠδύνατο νὰ ἀπολυτρώσῃ τὴν ἁμαρτωλὸν ἀνθρωπότητα. Πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος, ζῆ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀνθρώπων πάσχει καὶ τελικῶς θυσιάζεται ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἀναλαβὼν καὶ ὑποστὰς αὐτὸς τὴν ποινὴν καὶ τιμωρίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Ὁ βίος καὶ ἡ θυσία τοῦ Κυρίου δεικνύουσιν ἄφ' ἐνὸς πόσον μεγάλη ἦτο ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἄφ' ἐτέρου πόσον ἄπειρος εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Οὐδεμία ἄλλη θρησκεία λαμβάνει ὑπὸ τόσοσν σοβαρὰν ἔποψιν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐδεμία διδάσκει πίστιν εἰς τοιοῦτον Θεόν, ὁ ὁποῖος θυσιάζεται ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τείνει χεῖρα προστασίας καὶ σπεύδει πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν ἀνθρωπον αὐτὸς πρῶτος καὶ ὄχι ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπολύτρωσις μαρτυρεῖ πράγματι, ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει τὴν πρωτοβουλίαν καὶ αὐτὸς ὡς εὐσπλαγχνος Πατὴρ σπεύδει εἰς συνάντησιν τοῦ ἀσώτου υἱοῦ καὶ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἀπολωλότου προβάτου. Οὕτε ὁ Ἄλλὰχ τῶν Μουσουλμάνων, οὕτε τὸ Βράχμα τοῦ Ἰνδικοῦ πανθεῖσμοῦ εἶναι τόσοσν ἐγγὺς πρὸς τὸν ἀνθρωπον καὶ πλήρεις ἀγάπης πρὸς αὐτόν, οἷος εἶναι ὁ Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον πιστεύουσι καὶ προσεύχονται οἱ χριστιανοί.

Ἄλλ' ὅσον ἡ θυσία καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς πάντας

εἶναι ἄπειρος καὶ ἄρρητος, τόσοσιν εἶναι αὐστηραὶ καὶ βαρεῖαι αἱ ἠθικαὶ ἀπαιτήσεις αὐτοῦ. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία διδάσκει σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ εἶναι τέλειος, ὡς αὐτὸς ὁ Θεός, καὶ ἐσωτερικῶς καθαρὸς καὶ ἅγιος, διότι ἅγιος εἶναι καὶ ὁ Θεός. Διὰ τῆς βαθείας πίστεως καὶ διὰ τῆς θείας Χάριτος δύναται ὁ πιστὸς νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα ταύτην. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἀδιαφορήσῃ πρὸς τὴν τοιαύτην θυσίαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς, ἡ χριστιανικὴ θρησκεία διδάσκει, ὅτι αἰώνια θά εἶναι ἡ τιμωρία αὐτοῦ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ, ὅτε θά γίνῃ ἀποκατάστασις τῶν πάντων καὶ θά ἀνταποδοθῇ εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Οὐδεμία ἄλλη θρησκεία προβάλλει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοιοῦτον ἀπόλυτον ἰδεῶδες διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἂν φιλοσοφικά τινα συστήματα ἐπλησίασαν τὸ ἰδεῶδες τοῦτο τῆς ὁμοιώσεως πρὸς τὸν Θεόν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ χορηγήσωσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν πρὸς πραγματοποιήσιν του. Ἐν τῷ Χριστιανισμῷ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔχει τις τὴν δύναμιν νὰ πράξῃ τὸ πᾶν, ἐὰν ἀπολύτως πιστεῦῃ εἰς αὐτόν: «πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι με Χριστῷ» λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Φιλ. 4, 13). Καὶ ὁ ὑπέροχος βίος τῶν πρώτων χριστιανῶν καὶ τὸ πλῆθος τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ δι' ἀνθρώπων ἀγραμμάτων καὶ ἀσήμων μαρτυροῦσιν ὅποια θεία δύναμις καὶ θεία ζωὴ εἰσέδυσαν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Χριστιανισμὸς οὐ μόνον ἀπαιτεῖ τελειότητα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ὅστις τὰ πάντα καὶ τὸν κόσμον ὅλον ἀκόμη ὀφείλει νὰ θυσιάσῃ, ἵνα σώσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ προβάλλει ὡς ἰδεῶδες καὶ μίαν τελείαν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἱστορία ἔχει νόημα καὶ κατεύθυνσιν. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας. Τοιοῦτον ὑψηλὸν κοινωνικὸν ἰδεῶδες οὐδεμία θρησκεία διενόηθη, οὔτε ἐδίδαξέ ποτε.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον καὶ τὴν δύναμιν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τὸ πρόσωπόν του τὸ ἀπολύτως ἅγιον καὶ ὑπερφυσικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ὡς

ἀπό τινος ζωογόνου ἐστίας ἀπέρρευσαν καὶ ἐκπέμπονται αἱ ἀκτῖνες τοῦ φωτός καὶ τῆς ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος φύσει προσκολληᾶται καὶ ἀφοσιούται εἰς πρόσωπα παρὰ εἰς ἰδέαν τινά. Καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ πίστις εἰς αὐτὸν—οὐχὶ ἀπλῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν του—εἶναι ἐκεῖνα, ἅτινα ἐνίσχυσαν τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἁγίους πάντων τῶν αἰώνων νὰ ἀναδειχθῶσιν ἥρωες τῆς πίστεως καὶ ἐν τῷ βίῳ ἅγιοι καὶ ἄμειπτοι. Ὁ χριστιανός, ὅστις ἐνοῦται διὰ τῆς πίστεως μὲ τὸν Κύριον, μορφοῦται καὶ ἀναπτύσσεται κατὰ τὸ πρότυπὸν Του καὶ κατὰ τὴν ζωὴν Αὐτοῦ, οὕτως ὥστε δύναται νὰ λέγῃ μετὰ τοῦ Ἀποστόλου «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός». Ποία ἄλλη θρησκεία ἔχει τοιοῦτον ἰδρυτὴν καὶ θεμελιωτὴν; Τίς ἰδρυτὴς θρησκείας συνήρπασε τοὺς ὁπαδοὺς τόσον, ὅσον ὁ Ἰησοῦς Χριστός; Ἄλλ' ἡ ἀπόστασις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὰς ἄλλας θρησκείας εἶναι τοσαύτη, ὅσον ἀπέχουσιν ἡ ἱστορία ἀπὸ τὸν μῦθον, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ πραγματικότητα ἀπὸ τὸ ψεῦδος καὶ τὴν πλάνην. Καὶ αἱ ἄλλαι βεβαίως θρησκεῖαι ἔχουσι σπινθῆρας τινὰς τῆς ἀληθείας κατὰ θεῖαν πρόνοιαν, ὡς εἴπομεν ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτῶν, ἀλλ' ὁ Χριστιανισμὸς περιέχει πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, εἶναι ἀπόλυτος θρησκεία, ἱκανοποιοῦσα ὅλας τὰς βαθυτέρας ἀπαιτήσεις τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος πάσης ἐποχῆς, εἰς οἰονδήποτε βαθμὸν ἀναπτύξεως καὶ ἂν εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Διὰ τῆς οἰκείωσης τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καὶ ἔχουσα ὡς κέντρον τῆς ζωῆς αὐτῆς μόνον τὸν Χριστὸν θὰ δυνηθῆ ἡ ἀνθρωπότης νὰ φθάσῃ τὴν ὑψίστην εὐδαιμονίαν. Οὐ μόνον δὲ αἱ μὴ Χριστιανικαὶ θρησκεῖαι οὐδόλως ἀνταποκρίνονται πρὸς τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ πᾶσα προσπάθεια τῶν ἀνθρώπων πρὸς βελτίωσιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς παρουσίας ζωῆς ἄνευ τοῦ Χριστοῦ εἶναι καθαρὰ ματαιοπονία: «χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδὲν» εἶπεν ὁ Κύριος (Ἰωάν. 15, 15).

+

73-52
παι

Β'. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ, ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΑΥΤΗΣ

Ἡ εὐσέβεια τῶν Χριστιανῶν ἐκδηλοῦται ἐξωτερικῶς καὶ ζωογονεῖται κυρίως διὰ τῆς θείας λατρείας, καθ' ἣν οὗτοι δοξάζουσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸν Θεόν, ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν καὶ ἐνίσχυσίν του καὶ ἐκφράζουσι τὰ κατέχοντα τὴν ψυχὴν των αἰσθήματα πίστεως, ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς αὐτόν.

Ἡ δημοσία λατρεία τοῦ Θεοῦ ὑπῆρχεν ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὠργανώθη δὲ καὶ ἐπλουτίσθη σὺν τῷ χρόνῳ τελειότερον. Οὕτως ἔχομεν χάριν τῆς θείας λατρείας ὠρισμένους τόπους καὶ ὠρισμένας ἡμέρας, ὅπως καὶ καθιερωμένα σύμβολα, τύπους καὶ τελετάς, δι' ὧν ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ τῶν πιστῶν διαθερμαίνεται καὶ διατηρεῖται ἀκμαία καὶ ἐντατικῆ.

Τὸ μάθημα, ὅπερ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἐρμηνείαν παντὸς ἀφορῶντος τὴν θείαν λατρείαν τῶν Χριστιανῶν καλεῖται Λειτουργικὴ, παραγομένη ἐκ τῆς λέξεως λειτουργία, ἥτις σημαίνει δημοσίαν ἐργασίαν ἢ ὑπηρεσίαν καὶ μάλιστα ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν ἢ ἱερουργίαν. Θεία δὲ λειτουργία λέγεται σήμερον κυρίως ἡ ἱεροτελεστία τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἥτις τελεῖται καθ' ἐκάστην Κυριακὴν καὶ κατ' ἄλλας ἐορτάς καὶ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς θείας λατρείας· διὸ περὶ τὴν θείαν λειτουργίαν κατ' ἐξοχὴν ἐνδιατρίβει καὶ τὸ μάθημα τῆς λειτουργικῆς.

Ἡ λειτουργικὴ, ὡς ἀσχολουμένη περὶ τὴν ἐξέτασιν καὶ ἐρμηνείαν τῆς θείας λατρείας, εἶναι μάθημα χρησιμώτατον, διότι ὁ Χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ συμμετέχη μηχανικῶς μόνον εἰς τὰ τελούμενα εἰς πᾶσαν χριστιανικὴν τελετὴν, ἀλλ' ὀφεί-

λει νά παρακολουθῆ ἐνσυνειδήτως αὐτά καί μετὰ προσοχῆς καί εὐλαβείας, γνωρίζων καί αἰσθανόμενος βαθύτατα τὸ νόημα παντὸς σημείου τῶν ἱερῶν τελετῶν. Ἐν τῷ μαθήματι τῆς λειτουργικῆς θά ἐκτεθῶσιν ὁ κύκλος τῶν χριστιανικῶν ἑορτῶν καί ἡ ἐξέλιξις τόσον τῆς Χριστιανικῆς Τέχνης, ἥτοι τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς Ζωγραφικῆς, τῆς Ἀγιογραφίας, ὅσον καί τῆς Χριστιανικῆς ποιήσεως καί ὕμνογραφίας· ἐν τῷ μαθήματι τούτῳ θά μάθωμεν ἐπίσης, ποῖα τὰ μέρη τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, ποῖα τὰ ἐν αὐτῷ ἱερά σκεύη καί ἄμφια καί ποῖα ἡ χρῆσις καί ἡ συμβολικὴ σημασία αὐτῶν. Ἡ γνώσις πάντων τῶν ἀνωτέρω καθιστᾷ ἐκδηλον τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς θείας λατρείας τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας καί ἐθίζει τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὴν εὐσεβῆ παρακολούθησιν αὐτῆς καί τὸν τακτικόν ἐκκλησιασμόν. Τὴν ἄγνοιαν τῶν ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ τελουμένων καί λεγομένων πρέπει νά θεωρήσωμεν ὡς ἓνα ἐκ τῶν λόγων, δι' οὓς καί οἱ Χριστιανοὶ δὲν φοιτῶσι τακτικῶς εἰς τοὺς ναοὺς καί ἡ θεία λατρεία μικρὰν μόνον ἄσκει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν.

Τὸ περιεχόμενον τῆς λειτουργικῆς δυνάμεθα νά διαιρέσωμεν εἰς τέσσαρα μέρη. Τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὸν τόπον τῆς θείας λατρείας καί ἐκθέτει τὰ περὶ ναοῦ, ρυθμοῦ τῶν ναῶν, ἱερῶν σκευῶν καί ἱερῶν ἀμφίων, τὸ δεύτερον εἰς τὸν χρόνον τῆς θείας λατρείας καί περιλαμβάνει τὰ περὶ τῶν χριστιανικῶν ἑορτῶν, τὸ τρίτον ἀναφέρεται εἰς τὸν τρόπον τῆς θείας λατρείας καί ἐκθέτει τὰ περὶ ἱερῶν ἀκολουθιῶν καί μάλιστα τὰ περὶ τῆς ἀκολουθίας τῆς Θείας Εὐχαριστίας, καί τὸ τέταρτον περιλαμβάνει τὰ περὶ ὕμνων καί περὶ Ἐκκλησιαστικῆς ὕμνογραφίας.

2. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τὰ βιβλία τὰ περιέχοντα τὰς διαφόρους ἱεράς ἀκολουθίας καί μάλιστα τὴν θείαν λειτουργίαν λέγονται λειτουργικά. Τοιαῦτα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ἐν χρήσει τὰ ἀκόλουθα :

1. Ἡ θεία λειτουργία· τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει τὴν ἀκολουθίαν τοῦ μικροῦ καί μεγάλου Ἑσπερινοῦ, τὰς λειτουργίας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καί τῶν Προηγιασμένων Δώρων.

2. Τὸ Εὐαγγέλιον· τοῦτο περιέχει περικοπὰς ἐκ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων, ἀναγινωσκομένας κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς τοῦ ἔτους.

3. Ὁ Ἀπόστολος· περιέχει περικοπὰς ἐκ τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν αὐτῶν, ἀναγινωσκομένας πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς.

4. Τὰ Μηνιαῖα· ταῦτα εἶναι δώδεκα βιβλία, ὅσοι καὶ οἱ μῆνες τοῦ ἔτους, καὶ περιέχουσι τὰς ἱεράς ἀκολουθίας τῶν ἐν ἐκάστη ἡμέρᾳ ἑορταζομένων ἁγίων ὡς καὶ τοὺς βίους αὐτῶν.

5. Τὸ Τριῶδιον· λειτουργικὸν βιβλίον περιέχον τὴν ἀκολουθίαν τῶν κινητῶν ἑορτῶν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου μέχρι τοῦ Μ. Σαββάτου. Ὀνομάζεται τριῶδιον, διότι κατ' ἀρχὰς οἱ ὕμνοι τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὄρθρου ἀπετελοῦντο ἐκ τριῶν ᾠδῶν· σήμερον ἀποτελοῦνται ἐξ ἑννέα ᾠδῶν.

6. Τὸ Πεντηκοστάριον. Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Τριωδίου ἀρχίζει τὸ Πεντηκοστάριον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν κινητῶν ἑορτῶν ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν Ἀγίων Πάντων.

7. Ἡ Παρακλητικὴ ἢ Ὀκτώηχος· εἶναι βιβλίον, περιέχον διαφόρους παρακλητικούς κανόνες καὶ ὕμνους, ψαλλομένους ἢ ἀναγινωσκομένους καθ' ἐκάστην Κυριακὴν καὶ καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος. Οἱ ὕμνοι οὗτοι ἐκάστης Κυριακῆς καὶ τῶν ἐπομένων αὐτῇ ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος ψάλλονται εἰς ὀρισμένον τρόπον ἢ ἤχον, ἅπαντες δὲ οἱ ἤχοι τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς εἶναι ὀκτώ, ἐξ οὗ καὶ καλεῖται τὸ βιβλίον τοῦτο ὀκτώηχος. Τὸ βιβλίον τοῦτο συνετάχθη ὑπὸ τοῦ ὕμνογράφου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

8. Τὸ Εὐχολόγιον· βιβλίον περιέχον τὰς εὐχὰς ὄλων τῶν ἱεροπραξιῶν, αἵτινες τελοῦνται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ θρησκευτικοῦ βίου τῶν πιστῶν.

9. Τὸ Ὠρολόγιον· τοῦτο περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν Ὠρῶν, ἧτοι ψαλλοὺς καὶ ὕμνους ἀναγινωσκομένους κατὰ τὴν πρώτην, τρίτην, ἕκτην καὶ ἑνάτην ὥραν, συμφώνως πρὸς τὴν συνήθειαν τῆς Ἑβραϊκῆς Συναγωγῆς. Πλὴν τούτων περιέχει καὶ

ἄλλους ὕμνους, ὡς τοὺς Χαιρετισμοὺς τῆς Θεοτόκου, ἀπολυτικά καὶ κοντάκια τῶν διαφόρων ἑορτῶν καὶ ἄλλα.

10. Τὸ Τυπικόν· βιβλίον χρησιμώτατον, περιέχον ὁδηγίας ὡς πρὸς τὴν σειρὰν καὶ τὴν διάταξιν τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν ἐκάστης ἑορτῆς καὶ πάσης ἱεροτελεστίας.

11. Τὸ Ψαλτήριον· τοῦτο περιέχει τοὺς ψαλμοὺς, τοὺς περιλαμβανομένους εἰς τὸ βιβλίον τῶν ψαλμῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐξ αὐτοῦ ἀναγινώσκονται εἰς μεγάλας ἰδίως ἑορτὰς ὡς καὶ εἰς ἄλλας τελετὰς οἱ ψαλμοί.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

3. Ο ΝΑΟΣ

Ἄλλοι 11-3-82

Ὁ Θεός, ὡς πνεῦμα ἀπόλυτον καὶ πανταχοῦ παρόν, δύναται νὰ λατρεύηται βεβαίως ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων εἰς πᾶν μέρος τῆς γῆς, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι ἀνεκάθεν εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ λατρεύωσι τοῦτον εἰς ὠρισμένους τόπους, οἱ ὅποιοι ἐθεωροῦντο ἱεροὶ καὶ ἀπαραβίαστοι, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἔκτιζον βωμόν τινα ἢ ναὸν ἢ ἀπλήν σκηπὴν, ἔνθα ἐπιστεύετο, ὅτι οἰκεῖ αὐτὸς ὁ Θεός.

Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ δὲν ἔκτισαν ἀμέσως ἰδίους ναοὺς πρὸς κοινὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ συνήρχοντο ἢ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος ἢ εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν, ἔνθα εἰς ὠρισμένον δωμάτιον αὐτῆς ἐτέλουν τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν, μετελάμβανον αὐτῆς, ἀνεγίνωσκον τὴν Παλ. Διαθήκην καὶ ἔψαλλον διαφόρους ὕμνους. Τὰ δώματα ταῦτα ὠνόμαζον κατ' οἶκον ἐκκλησίας, συναγωγάς, οἶκους προσευχῆς, εὐκτηρίους οἶκους ἢ ἐκκλησίας (Ῥωμ. ις' 4, 1 Κορ. 19, Ἐβρ. α' 25, Ἰακ. β' 1-3). Σὺν τῷ χρόνῳ ὁμοίως, ἔνεκα τοῦ πλήθους τῶν πιστευόντων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἢ εἰς τοιαῦτα περιορισμένα δώματα λατρεία τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ ἤρχισαν νὰ κτίζωσιν ἰδιαίτερα κτίρια διὰ τὴν θεῖαν λατρείαν, τὰ ὅποια ἔκτιζον κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος καὶ τῶν Ἐβραϊκῶν Συναγωγῶν.

Ἡ οἰκοδόμησις ἱερῶν ναῶν παρεκωλύετο πολλακίς ἀπὸ

τοὺς διώκτας τῶν Χριστιανῶν, Ἑβραίους καὶ Ἐθνικούς, ἀλλὰ καὶ τότε ἡ εὐσέβεια τῶν Χριστιανῶν εὑρίσκει τὸν τρόπον νὰ κτίσῃ ναοὺς πρὸς λατρείαν τοῦ Θεοῦ· ἐν ἀνάγκῃ οἱ Χριστιανοὶ κατέφευγον εἰς τὰς κατακόμβας, ἔνθα ὑπὸ τὴν γῆν καὶ μακρὰν τῶν ὁμμάτων τῶν διωκτῶν τῶν ἐλάτρουον τὸν Θεόν. Ἐπεκράτησε δὲ ἡ εὐσεβὴς συνήθεια νὰ χρησιμοποιῶνται ἐν ταῖς κατακόμβαις ταύταις οἱ τάφοι τῶν Μαρτύρων ὡς Ἁγία Τράπεζα καὶ νὰ κοσμῶνται τὰ τοιχώματα μὲ διαφόρους συμβολικὰς εἰκόνας ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἐκ τοῦ βίου τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων. Εἰς τοιαῦτα ἀπλᾶ σκηνώματα ἐλατρεῦετο ὁ Θεὸς ὑπὸ τῶν πρώτων Χριστιανῶν· ἀλλ' ὅσον τὸ περιβάλλον ἦτο ἀπλοῦν καὶ ἀπέριττον, τόσον ἡ εὐσέβειά των ἦτο βαθεῖα καὶ εὐλικρινὴς καὶ τόσον αἱ προσευχαὶ των ἦσαν εὐπρόσδεκτοι εἰς τὸν οὐράνιον Πατέρα.

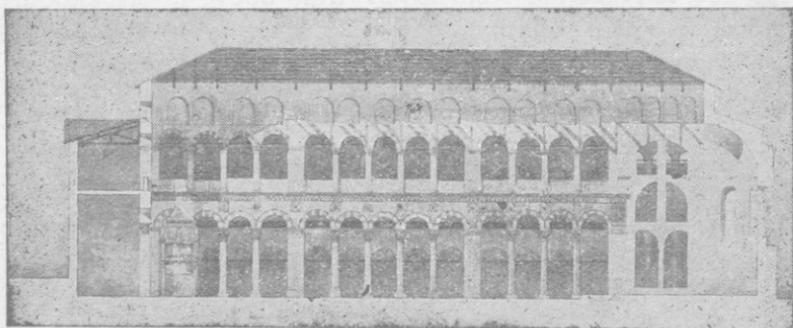
4. Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΝΑΩΝ

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἀνακηρυχθεῖσα ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους, ἀπέκτησε ναοὺς μεγαλοπρεπεῖς, οἱ ὅποιοι ἐκτίζοντο κατὰ τὰς νέας ἀπαιτήσεις τῆς θείας λατρείας καὶ μὲ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὴν δόξαν καὶ δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ λαμπρότητα.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ναῶν τούτων κατ' ἀρχὰς δὲν ἦτο πρωτότυπος, ἀλλ' ἠκολούθει τὸν ρυθμὸν τῶν Ῥωμαϊκῶν δημοσίων κτιρίων ἢ τῶν ἐθνικῶν ναῶν, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι μετὰ τὴν ἐξάλειψιν τῆς εἰδωλολατρείας μετετράπησαν εἰς χριστιανικούς ναοὺς. Οἱ Χριστιανοὶ ἀρχιτέκτονες ἀπεμιμήθησαν ἢ τὰ Ῥωμαϊκὰ Μουσουλᾶ, ἢ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς τάφους ἐπισήμων Ῥωμαίων, ἢ τὰ Ῥωμαϊκὰ δικαστήρια, τὰ ὁποῖα ἦσαν κατὰ τὸ σχῆμα ἐπιμήκη ὀρθογώνια κτίρια, ἀπολήγοντα εἰς ἡμικυκλικὴν ἀψίδα καὶ διηρημένα ἐσωτερικῶς διὰ κιονοστοιχιῶν. Ὁ ρυθμὸς οὗτος τῶν χριστιανικῶν ναῶν ὠνομάσθη Βασιλικὸς καὶ οἱ ναοὶ ἐλέγοντο δρομικοί, διότι διὰ τῶν κιονοστοιχιῶν ἐχωρίζοντο εἰς τρία ἢ πέντε κλίτη ἢ δρόμους, ἐξ ὧν τὸ μέσον κλίτος ἦτο εὐρύτερον. Ἐκατέρωθεν τοῦ ἐπιμήκου καὶ ὀρθογωνίου ναοῦ προσετίθεντο ἐνίοτε εἰς τὰς πλευρὰς αὐτοῦ πτέρυγες καὶ

οὕτως ὁ ναὸς ἐλάμβανε σχῆμα σταυροειδὲς ἀντὶ τετραγώνου. Ὁ μεγαλιέτερος ναὸς ρυθμοῦ Βασιλικοῦ εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἐν Θεσσαλονίκῃ, κτισθεὶς κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα καὶ ἀποτελούμενος ἀπὸ πέντε κλίτη· ὁ ναὸς ἐκάη κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον — εἶχε καὶ πρὶν πολλάκις πυρποληθῆ καὶ πάλιν ἀνοικοδομηθῆ — καὶ γίνεται ἡ ἀναστήλωσις αὐτοῦ σήμερον (κατὰ τὸ παλαιὸν σχέδιον).

Ὁ κατ' ἀπομίμησιν τῶν μαυσωλείων διαμορφωθείς κυκλοτερῆς τύπος τῶν ναῶν (rotunda) ἦτο ἐν χρήσει πολὺ σπανίως.

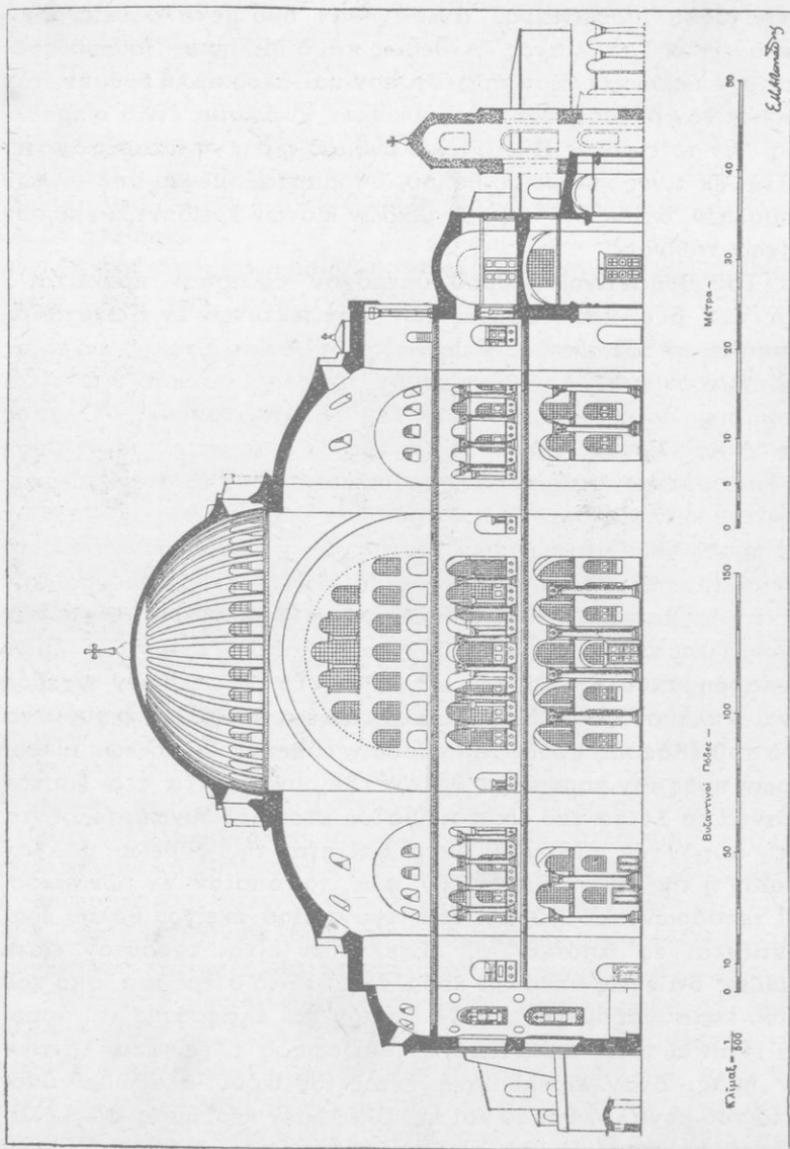
Ὁ Ἅγιος Δημήτριος Θεσσαλονίκης.
(Τομή κατὰ μῆκος)

Ὁ ναὸς τοῦ ρυθμοῦ τούτου ἦτο μιά ἀπέραντος κυκλικὴ αἶθουσα, στεγαζομένη διὰ τρούλλου καὶ ἔχουσα εἰς τὸ βάθος τὴν ἡμικυκλικὴν κόγχην τοῦ Ἁγίου Βήματος. Τοιοῦτος ναὸς εἶναι ἐν Θεσσαλονίκῃ πάλιν ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ ὁποῦ οἱ τοῖχοι καὶ ὁ τρούλλος διακοσμούνται ὑπὸ ψηφιδωτῶν ἐξόχου συνθέσεως καὶ ποικίλων χρωμάτων.

Ἦδη ἀπὸ τῶν παλαιοχριστιανικῶν χρόνων ἐγένεν ἑλαφρὰ τροποποίησις τοῦ Βασιλικοῦ ρυθμοῦ διὰ τῆς προσθήκης ἐνὸς τρούλλου κυλινδρικοῦ ἄνωθεν τοῦ μέσου κλίτους τοῦ ναοῦ χάριν περισσοτέρου φωτισμοῦ αὐτοῦ. Ὁ ρυθμὸς οὗτος εἶναι ὁ τῆς Βασιλικῆς μετὰ τρούλλου, χρησιμεύσας ὡς βᾶσις καὶ μετάβασις εἰς τὸν Βυζαντινὸν ρυθμὸν. Κατὰ τὴν ἐνδοξον ἐποχὴν τοῦ Αὐ-

τοκράτορος Ίουστινιανου άνεφάνησαν δύο μεγαλοφυείς αρχιτέκτονες, ο Τραλλιανός Άνθέμιος και ο Μιλήσιος Ίσιδωρος, οι οποίοι έπενόησαν νέον πρωτότυπον και περικαλλή ρυθμόν, τόν Βυζαντινόν ρυθμόν, τοϋ όποίου κύριον γνώρισμα είναι ο τροϋλλος. Έν τοῖς ναοῖς Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ἡ στέγη ἅπασα ἀποτελεῖται ἕκ τινος κεντρικοῦ θόλου, ὑποβασταζομένου ὑπὸ ἄλλων ἡμιθολίων, ἅτινα διὰ σειρᾶς μικρῶν κίωνων ἐρείδονται ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ.

Τοῦ Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ὑπέροχον πρότυπον πρόκειται ὁ ὑπὸ τῶν δύο προαναφερθέντων ἀρχιτεκτόνων ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 532 οἰκοδομηθεὶς ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ ὁποῖος καὶ σήμερον κινεῖ τὸν θαυμασμόν τοῦ κόσμου καὶ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς λαμπροτέρους ναοὺς τῆς χριστιανοσύνης. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐπερατώθη ἐντὸς ἕξ ἐτῶν περίπου, ἐκτίσθη ἕκ λαμπροτάτου μαρμάρου, προσκομισθέντος ἕξ ὄλων τῶν μερῶν τοῦ κράτους καὶ ἐπλουτίσθη διὰ πλουσιωτάτων δωρεῶν καὶ προσφορῶν πάντων τῶν χριστιανῶν τοῦ Βυζαντίου. Εἰς τὸ προαύλιον αὐτοῦ ἐκτίσθη κομψὴ φιάλη (κρήνη), φέρουσα τὴν περίφημον καρκινικὴν ἐπιγραφὴν «νῖψον ἀνομήματα μὴ μόναν ὄψιν». Περὶ τοῦ κάλλους τοῦ Ναοῦ τούτου ὁ ἱστορικὸς ἡμῶν Παπαρρηγόπουλος γράφει τὰ ἑξῆς: «Τὸ ἐσωτερικὸν σχεδὸν εἶναι ἀπλούστατον. Μεγάλα καὶ εὐρέα ἡμιθόλια, ἐκφυόμενα ἀπὸ τοῦ ἐδάφους προσαναβαίνουσιν εὐπετῶς δι' ἄλλων μικροτέρων πρὸς τὸν κορυφαῖον θόλον, τὸν συνάπτοντα περὶ ἑαυτὸν ἅπαντα τὰ λοιπὰ τοῦ οἰκοδομήματος μέρη καὶ συναποτελοῦντα μετ' αὐτῶν ἐν σύνομον, ὅπερ φαίνεται τῆς φύσεως μᾶλλον προῖον ἢ τῆς τέχνης ἔργον. Τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ἐκ τῶν εἴκοσι καὶ τεσσάρων παραθύρων τοῦ γιγαντιαίου ἐκείνου θόλου ἐξακοντίζεται ἐφ' ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι τοσοῦτον, ὥστε νομίζεις ὅτι ἔχεις ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτὸ τὸ στερέωμα, ὑπὸ τοῦ ἡλίου καταυγαζόμενον... Φῶς λοιπὸν καὶ ἐλαφρότης καὶ ἀρμονία εἶναι αἱ τρεῖς κυριώταται ἐντυπώσεις, αἵτινες καταπλήττουσιν ἡμᾶς, ὅταν, εἰσελθόντες ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ, σταθῶμεν ὑποκάτω τοῦ μεγάλου θόλου καὶ περιβλέψωμεν περὶ ἡμᾶς· φῶς, ἐλαφρότης καὶ ἀρμονία, τὰ τρία προσόντα τῆς ὠραίας φύσεως, τὰ ὁποῖα μόνῃ ἢ μεγαλοφυεστέρᾳ τέχνῃ ἠξεῦρει νὰ ἀπομιμη-

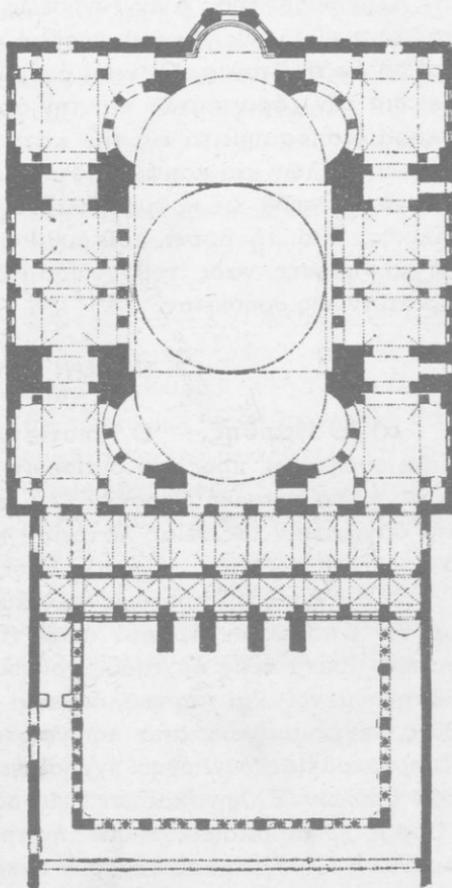

Ὁ ναός τῆς Ἁγίας Σοφίας.

(Τομή κατὰ μήκος)

ται. (Ἱστορ. Παπαρρηγ. Τόμ. Γ' σελ. 128). Αὐτοὶ οἱ ρυθμοὶ ναῶν, ἀνάλογοι πρὸς τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν μεγάλην θρησκευτικότητα, ἣτις διέκρινε τοὺς Βυζαντινοὺς, διεμορφώθησαν ἐν τῇ Χριστιανικῇ Βυζαντινῇ Αὐτοκρατορίᾳ.

Ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπεκράτησαν ἄλλοι ρυθμοί, σύμφωνοι πρὸς τὸ πνεῦμα, πρὸς τὸν πολιτισμὸν, ἀκόμη καὶ πρὸς τὸ κλίμα τῶν χριστιανικῶν χωρῶν τῆς Δύσεως. Κυριώτεροι τούτων εἶναι ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς καὶ ὁ τῆς Ἀναγεννήσεως. Κύριον γνώρισμα τοῦ Γοτθικοῦ ρυθμοῦ εἶναι τὸ τεθλασμένον τόξον, ἀπολήγον εἰς ὀξεῖαν γωνίαν. Ἐσωτερικῶς οἱ Γοτθικοὶ ρυθμοὶ ναοὶ εἶναι μᾶλλον σκοτεινοὶ καὶ ἐμπνέουσι διὰ τοῦ μυστηριώδους αὐτῶν σκότους καὶ τῆς σχετικῆς ἐπιβλητικότητος εἰς τοὺς εἰσερχομένους βαθεῖαν μυστικοπάθειαν καὶ κατάνυξιν. Τὸ σχῆμα τῶν ναῶν τούτων εἶναι σταυροειδῆς ἢ τὸ τῆς θολωτῆς Βασιλικῆς, διακοσμοῦνται δὲ ὑπὸ πολυαρίθμων τεθλασμένων τόξων, ἅτινα, ὡς τινα βέ-

Κάτοπις Ἁγίας Σοφίας.

λη ἐστραμμένα πρὸς τὰ ἄνω, προσδίδουσιν εἰς αὐτοὺς τὴν ὄψιν ὅτι ἔχουσι κατεύθυνσιν πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ συμβολίζουσι τὰς πρὸς τὸν Ὑψιστον ἀναπεμπομένας προσευχὰς τῶν πιστῶν. Πλεῖστοι τῶν ναῶν τῆς Δύσεως, καὶ τῶν Καθολικῶν καὶ τῶν

Προτεσταντῶν, εἶναι Γοτθικοῦ ῥυθμοῦ, οἱ σπουδαιότεροι δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ ναὸς τῆς Παναγίας ἐν Παρισίοις, τοῦ Ἁγίου Παύλου ἐν Λονδίῳ καὶ ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς Κολωνίας.

Ὁ ῥυθμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως προήλθεν ἀπὸ τὰς τάσεις καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἀναγεννήσεως τοῦ 15ου αἰῶνος ἐν τῇ Δύσει καὶ δὴ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ. Οἱ ναοὶ ῥυθμοῦ Ἀναγεννήσεως διακρίνονται διὰ τὴν χάριν αὐτῶν καὶ τὴν ἄρμονίαν, ἔχουσι πολλὰ ἀνάγλυφα διακοσμήματα εἰς τὴν κάτοψιν καὶ ἐπιστεγάζονται ὑπὸ θόλων ὑψηλῶν καὶ κομψῶν οὕτως, ὥστε ὁ ῥυθμὸς αὐτῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κρᾶμα τοῦ Βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς Βασιλικῆς. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ῥυθμοῦ τούτου ἐκτίσθη ὁ ἐν Ῥώμῃ μεγαλοπρεπῆς ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ὁ μέγιστος ναὸς τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

5. ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

α) Ὁ Νάρθηξ.— Ὁ Χριστιανικὸς ναὸς διαιρεῖται εἰς τρία μέρη συμφώνως πρὸς τὴν διαίρεσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, διότι ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἐν πολλοῖς σημείοις ἀπεμιμήθη τὴν ὀργάνωσιν τῆς θείας λατρείας παρ' Ἰουδαίους. Ταῦτα εἶναι ὁ νάρθηξ ἢ πρόναος, ὁ κυρίως ναὸς καὶ τὸ ἅγιον βῆμα.

Νάρθηξ ἢ πρόναος λέγεται τὸ πρὸ τοῦ κυρίως ναοῦ μέρος, ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐν τῷ νάρθηκι ἴσταντο οἱ κατηχούμενοι καὶ παρηκολούθουν ἐκεῖθεν τὰς ἱεράς ἀκολουθίας, κεχωρισμένως ἀπὸ τῶν πιστῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας ὁ νάρθηξ ἐχρησίμευεν ὡς «τὸ κρυφὸ σχολεῖο» τῶν δούλων Ἑλληνοπαίδων· εἰς τὰς ἱεράς Μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὅρους χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν τέλεσιν ὀρισμένων ἱερῶν ἀκολουθιῶν. Πολλοὶ ναοὶ σήμερον στεροῦνται νάρθηκος.

Πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς εὐρίσκετο ἄλλοτε ἡ Κρήνη (ἢ φιάλη, λεοντάριον, κολυμβεῖον), ἐν τῇ ᾗ οἱ πιστοὶ, πρὶν εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναόν, ἐνιπτον τὰς χεῖρας, ἵνα δεῖξωσιν οὕτως ὅτι, καθαρισθέντες σωματικῶς, εἰσέρχονται εἰς τὸν ναόν, ἵνα καθαρισθῶσι καὶ ψυχικῶς ἀπὸ τὸν ῥύπον τῶν ἁμαρτιῶν. Ἡ Κρήνη τοῦ Χριστιανικοῦ ναοῦ ἀναλογεῖ πρὸς τὸν χαλ-

κοῦν λουτήρα τῶν Ἰουδαίων, ἔνθα οἱ ἱερεῖς ἐλούοντο πρὸ καὶ μετὰ τὴν τέλεσιν τῶν θυσιῶν.

Εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ ἐκτίζοντο ὡσαύτως τὰ βαπτιστήρια (αἱ κολυμβήθραι), ἅτινα ἦσαν σχήματος ὀκταγώνου καὶ διηροῦντο συνήθως εἰς δύο διαμερίσματα· τούτων τὸ ἓν ἐλέγετο φωτιστήριον, διότι ἐν αὐτῷ ἐβαπτίζοντο ἐντὸς δεξαμενῆς ὕδατος οἱ Χριστιανοί, πρὶν εἰσαχθῆ ὁ νηπιοβαπτισμός, τὸ δὲ ἕτερον ἐλέγετο ἀποδυτήριον, διότι ἐν αὐτῷ ἐξεδύοντο τὰ ἐνδύματά των, διὰ νὰ βαπτισθῶσι. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ τὸ βαπτιστήριον ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὴν σήμερον ἐν χρήσει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μας κολυμβήθραν.

β) Ὁ κυρίως ναός. — Κυρίως ναός λέγεται τὸ μεταξὺ τοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ Ἀγίου Βήματος μέρος τοῦ ναοῦ, ἔνθα ἴστανται οἱ πιστοὶ καὶ παρακολουθοῦσι τὰς ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τελουμένας ἀκολουθίας. Ἐν τῷ κυρίως ναῷ ὑπάρχουσι τὰ στασίδια, ὁ ἱερός ἄμβων, τὸ δεσποτικόν, τὰ ἀναλογεῖα, ἡ σολέα, τὸ εἰκονοστάσιον καὶ πλῆθος εἰκόνων φορητῶν, τοιχογραφιῶν, πολυελαίων, ἅτινα πάντα συμβάλλουσιν εἰς τὸν διάκονον καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ναοῦ.

1. Τὰ στασίδια, χρησιμεύοντα πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν πιστῶν, ὅταν ψάλλωνται ὠρισμένα μέρη τῆς θείας λειτουργίας, τὰ ὅποια διὰ τὸν λόγον τοῦτον λέγονται συνήθως καθίσματα.

2. Ὁ ἱερός ἄμβων (ἐκ τοῦ ἀναβαίνω) οὗτος ὑψοῦτο ἄλλοτε ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, νῦν δὲ κεῖται ὀλίγον ἀριστερώτερον καὶ ἔναντι τοῦ Δεσποτικοῦ. Ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος, ὡς ἀπὸ τινος ὑψηλοῦ καὶ κεντρικοῦ μέρους, ἀνεγίνωσκον οἱ ἀναγνώσται καὶ οἱ διάκονοι περικοπὰς ἐκ τῶν Ἀγίων Γραφῶν, ἔψαλλον οἱ ψάλται, ἐκήρυττον οἱ ἱεροκήρυκες καὶ ἔτελεῖτο, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, ἡ στέψις τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἡ ἀνακήρυξις τῶν Πατριαρχῶν. Σήμερον ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος ἀναγινώσκειται τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ὑπὸ τοῦ διακόνου καὶ κηρύττεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.

3. Τὸ Δεσποτικόν, ἔνθα ἴσταται ὁ χοροστατῶν κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν Ἀρχιερεύς. Ἐπὶ τοῦ Δεσποτικοῦ

θρόνου εἰκονίζεται ὁ Ἰησοῦς Χριστός, οὕτινος ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ὁ Ἀρχιερεὺς.

4. Τὰ Ἀναλόγια ἢ Ἀναλογεῖα, κείμενα δεξιά καὶ ἀριστερὰ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ καὶ χρησιμεύοντα ὡς στασίδια διὰ τὸν δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν χορὸν τῶν ψαλτῶν. Ἄλλοτε ὑπῆρχεν εἰς μόνον χορὸς ψαλτῶν καὶ ἐν ἀναλογεῖον.

5. Τὸ Εἰκονοστάσιον (τέμπλον), τὸ ὁποῖον χωρίζει τὸν κυρίως ναὸν ἀπὸ τὸ ἱερὸν βῆμα. Κατ' ἀρχὰς ἦτο χαμηλὸν διάφραγμα κιγκλιδωτὸν ἐκ ξύλου ἢ μαρμάρου, βραδύτερον ὑψώθη περισσότερο καὶ οὕτω καλύπτει ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν πιστῶν τὰ ἐν τῷ Ἀγίῳ Βῆματι ὑπάρχοντα καὶ τελούμενα. Τὸ εἰκονοστάσιον ἔχει τρεῖς θύρας ἢ βημόθυρα, δι' ὧν εἰσέρχεται τις εἰς τὸ ἱερὸν Βῆμα, τὴν μεσαίαν ἢ ὠραίαν Πύλην καὶ δύο πλαγίας, ἐκατέρωθεν αὐτῆς. Ἐπὶ τῆς ὠραίας Πύλης κρέματα παραπέτασμα, τὸ ὁποῖον ἀνασύρεται εἰς διάφορα σημεῖα τῆς τελέσεως τῆς θείας λειτουργίας. Ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματος, ὑπάρχουσι διάφοροι εἰκόνες· ἐκατέρωθεν τῆς ὠραίας Πύλης εἶναι αἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας, ἐπὶ δὲ τῶν πλαγίων θυρῶν εἰκονίζονται ἀρχάγγελοι, ὡς φρουροὶ τῆς εἰσόδου τοῦ Ἱεροῦ Βήματος.

6. Ἡ Σολέα, ἥτοι προεξοχή τις τοῦ Ἱεροῦ Βήματος πρὸ τοῦ εἰκονοστασίου, ὑψηλότερα ἀπὸ τὸ δάπεδον τοῦ λοιποῦ ναοῦ. Ἀπὸ τούτου κοινωνοῦσιν οἱ Χριστιανοὶ σήμερον, κατὰ δὲ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἐπὶ τῆς σολέας, πολὺ εὐρυτέρας τότε ἢ σήμερον, ἔκειτο ἡ ἔδρα τοῦ Αὐτοκράτορος, τῶν ἀρχόντων καὶ ἄλλων ἐπισήμων τοῦ κράτους.

γ) Τὸ Ἱερὸν Βῆμα.—Τὸ ἱερώτερον μέρος τοῦ Ναοῦ εἶναι τὸ Ἅγιον Βῆμα, τὸ ὁποῖον λέγεται καὶ ἄδυτον, ἄβατον, Ἅγια Ἅγιον, θυσιαστήριον καὶ ἀπλῶς ἱερὸν. Κεῖται ἐπὶ ὑψηλότερου ἐπιπέδου ἢ ὁ λοιπὸς ναός, στεγάζεται διὰ κυκλοτεροῦς ἀψίδος καὶ χωρίζεται ὑπὸ τοῦ κυρίως ναοῦ διὰ τοῦ εἰκονοστασίου. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ Ἱερὸν Βῆμα δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς λαϊκοὺς καὶ διὰ τοῦτο λέγεται ἄβατον καὶ ἄδυτον. Τὸ Ἅγιον Βῆμα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου ἢ τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος καὶ συμβολίζει, κατὰ τὸν Συ-

μεῶνα τὸν Θεσσαλονίκης, τὰ ὑπερουράνια, ἐν ᾧ ὁ κυρίως ναὸς συμβολίζει τὸν οὐρανὸν καὶ ὁ νάρθηξ τὴν γῆν. Ἐν τῷ Ἁγίῳ Βήματι ὑπάρχουσιν ἡ Ἁγία Τράπεζα, ἡ Πρόθεσις ἢ Προσκομιδὴ, τὸ Σκευοφυλάκιον καὶ τὸ Σύνθρονον.

Ναὶ

6. ΤΑ ΕΝ ΤΩ ΑΓΙΩ ΒΗΜΑΤΙ

α) Ἡ Ἁγία Τράπεζα καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς ἱερὰ καλύμματα καὶ σκευή.—Ἡ Ἁγία Τράπεζα κεῖται ἐν τοῖς ναοῖς τῶν ὀρθοδόξων ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἁγίου Βήματος, ἐν ᾧ ἐν τοῖς ναοῖς τῶν Δυτικῶν τοποθετεῖται ἐν τῇ κεντρικῇ κόγχῃ καὶ παρὰ τὸν τοῖχον. Λέγεται συνήθως καὶ θυσιαστήριον, διότι ἐπ' αὐτῆς τελεῖται ἡ θεία Εὐχαριστία, ἥτοι ἡ ἀνάιμακτος τοῦ Κυρίου ἡμῶν θυσία, καθ' ἣν μεταλαμβάνομεν τοῦ ζωοποιοῦ αὐτοῦ σώματος καὶ αἵματος. Ὡς ἐλέχθη ἀλλαχοῦ, ἐν ταῖς κατακόμβαις ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς Ἁγία Τράπεζα ὁ τάφος τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως, ὡς ἐκ τούτου δὲ προῆλθεν ἡ συνήθεια σήμερον νὰ τοποθετῶσιν ὑπὸ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν λείψανα μαρτύρων. Ἡ Ἁγία Τράπεζα κατασκευάζεται συνήθως ἐκ ξύλου ἢ λίθου ἢ μαρμάρου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ πολυτίμου λίθου καὶ μετάλλου, στηρίζεται δὲ ἢ ἐπὶ ἐνὸς κίονος, συμβολίζοντος τὸν θεμελιωτὴν τῆς Ἐκκλησίας Ἰησοῦν Χριστόν, ἢ ἐπὶ τεσσάρων, ὅσοι εἶναι καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ ἢ, σπανιώτερον, καὶ ἐπὶ περισσοτέρων κίωνων.

Ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης ὑπάρχουσι τὰ ἐξῆς ἱερὰ καλύμματα :

1. Τὸ εἰλητόν, τεμάχιον ὑφάσματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ὁ τάφος τοῦ Σωτῆρος.

2. Τὸ κατασάρκιον, λευκὴ σινδὼν, καλύπτουσα ὄλην τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν.

3. Τὸ ἀντιμήνσιον· τὸ κάλυμα τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἐπὶ κοινῆς τραπέζης ἀντὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης (ἀντὶ καὶ mensa = τράπεζα), διὰ νὰ τελεσθῇ κανονικὴ θεία λειτουργία εἰς στρατόπεδα ἢ πλοῖα ἢ ἀλλαχοῦ, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐγκαινισμὸς ναὸς.

4. Ὁ Ἐπιτάφιος· τετράγωνον τεμάχιον ὑφάσματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ὁ Χριστὸς νεκρὸς, καὶ τοῦ ὁποίου γί-

Ω

νεται χρήσις σήμερον μόνον τὴν Μ. Παρασκευὴν, ὅτε προβάλλεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ εἰς τοὺς πιστοὺς πρὸς προσκύνησιν.

5. Ὁ ἅηρ' τεμάχιον ὑφάσματος, διὰ τοῦ ὁποίου καλύπτονται τὰ Τίμια Δῶρα (ἦτοι τὸ Ἅγιον Ποτήριον καὶ ὁ Δίσκος), ἐπὶ τῶν ὁποίων σείεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως εἰς ἀνάμνησιν τοῦ σεισμοῦ, τοῦ ἐπισυμβάντος κατὰ τὴν Σταύρωσιν τοῦ Κυρίου. Ὅταν λειτουργῇ Ἄρχιερεύς, ὁ ἅηρ ἐπεισὶται ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἐν ᾧ οὗτος, κεκλιμένος

Χρυσοκέντητος Ἐπιτάφιος μετὰ τῆς παραστάσεως τῆς Κοιμήσεως.
(Ἐκ τοῦ Σκευοφυλακίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου)

ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, καλύπτει διὰ τῶν χειρῶν τὰ Τίμια Δῶρα. Ὁ ἅηρ συμβολίζει τὴν καθαρὰν σινδόνα, δι' ἧς ὁ Ἰωσήφ ἐτύλιξε τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου κατὰ τὸν ἐνταφιασμόν αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης ὑπάρχουσι τὰ ἐξῆς ἱερὰ σκεύη, χρησιμοποιούμενα κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας.

1. Τὸ Ἅγιον Ποτήριον, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἱερώτερον ἐκ τῶν λειτουργικῶν σκευῶν, διότι ἐξ αὐτοῦ μεταλαμβάνομεν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. Συμβολίζει τὸ ποτήριον τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, ἔχει δὲ ἐπ' αὐτοῦ ἐζω-

γραφισμένα τὸν καλὸν Ποιμένα ἢ ρητὰ τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

2. Ὁ ἅγιος Δίσκος· ἐπ' αὐτοῦ ἐναποτίθεται κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς προσκομιδῆς ὁ ἅγιος ἄρτος, ὁ ὁποῖος μεριζόμενος εἰς μικρὰ τεμάχια ρίπτεται εἰς τὸ Ἅγιον Ποτήριον κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας ἀναμιγνυόμενος οὕτω μετὰ τοῦ οἴνου. Συμβολίζει δὲ οὗτος τὴν Βηθλεὲμ ἢ τὸν οὐρανόν.

3. Ἡ λόγχη· αὕτη ὑπάρχει εἰς ἀνάμνησιν τῆς λόγχης, διὰ τῆς ὁποίας εἷς στρατιώτης ἐκέντησε τὴν πλευρὰν τοῦ Ἐσταυρωμένου Κυρίου, χρησιμεύει δέ, ἵνα κόπτη ὁ ἱερεὺς τὸν ἅγιον ἄρτον, ὅτε λέγει τοὺς λόγους τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου «καὶ εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχη τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξεν» (Ἰωάν. ιθ' 34).

4. Ἡ λαβίς· μικρὸν κοχλιάριον, δι' οὗ ὁ ἱερεὺς μεταδίδει τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς κοινωνοῦντας.

5. Ὁ ἀστερίσκος· οὗτος ἔχει σχῆμα ἀστέρος, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἀστέρος, τοῦ ἀναφανέντος κατὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἐπικαλύπτει τὸν Δίσκον, ἵνα συγκρατήσῃ τὸ ἐπ' αὐτοῦ κάλυμμα ἐξ ὑφάσματος, ὅπως μὴ ἐγγίξῃ τοῦτο τὸν ἐν τῷ Δίσκῳ ἅγιον ἄρτον. Τοποθετῶν αὐτὸν ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τοῦ Δίσκου λέγει: «καὶ ἔστη ὁ ἀστήρ ἐπάνω, οὗ ἦν τὸ παιδίον» (Ματθ. β' 9).

6. Ὁ σπόγγος· συμβολίζει τὸν σπόγγον, δι' οὗ ἐπότισαν τὸν Κύριον χολὴν καὶ ὄξος κατὰ τὴν Σταύρωσίν του, χρησιμεύει δὲ πρὸς καθαρισμόν τοῦ ἁγίου Ποτηρίου.

7. Τὸ ζέον· εἶναι μικρὸν δοχεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ θερμαίνεται τὸ ὕδωρ τὸ χυνόμενον ἐν τῷ οἴνῳ τοῦ ἁγίου Ποτηρίου κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Κυρίου, ὅτε ἐκεντήθη διὰ λόγχης ὑπὸ στρατιώτου.

8. Τὸ ἄρτοφόριον· μικρὸν σκευὸς (ἢ πυξίς) ἐν τῷ ὁποίῳ, ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος δηλοῦται, διατηρεῖται προηγιασμένος ἄρτος, χρησιμοποιούμενος εἰς μετάληψιν τῶν πιστῶν εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις.

β) Ἡ Προσκομιδὴ ἢ Πρόθεσις.— Αὕτη εἶναι μικρὰ Τράπεζα, ἐπὶ τῆς ὁποίας τίθενται τὰ Τίμια Δῶρα, ἦτοι ὁ ἄρτος καὶ

ὁ οἶνος, πρὶν προσκομισθῶσιν εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν πρὸς τέλεσιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ἐπ' αὐτῆς τελεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν Θεῖαν Προσκομιδὴν. Συμβολίζει τό σπήλαιον τῆς Βηθλεέμ, ἐνθα ἐγεννήθη ὁ Σωτὴρ, διὰ τοῦτο ἀντὶ τραπέζης χρησιμοποιεῖται συνήθως σήμερον κόγχη μικρά, ἐκτισμένη, ἀριστερά, ἐντὸς τοῦ τοίχου ἐν εἶδει σπηλαίου. Ἡ Πρόθεσις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν χρυσοῦν τράπεζαν τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομώντος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐτοποθετοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑβραίων οἱ ἄρτοι τῆς προθέσεως (Ἐξοδ. κε' 23). Ἐν τῇ Προθέσει ἐφυλάσσετο ὡσαύτως βιβλίον, καλούμενον Δίπτυχον, διότι ἀπετελεῖτο ἐκ δύο πτυχῶν, καὶ περιέχον τὰ ὀνόματα ζώντων ἐπὶ τῆς μιᾶς πτυχῆς καὶ ὀνόματα τεθνεώτων ἐπὶ τῆς ἄλλης, ἵνα μνημονευθῶσι ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἱερέως κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς Θείας Προσκομιδῆς. Ἀντὶ διπτύχων ὑπῆρχον ἐνίοτε τρίπτυχα ἢ πολύπτυχα, περιέχοντα ὀνόματα κληρικῶν ἢ ἄλλων προσώπων, διακριθέντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ Πολιτείᾳ.

γ) Τὸ Σκευοφυλάκιον.— Τοῦτο εἶναι μικρὸν δωμάτιον ἢ ἐρμάριον ἢ κιβώτιον, καταλαμβάνον τὴν δεξιὰν κόγχην τοῦ ἱεροῦ βήματος πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς Ἁγίας Τραπέζης καὶ χρησιμεῖον, ἵνα φυλάσσωνται ἐν αὐτῷ τὰ ἱερά σκεύη, τὰ ἄμφια καὶ λοιπὰ κειμήλια τῆς Ἐκκλησίας. Σκευοφύλαξ συνήθως ἦτο ὁ διάκονος τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦτο ἐλέγετο ἄλλοτε τὸ σκευοφυλάκιον καὶ «διὰκονικόν».

δ) Σύνθρονον.— Οὕτως ὀνομάζεται σειρὰ στασιδίων ἢ θρόνων, κειμένων ὀπισθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ Ἐπισκόπου καὶ τῶν συλλειτουργῶν αὐτοῦ, ὅταν ἀναγινώσκωνται ψαλμοί, προφητεῖαι, ὁ Ἀπόστολος, ἢ καὶ εἰς ἄλλας στιγμὰς τῆς θείας λειτουργίας. Τὸ σύνθρονον εὐρίσκεται εἰς τὴν κεντρικὴν κόγχην τοῦ Ἁγίου Βήματος, ἢ πρόθεσις, ὡς εἴπομεν, κεῖται εἰς τὴν ἀριστερὰν κόγχην καὶ τὸ σκευοφυλάκιον εἰς τὴν δεξιὰν κατὰ ταῦτα τὸ Ἅγιον Βῆμα ἔχει τρεῖς κόγχας συνήθως, διὰ τοῦτο καὶ οἱ τοιοῦτοι ναοὶ λέγονται τρίκογχοι.

7. ἌΛΛΑ ΙΕΡΑ ἈΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

Διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς θείας λατρείας, διὰ τὸν διάκοσμον καὶ τὸν φωτισμὸν τῶν ἱερῶν ναῶν χρησιμοποιοῦνται διάφορα ἀντικείμενα, ὧν κυριώτερα εἶναι :

1. Αἶ κανδηήλαι καὶ αἶ λαμπάδες. Ἐθνικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι ἐφώτιζον καταλλήλως τοὺς ναοὺς των. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σολομῶντος περίφημος ἦτο ἡ ἐπτάφωτος χρυσῆ λυχνία. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ θεία λειτουργία ἐτελεῖτο ἄλλοτε περὶ ὄρθρον βαθύν, πολλοὶ δὲ ἱεραὶ ἀκολουθίαι τελοῦνται καὶ σήμερον ἐν καιρῷ νυκτός, φωτίζει καὶ αὕτη τοὺς ναοὺς, χρησιμοποιοῦσα λυχνίας μετ' ἐλαίου καὶ κηρία (ἦτοι κανδηήλας καὶ λαμπάδας).

Τοιαῦται λυχνίαι ὑπάρχουσιν ὀπισθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης (ἀκοίμητος λυχνία), πρὸ τῆς ὥραίας Πύλης καὶ πρὸ τῶν εἰκόνων τῶν ἀγίων.

Αἱ ἐκ κηροῦ λαμπάδες ἦσαν ἐν χρήσει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ (Πράξ. κ' 7,8), ὁ εὐπλαστος δὲ κηρὸς αὐτῶν συμβολίζει τὴν εὐπλαστον καὶ καθάραν καρδίαν τῶν πιστῶν, ἥτις διαπλάσσεται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἵνα γίνῃ ἀγία καὶ ἄμωμος. Τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον περιχύνεται ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ διὰ λαμπάδων καὶ κανδηλῶν, εἰκονίζει τὸ πνευματικὸν φῶς τῶν πιστῶν, οἵτινες διὰ τῶν καλῶν ἔργων των λάμπουσιν ἐν τῷ κόσμῳ.

2. Τὸ θυμίατηριον. Ἐντὸς τοῦ δοχείου τούτου καίεται ἀρωματώδες θυμίαμα, διὰ τοῦ ὁποῖου οἱ Λειτουργοὶ θυμιῶσι τοὺς πιστοὺς καὶ τὰ ἱερά ἀντικείμενα τοῦ ναοῦ. Καὶ τὸ θυμίαμα ἦτο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Οἱ Ἑβραῖοι εἶχον ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Σολομῶντος ἰδιαιτέρον θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος, γνωρίζομεν δὲ ὅτι οἱ Μάγοι τῆς Ἀνατολῆς προσήνεγκον εἰς τὸν νεογέννητον Σωτῆρα τοῦ κόσμου λίβανον καὶ σμόρναν. Τὸ εὐώδες θυμίαμα συμβολίζει τὴν ἀγνήν προσευχὴν τῶν πιστῶν τὴν ἀνερχομένην πρὸς τὸν Ὑψιστον, ὅπως ὁ ἀρωματώδης καπνὸς τοῦ θυμιάματος ἀναβαίνει πρὸς τὰ ἄνω, καθ' ἃ λέγει καὶ ὁ προφητάναξ Δαβὶδ : «κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου» (Ψαλμ. ρμ' 2).

3. Οἱ κώδωνες. Οὗτοι χρησιμεύουσιν, ἵνα προσκαλῶνται οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἢ ἵνα ἀναγγέλλωνται διάφορα χαρμόσυνα ἢ πένθιμα γεγονότα τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ἰουδαῖοι προσεκαλοῦντο εἰς τὸν ναὸν διὰ σαλπύγγων, οἱ δὲ πρῶτοι Χριστιανοὶ εἶχον ὠρισμένους ἀνθρώπους, ἐντεταλμένους νὰ καλῶσι τοὺς πιστοὺς εἰς σύναξιν. Μετὰ ταῦτα εἰσῆχθη τὸ σήμαντρον ἥτοι ξυλίνη ἢ σιδηρὰ πλάξ, κρουομένη διὰ ῥόπτρου ὑπὸ τοῦ Ἐκκλησιάρχου. Ἐκ τῆς Δύσεως, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐχρησιμοποιήθησαν, εἰσῆχθησαν καὶ παρ' ἡμῖν οἱ κώδωνες ἢ καμπάναι, καὶ ἡ συνήθεια νὰ κτίζωνται τὰ κωδωνοστάσια ἐπὶ τινος γωνίας τοῦ κτιρίου τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, ἐνῶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἐκτίζοντο ταῦτα ἐν τῷ προαυλίῳ πλησίον τῶν ναῶν.

21-3-52 / 200
18-4-52
8. ἹΕΡΑ ἈΜΦΙΑ

α) Τοῦ Διακόνου.— Ἱερά ἄμφια λέγονται αἱ ἐνδυμασίαι τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας, αἱ χρησιμοποιούμεναι κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ ἄλλων ἱεροπραξιῶν. Ταῦτα διαφέρουσι τῆς καθημερινῆς ἐνδυμασίας καὶ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ κατὰ τὸν χρωματισμόν, διακρίνονται δὲ διὰ τὴν λαμπρότητα ἅμα καὶ σοβαρότητα αὐτῶν, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἱερότητα τῶν στιγμῶν τῆς θείας λατρείας καὶ πρὸς τὸ ἀξίωμα τῶν λειτουργῶν τοῦ Ὑψίστου. Ἰδιαίτεροι ἱερατικοὶ στολαὶ ὑπῆρχον ἐν χρήσει καὶ ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ θρησκείᾳ καὶ ἐκ ταύτης παρελήφθησαν τὰ πλεῖστα τῶν ἱερῶν ἀμφίων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Δι' ἕκαστον τῶν τριῶν βαθμῶν τῆς ἱερωσύνης ὑπάρχει καὶ ἰδιαίτερα περιβολὴ διὰ τὰς ἱεροτελεστίας καὶ οὕτως ἔχομεν ἱερά ἄμφια τῶν διακόνων, τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν Ἐπισκόπων. Τοῦ διακόνου τὰ ἱερά ἄμφια εἶναι :

1. Τὸ στίχαιον. Τοῦτο εἶναι χιτῶν ποδήρης, συνήθως λευκός, κοινός δὲ καὶ διὰ τοὺς τρεῖς βαθμούς. Εἶναι τὸ ἐσώτατον ἐκ τῶν ἀμφίων, διακεκοσμημένον διὰ στίχων ἐρυθρῶν καὶ συμβολίζον τὴν καθαρότητα τῶν λειτουργῶν τοῦ Ὑψίστου, οἷτινες, περιβαλλόμενοι αὐτό, λέγουσιν : «ἀγαλλιάσεται ἡ ψυχὴ

μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· ἐνέδυσσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλέ με» κτλ.

2. Τὸ Ὁράριον· τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ κύριον διακριτικὸν ἄμφιον τοῦ Διακόνου κατὰ τὰς ἱεράς τελετάς καὶ εἶναι ταινία ἐπιμήκης, ἣν φέρει οὗτος περὶ τὸν ἀριστερὸν ὤμον καὶ μὲ τὰ ἄκρα πίπτοντα ἐκατέρωθεν τοῦ σώματος.

3. Τὰ ἐπιμάνικα ἢ ἐπιμανίγια· ταῦτα εἶναι χειρῖδες (ἢ ἐπιχειρῖδες, ἐκ τοῦ ἐπί καὶ manus = χεῖρ), τὰς ὁποίας φέρουσιν οἱ ἱερουργῶντες περὶ τὰς χεῖρας· συμβολίζουσι τὴν δύναμιν καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ λειτουργὸς φορῇ τὸ δεξιὸν ἐπιμάνικον εἰς τὴν δεξιάν χεῖρα, λέγει: «ἡ δεξιὰ σου χεῖρ, Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ, ἡ δεξιὰ σου, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς· καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης σου συνέτριψας τοὺς ὑπεναντίους»· ὅταν δὲ τὸ ἀριστερόν, λέγει: «αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με, συνέτισόν με καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου». Τὰ ἐπιμάνικα εἶναι κοινὰ καὶ διὰ τοὺς τρεῖς βαθμούς.

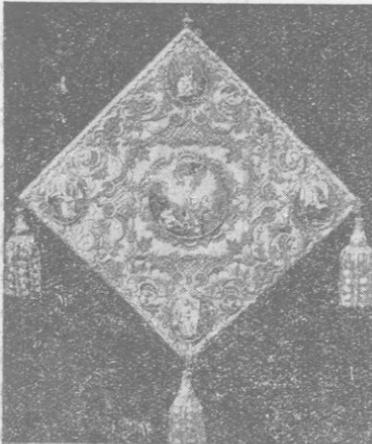
β) Ἱερά ἄμφια τοῦ πρεσβυτέρου.— Πλὴν τοῦ στιχαρίου καὶ τῶν ἐπιμανικίων, ἅτινα περιεγράψαμεν, τὰ ἱερά ἄμφια τοῦ πρεσβυτέρου εἶναι καὶ τὸ ἐπιτραχήλιον, ἡ ζώνη καὶ τὸ φαϊλόνιον, διὰ τοὺς κατέχοντας δὲ ἐκκλησιαστικόν τι ἀξίωμα καὶ τὸ ἐπιγονάτιον καὶ ὁ ἐπιστήθιος σταυρός.

1. Ἐπιτραχήλιον· τοῦτο εἶναι πλατεῖα ταινία, ἔχουσα ἄνοιγμα εἰς τὸ ἐν ἄκρον αὐτῆς, ἐξ οὗ κρέμαται ἀπὸ τοῦ

Ἐπιτραχήλιον ἀργυρεπίχρυσον κεντητόν, ἀνήκον εἰς πατριαρχικὴν στολὴν, (Ἐκ τοῦ Σκευοφυλακίου τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου)

τραχήλου και πίπτει πρὸς τὰ ἔμπρῳς. Ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ διακονικοῦ ὄραριου καὶ συμβολίζει τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ ἢ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο ὁ ἱερεὺς, ἐνδυσόμενος αὐτό, λέγει: «εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ ἐκχέων τὴν χάριν ἐπὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ» κλπ.

2. Ἡ ζώνη δι' αὐτῆς περιβάλλεται ὁ ἱερεὺς τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ καὶ τοιουτοτρόπως εἶναι ἕτοιμος νὰ διακονῇ ἀμώμως τὸν Θεὸν συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ: «ἔστωσαν

Χρυσοκέντητον Ἐπιγονάτιον.
(Ἐκ τοῦ σκευοφυλακίου τοῦ
Ὀικουμενικοῦ Πατριαρχείου)

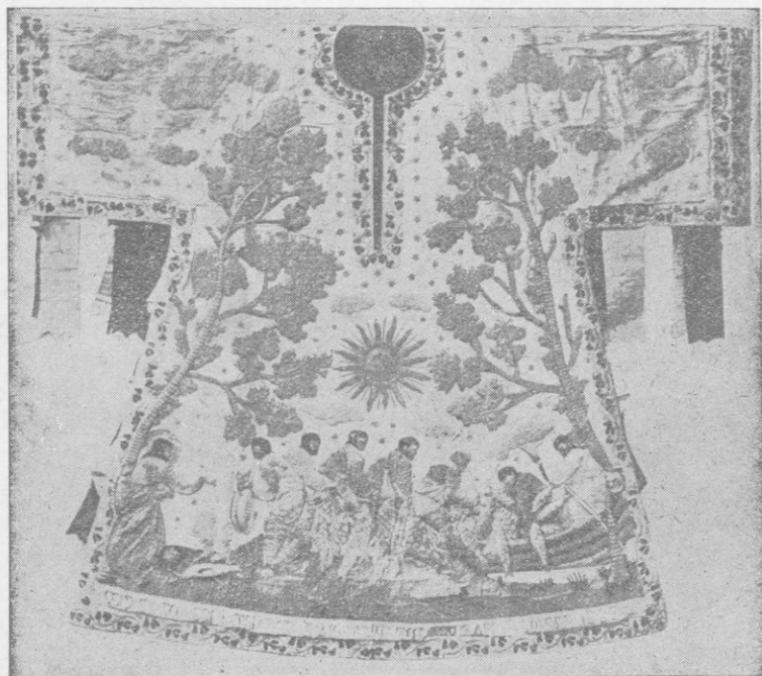
ὕμῖν αἱ ὀσφύες περιεζωσμένοι καὶ οἱ λύχνοι καϊόμενοι· καὶ ὁμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν» (Λουκ. ιβ' 35). Ὅταν φορῇ ταύτην ὁ ἱερεὺς, λέγει: «εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ περιζωννύων με δύναμιν» κτλ.

3. Τὸ φαινόλιον ἢ φαίλονιον· εἶναι ποδῆρης χιτῶν, σχήματος κώνου, ἄνευ χειρίδων καὶ μὲ ἀνοιγμα πρὸς τὴν κορυφήν, δι' οὗ ὁ ἱερεὺς φορεῖ αὐτό. Τὸ φαινόλιον ἦτο ἄλλοτε κοινὸν καὶ διὰ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διὰ τοὺς Ἐπισκόπους, ἀλλὰ τὸ τοῦ Ἐπισκόπου ἔφερε πρὸς διάκρισιν πολ-

λοὺς σταυροὺς (πολυσταύρια φαινόλια). Συμβολίζει τὴν δικαιοσύνην, ἣτις δέον νὰ διακρίνη τοὺς ἱερεῖς, οἵτινες, ὅταν φορῶσιν αὐτό, λέγουσιν: «οἱ ἱερεῖς σου, Κύριε, ἐνδύσονται δικαιοσύνην καὶ οἱ ὄσιοί σου ἀγαλλιάσονται» κτλ. Ἡ ὄνομασία του προέρχεται ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως *raepula*, ἣτις σημαίνει ὀδοιπορικὸν μανδύαν.

4. Τὸ ἐπιγονάτιον· τοῦτο εἶναι τετράγωνον τεμάχιον ὑφάσματος, ἀναρτώμενον ὡς ῥομφαία ἀπὸ τῆς ζώνης καὶ φθάνον μέχρι τῶν γονάτων. Συμβολίζει τὸ λέντιον, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησεν ὁ Κύριος κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνόν, ὅτε

ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν. Κατ' ἀρχὰς ἔφερον ἐπιγονάτιον μόνον οἱ Ἐπίσκοποι, κατόπιν δὲ ἐπετράπη νὰ φέρωσι τοῦτο καὶ ἱερεῖς, κατέχοντες ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα (ἀρχιμανδρίται, οἰκονόμοι, πρωτοπρεσβύτεροι κ. ἄ.). Ὁ ἱερεύς, φορῶν αὐτό, λέγει : «περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ» κ.τ.λ.

Πατριαρχικὸς Σάκκος μετὰ κεντητῶν ἀργυρεπιχρύσων παραστάσεων τοῦ θαύματος τῆς Τιβεριάδος, ὃ καλούμενος διὰ τοῦτο «Τιβεριάδος θάλασσα», ἔργον τοῦ ἔτους 1810 ἐπισκευασθὲν τῷ 1888.

(Ἐκ τοῦ Σκευοφυλακίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου)

γ) Ἱερὰ ἄμφια τοῦ Ἐπισκόπου.—Τὴν στολὴν τοῦ Ἀρχιερέως, ὅταν ἱεουργῇ ἢ χοροστατῇ, ἀποτελοῦσιν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα ἄμφια τοῦ πρεσβυτέρου—πλὴν τοῦ φαινολίου—καὶ τὰ ἀκόλουθα :

1. Ὁ Σάκκος. Οὗτος εἶναι ἔνδυμα πλατὺ μὲ βραχείας χειρῖδας καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη, συναπτόμενα πρὸς τὸ μέρος τῶν πλευρῶν διὰ μικρῶν ταινιῶν ἢ κωδωνίσκων. Εἶναι ἔνδυμα αὐτοκρατορικὸν κυρίως, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς ἐφόρουσιν μόνον οἱ Πατριάρχαι, μεταγενεστέρως δὲ ἐπετράπη ἢ χρῆσις αὐτοῦ καὶ εἰς τοὺς Ἐπισκόπους. Συμβολίζει τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον, ὅπερ πρὸς ἐμπαιγμὸν, ὡς δῆθεν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων, ἐνέδυσαν οἱ στρατιῶται τὸν Σωτῆρα κατὰ τὸ Πάθος αὐτοῦ.

Ἐμοφόριον.

(Ἐκ τοῦ Σκευοφυλακίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου)

2. Τὸ ὠμοφόριον. Τὸ ἄμφιον τοῦτο φορεῖ ὁ Ἐπίσκοπος ἐπὶ τῶν ὠμῶν αὐτοῦ καὶ ἄνωθεν τοῦ σάκκου. Ὁ Ἐπίσκοπος κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν χρησιμοποιεῖ δύο ὠμοφόρια, ἓν μέγα καὶ ἓν μικρὸν· τὸ μέγα φέρει ἐν ἀρχῇ μέχρι τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, τὸ δὲ μικρὸν μετὰ ταῦτα μέχρι τοῦ τέλους τῆς θείας λειτουργίας. Τὸ ὠμοφόριον ἀποτελεῖ

τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα τῆς ἐπισκοπικῆς ἐξουσίας· παρὰ τοῖς Δυτικοῖς φέρει τοῦτο μόνον ὁ Πάπας καὶ ἐκεῖνοι ἐκ τῶν Ἀρχιεπισκόπων, εἰς τοὺς ὁποίους αὐτὸς παραχωρεῖ τοῦτο.

3. Ὁ σταυρὸς καὶ τὸ ἐγκόλπιον. Ταῦτα κρέμονται ἀπὸ τοῦ τραχήλου ἐπὶ τοῦ στήθους, καὶ ὁ μὲν σταυρὸς συμβολίζει τὴν αὐτοθυσίαν τῶν φερόντων αὐτόν, τὸ δὲ ἐγκόλπιον, ὅπερ εἶναι μικρὰ εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος ἢ τῆς Θεοτόκου, δηλοῖ τὴν καθαρότητα καὶ εὐθύτητα τῆς ψυχῆς τοῦ λειτουργοῦ, ὅστις διὰ τοῦτο φορῶν αὐτὸ λέγει: «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεὸς καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου».

4. Ἡ Μίτρα. Εἶναι στέμμα χρυσοκέντητον, κεκοσμημένον διὰ πολυτίμων λίθων καὶ ἐπέχον θέσιν βασιλικοῦ διαδήματος. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἔχει σταυρὸν καὶ κύκλωθεν αὐτοῦ τοὺς τέσσαρας εὐαγγελιστάς. Συμβολίζει τὸν ἀκάνθινον στέφανον τοῦ Κυρίου. Οἱ Ρῶσοι ἀρχιμανδρῖται φέρουσιν ὡσαύτως μίτραν, ἀλλ' ἄνευ Σταυροῦ.

5. Ποιμαντικὴ ῥάβδος. Αὕτη εἶναι σύμβολον τῆς ποιμαντορικῆς ἐξουσίας τοῦ Ἐπισκόπου. Εἶναι συνήθως ἐκ μετάλλου καὶ εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ ἔχει δικέφαλον ὄφιν μὲ μικρὸν σταυρὸν ἐν τῷ μέσῳ. Οἱ ὄφεις εἶναι τύπος τοῦ χαλκοῦ ὄφως, ὃν ὁ

Μωϋσῆς ὑψωσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ· συμβολίζουσι τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν σταυρὸς τὴν δύναμιν, δι' ἧς καταπολεμοῦνται οὗτοι ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου νικηφόρως.

Πατριαρχικὸν ἐγκόλπιον.
(Ἐκ τοῦ Σκευοφυλακίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου)

Μίτρα μετὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ ἐμβλήματος τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ.
(Ἐκ τοῦ Σκευοφυλακίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου)

6. Ὁ Μανδύας· ἔνδυμα ποδῆρες ἄνευ χειρίδων καὶ διακεκοσμημένον μὲ διαφόρους συμβολικὰς παραστάσεις εἶναι πολὺ εὐρὺ, περιδέεται περὶ τὸν τράχηλον καὶ κρατεῖται ὀπισθεν ὑπὸ τοῦ Διακόνου. Ὁ Ἀρχιερεὺς φορεῖ τοῦτο, ὅταν χοροστατῇ.

7. Τὸ ἐπιρριπτάριον ἢ ἐπανωκαλύμμαυχον· εἶναι τὸ μέλαν τεμάχιον ὑφάσματος, ὃπερ ἐπιρρίπτεται ἐπὶ τοῦ καλυμμαυχίου καὶ κρέματα πρὸς τὰ ὀπισθεν ἐπὶ τῶν ὤμων. Φέρουσι τοῦτο πλὴν τῶν Ἐπισκόπων καὶ οἱ Ἀρχιμανδρῖται καὶ συμβολίζει τὴν αὐτοθυσίαν αὐτῶν.

8. Τὰ Δικηροτρικῆρα εἶ-

Αἱ χριστιανικαὶ ἑορταὶ διαιροῦνται εἰς Δεσποτικάς, Θεομητορικὰς καὶ εἰς ἑορτὰς τῶν Ἁγίων.

δοτ

10. ΔΕΣΠΟΤΙΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

α) Ἀκίνητοι δεσποτικάι ἑορταί.—Οὕτως ὀνομάζονται αἱ ἑορταί, αἱ καθιερωμέναι διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Δεσπότου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ αἱ ὁποῖαι διακρίνονται εἰς κινήτας καὶ ἀκινήτους. Κινηταὶ εἶναι αἱ ἑορταί, αἵτινες, ἔχουσαι ὡς βάσιν τὸ Πάσχα, τὸ ὁποῖον δὲν ἑορτάζεται πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν, δὲν συμπίπτουσι κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας τοῦ μηνός. Τὸναντίον αἱ ἀκίνητοι ἑορταί, ὡς ἔχουσαι βάσιν τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἑορταζομένην πάντοτε κατὰ τὴν 25^{ην} Δεκεμβρίου, συμπίπτουσιν εἰς τὰς αὐτὰς πάντοτε ἡμέρας τοῦ μηνός καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν ἀκίνητοι.

Ἄκίνητοι δεσποτικάι ἑορταὶ εἶναι :

1. Τὰ Χριστοῦ γεννα· ταῦτα κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας συνεωρτάζοντο μετὰ τῶν Θεοφανείων, ἀπὸ τοῦ τετάρτου δὲ αἰῶνος ἐχωρίσθησαν ἀπ' αὐτῶν πρῶτον ἐν τῇ Δύσει, κατόπιν δὲ καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ ἑορτάζονται τὴν 25^{ην} Δεκεμβρίου, ἐννέα μῆνας μετὰ τὴν 25^{ην} Μαρτίου, ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Εἶναι ἡ λαμπροτέρα ἡμέρα τῆς Χριστιανοσύνης, διότι κατ' αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου· κατ' αὐτὴν τὰ οὐράνια ἐνοῦνται μὲ τὰ ἐπίγεια, ὁ Θεὸς καταβαίνει, ἵνα ἀναβῇ ὁ ἄνθρωπος. Τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων προηγεῖται τεσσαρακονθήμερος νηστεία.

2. Ἡ περιτομὴ τοῦ Κυρίου (1 Ἰανουαρίου)· κατ' αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν περιτομὴν τοῦ Κυρίου, τὴν γενομένην ὀκτῶ ἡμέρας μετὰ τὴν Γέννησιν του συμφώνως πρὸς τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον. Ἡ Ἰουδαϊκὴ περιτομὴ ἀντικατεστάθη ἐν τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ ὑπὸ τοῦ βαπτίσματος, τοῦ ὁποῖου ἦτο τύπος.

3. Τὰ Θεοφάνεια (6 Ἰανουαρ.). Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην μνήμην ποιούμεθα τῆς βαπτίσεως τοῦ Κυρίου ὑπὸ τοῦ Προδρόμου καὶ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Δημοσίου αὐτοῦ βίου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τελεῖται καὶ ὁ Μέγας Ἀγιασμός. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας οἱ κατηχούμενοι ἐβαπτίζοντο τὴν παραμονὴν

τῶν Θεοφανείων, κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν προσήρχοντο εἰς τὸν ναόν με λευκάς ἐνδυμασίας ὡς νεοφώτιστοι (ἑορτὴ τῶν Φώτων).

4. Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρίου (2 Φεβρουαρ.). Κατ' αὐτὴν πανηγυρίζομεν τὴν ὑπάντησιν τοῦ Σωτῆρος ὑπὸ τοῦ πρεσβύτου Συμεῶν, ὅτε, τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν Γέννησιν, ὁ Ἰωσήφ καὶ ἡ Μαρία ἔφερον τὸ Βρέφος εἰς τὸν ναόν. Ὁ προφήτης Συμεῶν ἐδόξασε τὸν Θεόν, διότι ἐδέχετο εἰς τὰς ἀγκάλας τὸν Μεσσίαν Χριστόν, καὶ εἶπε τὸ γνωστόν: «νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα» κτλ.

5. Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Κυρίου (6 Αὐγούστου). Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζομεν τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβῶρ μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάθους. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἑορτὴ αὕτη ἑωρτάζετο πρὸ τοῦ Πάσχα, ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ἁγία Ἐλένη ἐτέλεσε τὴν 6 Αὐγούστου τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, τὸν ὁποῖον ἔκτισεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβῶρ, ὠρίσθη ἔκτοτε ἡ 6 Αὐγούστου ὡς ἡμέρα ἑορτασμοῦ τῆς Μεταμορφώσεως.

6. Ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου) καὶ ἡ ἑορτὴ αὕτη περιλαμβάνεται εἰς τὰς δεσποτικὰς ἑορτάς, διότι ὁ Σταυρὸς εἶναι διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἱερὸν σύμβολον, ὑπενθυμίζον τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Κυρίου. Ὁρίσθη δὲ ἡ ἑορτὴ αὕτη εἰς ἀνάμνησιν τῆς εὐρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τῆς Ἁγίας Ἐλένης καὶ τῆς ἐπανακτίσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου ἀπὸ τῶν συλησάντων αὐτὸν Περσῶν.

1-4-52
β) **Κινηταὶ δεσποτικαὶ ἑορταί.**—**Ι. Τὸ Πάσχα.**—Τὸ Πάσχα εἶναι ἑορτὴ, καθ' ἣν πανηγυρίζομεν τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἡ ὁποία συμβολίζει καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀνάπλασιν ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Πρὸ τοῦ Πάσχα προηγεῖται νηστεία, ἵνα δι' αὐτῆς οἱ Χριστιανοὶ παρασκευάζωνται δι' ἐγκρατείας καὶ εὐσεβοῦς βίου εἰς τὴν καλυτέραν ὑποδοχὴν τῆς ἐνδόξου Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Τὸ Πάσχα, ὡς ἡμέρα χαρᾶς καὶ νίκης τῆς ζωῆς κατὰ τοῦ θανάτου (Λαμπρῆ), ἑορτάζεται πανηγυρικῶς ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι κατ' αὐτὴν λαμπαδηφοροῦσι καὶ χαιρετίζουσιν ἀλλήλους με τὸν χαρμόσουν χαιρετισμὸν «Χριστὸς ἀνέστη».

Τὸ Πάσχα, πρὸ τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐφωρτάζετο εἰς διαφόρους ἡμερομηνίας ἀνά τὰς Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Ἡ Σύνοδος αὕτη καθώρισε τὸν χρόνον τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου τὸ Πάσχα πρέπει νὰ ἑορτάζηται ἀπαραιτήτως μετὰ τὸ Ἑβραϊκὸν τοιοῦτον, διότι ὁ Κύριος ἀνέστη μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ιουδαϊκοῦ Πάσχα· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἑορτάζηται τὴν 14ην τοῦ μηνὸς Νισάν, ἡμέραν Σάββατον καὶ εἰς πανσέληνον, ὠρίσθη ὡς ἡμέρα ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἡ πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὴν πανσέληνον, τὴν παρουσιαζομένην μετὰ τὴν ἑαρινὴν Ἰσημερίαν. Ἐὰν ἡ πανσέληνος, ἡ μετὰ τὴν ἑαρινὴν Ἰσημερίαν συμπέσῃ Κυριακὴν, τὸ Πάσχα ἀναβάλλεται διὰ τὴν ἐπομένην Κυριακὴν.

Ἡ μετὰ τὸ Πάσχα ἑβδομάς λέγεται διακαινίσμιμος, διότι ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος τοῦ Πάσχα ἀρχίζει ἡ ἀνακαινίσις καὶ ἀνάπλασις τοῦ βίου τῶν Χριστιανῶν.

II. Κινητὰ ἑορτὰ πρὸ τοῦ Πάσχα.—1. Κυριακὴ τοῦ Τελῶνου καὶ Φαρισαίου. Κατ' αὐτὴν ἀναγινώσκεται ἔκ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἡ παραβολὴ τοῦ Τελῶνου καὶ Φαρισαίου (Λουκ. ιη' 10-14) ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως οἱ Χριστιανοὶ μιμῶνται ἐν ταῖς προσευχαῖς τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ Τελῶνου, ἀποφεύγωσι δὲ τὴν ὑποκρισὶαν καὶ ἀλαζονείαν τοῦ Φαρισαίου. Ἀπὸ τῆς Κυριακῆς ταύτης ἄρχεται τὸ Τριῶδιον, τὸ ὁποῖον διαρκεῖ μέχρι τοῦ Μ. Σαββάτου.

2. Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου· κατ' αὐτὴν ἀναγινώσκεται ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ (Λουκ. ιε' 11-32), δι' ἧς προτρεπόμεθα, ὅπως, ὅταν ἁμαρτήσωμεν, διὰ τῆς μετανοίας ἐπανέλθωμεν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς.

3. Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω. Ἡ Κυριακὴ αὕτη καλεῖται οὕτω, διότι εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς κρεοφαγίας, μετ' αὐτὴν δὲ ἀπέχομεν ἀπὸ τὸ κρέας μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην ἀναγινώσκεται ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, ἵνα διδαχθῶμεν, ὅτι μόνον, ἐὰν βοηθήσωμεν τοὺς ἐνδεεῖς καὶ πάσχοντας, θὰ δικαιωθῶμεν καὶ θὰ τύχωμεν τῆς οὐρανοῦ βασιλείας (Ματθ. κγ' 31-46).

4. Κυριακή της Τυροφάγου. Καλείται ούτω, διότι κατ' αὐτήν καὶ τὴν προηγηθεῖσαν ἑβδομάδα γίνεται χρῆσις τυροῦ, ὧν, γάλακτος κ.τ.λ., ἐνῶ ἀπὸ τῆς μετ' αὐτὴν Δευτέρας (καθαρὰ Δευτέρα) ἀρχίζει ἡ Μεγάλη Τεσσαρακοστή. Περικοπὴ Εὐαγγελίου ἀναγινώσκεται, ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν ἀποφυγὴν θησαυρισμοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ (Ματθ. ζ' 14).

5. Α' Κυριακὴ τῶν νηστειῶν ἢ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. Κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην ποιούμεθα μνείαν τῶν νικηφόρων ἀγῶνων τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐχθρῶν τῆς καὶ προτρέπονται οἱ Χριστιανοὶ νὰ μιμῶνται τὴν πίστιν καὶ τὴν ὑπομονὴν τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν ἀναγινώσκεται ἐκ μὲν τοῦ Ἀποστόλου ἡ περικοπὴ ἐκείνη, ἐν τῇ ὁποῖα ἐξυμνοῦνται τὰ κατορθώματα τῆς πίστεως (Ἐβρ. ια' 24-40), ἐκ δὲ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἡ διήγησις περὶ τῆς κλήσεως τοῦ Ναθαναήλ, δι' ἧς φαίνεται ἡ πίστις τοῦ καλοῦ τούτου Ἰσραηλίτου. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ὠρίσθη ὡς ἡμέρα τῆς Ὁρθοδοξίας ὑπὸ τῆς βασιλείσης Θεοδώρας, μετὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ τὴν κατάπαυσιν τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων (842 μ. Χ.).

6. Β' Κυριακὴ τῶν νηστειῶν· κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην ἑορτάζεται ἡ μνήμη Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, διακριθέντος διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῶν αἱρέσεων τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἀναγινωσκομένη εὐαγγελικὴ περικοπὴ εἶναι Μάρκ. β' 1-12.

7. Γ' Κυριακὴ τῶν νηστειῶν ἢ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Ἐπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ εὐρίσκονται ἐν τῷ μέσῳ πλέον τῆς Τεσσαρακοστῆς, ἦτοι τῶν ἡμερῶν τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς, ἡ Ἐκκλησία προβάλλει εἰς τοὺς πιστοὺς πρὸς προσκύνῃσιν τὸν Τίμιον Σταυρὸν, τὸ σύμβολον τοῦτο τῆς νίκης καὶ τῆς δυνάμεως ἐν τοῖς ἀγῶσι τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τῆς ἀναγινωσκομένης δὲ περικοπῆς (Μάρκ. η' 34-38) παρακινούμεθα, ἵνα ἄρωμεν τὸν Σταυρὸν καὶ ἀκολουθήσωμεν τὸν Χριστὸν πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ἧς οὐδὲν πολυτιμότερον ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ.

8. Δ' Κυριακὴ τῶν νηστειῶν. Ἡ Ἐκκλησία κατὰ

τὴν Κυριακὴν ταύτην γεραίρει τὴν μνήμην τοῦ εὐσεβοῦς Ἰωάννου, συγγραφέως τῆς Κλίμακος, βιβλίου διηρημένου εἰς 33 κεφάλαια, εἰς τὰ ὁποῖα περιγράφεται ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξις τοῦ χριστιανικοῦ βίου καὶ ἡ ὡς διὰ τινος κλίμακος ἀνάβασις εἰς τὴν τελειότητα. Ὁ μοναχὸς οὗτος τοῦ ὄρους Σινᾶ ἐγεννήθη τὸ 525 καὶ ἔζησε βίον ἀσκητικὸν καὶ εὐσεβῆ πλέον τῶν 90 ἐτῶν.

9. **Εὐκυριακὴ τῶν νηστειῶν ἢ τῆς Μαρίας** τῆς Αἰγυπτίας. Κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην μνεῖαν ποιούμεθα τῶν ἀγῶνων τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, ἥτις, ἐνῶ κατ' ἀρχὰς ἦτο ἀμαρτωλὴ, εἶτα μετενόησε καὶ ἀπεσῶρθη εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Ἰορδάνου, ζήσασα βίον ἀσκητικὸν καὶ εὐσεβῆ ἐπὶ 47 ἔτη περίπου.

Κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς τῆς ἑβδομάδος ταύτης ψάλλεται ἅπας ὁ ἱστορικὸς Ἐκείνη ἕκαστοτε ψάλλεται τὸ ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς τῶν προηγουμένων ἑβδομάδων τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς.

10. **Κυριακὴ τῶν Βατῶν.** Ἡ Κυριακὴ αὕτη ὠρίσθη εἰς ἀνάμνησιν τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Κυρίου εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅτε οἱ Ἰουδαῖοι ὑπεδέχθησαν αὐτὸν μετὰ βατῶν.

III. Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάς.— Ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς τῶν Βατῶν ἄρχεται ἡ Μ. Ἑβδομάς, καθ' ἣν μετ' εὐλαβείας καὶ εὐγνωμοσύνης τιμῶμεν τὰ Ἅγια Πάθη τοῦ Κυρίου, τὰ ὁποῖα οὗτος ὑπέστη ἐκουσίως ὑπὲρ τῆς ἀμαρτωλοῦ ἀνθρωπότητος.

Κατὰ τὴν Μ. Δευτέραν μνημονεύομεν τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ξηρανθεῖσαν συκῆν, συμβολίζουσαν τὸν ἄκαρπον βίον τοῦ ἀμαρτωλοῦ.

Τὴν Μ. Τρίτην ἀναγινώσκονται αἱ διδασκαλικώταται παραβολαὶ τῶν δέκα παρθένων, τῶν ταλάντων καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως.

Τὴν Μ. Τετάρτην γίνεται μνεῖα τῆς ἀμαρτωλοῦ γυναικός, ἥτις ἤλειψε διὰ μύρου τοὺς ἀχράντους πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐσπόγγισε τούτους διὰ τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς τῆς. Κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς Μ. Τετάρτης ψάλλεται τὸ ὠραῖον τροπάριον τῆς Κασσιανῆς: «Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνὴ» κ.τ.λ.

Τὴν Μ. Πέμπτην νημέην ποιούμεθα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, ὅτε ὁ Κύριος ἔφαγε μετὰ τῶν μαθητῶν του τὸ τελευταῖον Πάσχα.

Ἡ Μ. Παρασκευὴ εἶναι ἡμέρα πένθους καὶ λύπης, διότι κατ' αὐτὴν τιμῶμεν τὴν καταδίκην, τὴν Σταύρωσιν καὶ τὴν Ταφὴν τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου. Κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης ψάλλονται ἐν μεγάλῃ συγκινήσει περίξ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ κειμένου Τάφου τοῦ Κυρίου οἱ Ἐπιτάφιοι θρῆνοι.

Κατὰ τὸ Μ. Σάββατον τιμῶμεν τὴν ἐν τῷ τάφῳ τριήμερον ἀνάπαυσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν κάθοδον αὐτοῦ εἰς τὸν Ἄδην, ἵνα κηρύξῃ μετάνοιαν εἰς τοὺς θανόντας πρὸ τῆς ἐλεύσεώς Του.

294-2 **IV. Κινηταὶ ἑορταὶ μετὰ τὸ Πάσχα.**— 1. Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ (Ἰωάν. κ' 19—31). Κατ' ἀρχὴν γίνεται μνεῖα τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Κυρίου ὀκτῶ ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτε ἐπίστευσεν ὁ Θωμᾶς, ἀφοῦ ἐψηλάφησε τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· οὕτως ἐδόθη ἀπτή ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

2. Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων. Διὰ τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων ἐκείνων γυναικῶν, αἵτινες ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν Σωτῆρα ἐτόλμησαν ἐν καιρῷ νυκτὸς νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸν τάφον αὐτοῦ μετὰ μύρων, παρακινοῦνται καὶ οἱ Χριστιανοὶ νὰ δεικνύωσι τὴν αὐτὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς πίστεώς των.

3. Κυριακὴ τοῦ Παραλύτου (Ἰωάν. ε' 1—15). Κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην μνημονεύεται τὸ θαῦμα τῆς θεραπείας τοῦ παραλύτου παρὰ τὴν προβατικὴν κολυμβήθραν, διὰ τοῦ ὁποίου, ὡς καὶ δι' ἄλλων θαυμάτων, κατεφάνη ἡ θεότης τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος Σωτῆρος τοῦ κόσμου.

4. Ἡ Μεσοπεντηκοστή. Τὴν Τετάρτην μετὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Παραλύτου ἑορτάζεται ἡ ἑορτὴ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, καθ' ἣν ἀναγινώσκειται ἡ περικοπὴ ἐκείνη τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἐν ἧ ἀναφέρεται, ὅτι «μεσοῦσης τῆς ἑορτῆς» (τῆς Σκηνοπηγίας) ὠμίλησεν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους περὶ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ἰωάν. ζ' 14).

5. Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος. Κατ' αὐτὴν

ἀναγινώσκεται ἡ διδακτικὴ συνδιάλεξις τοῦ Σωτῆρος μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος, ἐν ᾗ τονίζεται ἡ πνευματικότης καὶ ὁ παγκόσμιος χαρακτήρ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας (Ἰωάν. δ' 5—24).

6. Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ. Ἡ ἀνάμνησις κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην τῆς θεραπείας τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ γίνεται, ἵνα καταδειχθῇ καὶ διὰ τοῦ μεγάλου τούτου θαύματος ἡ θεότης τοῦ Κυρίου καὶ ἐνισχυθῇ ἡ πίστις ἡμῶν.

7. Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου. Τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα, ἡμέραν Πέμπτην, ἐορτάζομεν τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, ὅτε ἐπανήλθεν εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ δόξαν ὁ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐνσαρκωθεὶς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

8. Κυριακὴ τῶν Ἀγίων Πατέρων. Τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆρος, μαρτυρουμένην διὰ τῆς Ἀναστάσεώς του, διὰ τῶν θαυμάτων του καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας του, διεκήρυξαν ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς Πίστεως ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν οἱ 318 Πατέρες τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἀ' Οἴκουμενικῆς Συνόδου, ὧν τὴν μνήμην ἐορτάζομεν κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην.

9. Πεντηκοστή. Κατ' αὐτὴν ἐορτάζομεν τὴν ἐπὶ τοῦς Ἀποστόλους ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου οὗτοι φωτισθέντες καὶ ἐνισχυθέντες, ἤρχισαν τὸ κήρυγμα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ Πεντηκοστὴ θεωρεῖται ὡς ἡ γενέθλιος ἡμέρα τῆς Ἐκκλησίας, διότι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπίστευσαν εἰς τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων περὶ τοὺς 3 χιλ. πιστοὶ καὶ οὕτως ἐσηματίσθη ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία.

10. Κυριακὴ τῶν Ἀγίων Πάντων. Ἡ ἐορτὴ αὕτη τελεῖται εἰς μνήμην πάντων τῶν Ἀγίων τῆς Πίστεως, οἵτινες διὰ τοῦ βίου, διὰ τῶν ἀγώνων καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

11. ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

Ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τιμᾷ ἰδιαιτέρως μετὰ τῶν ἱερῶν προσώπων τῆς θρησκείας τὴν Παρθένον Μαρίαν, τὴν πάναγνον Μητέρα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ὑπὲρ

τῆς ὁποίας ἔχουσι καθιερωθῆ πολλαὶ ἑορταί, λεγόμεναι Θεομητορικαί. Τοιαῦται εἶναι:

1. Ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου, ἣν ἑορτάζομεν τὴν 8 Σεπτεμβρίου.

2. Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Τὴν 21 Νοεμβρίου μνημονεύομεν τὴν ἀφιέρωσιν τῆς Θεοτόκου, εἰς ἡλικίαν τριῶν ἐτῶν, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, ὅπου, κατὰ τὴν παράδοσιν, παρέμεινε καὶ ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους, τρεφομένη ὑπὸ ἀγγέλων.

3. Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου. Κατὰ τὴν 25 Μαρτίου ἑορτάζομεν τὴν χαρμόσουν ἀγγελίαν εἰς τὴν Θεοτόκον ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ, ὅτι θὰ γεννήσῃ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου.

4. Ἡ Κοίμησις τοῦ Θεοτόκου· αὕτη ἑορτάζεται τὴν 15 Αὐγούστου, προηγεῖται δὲ τῆς πενθίμου ταύτης ἡμέρας τοῦ θανάτου τῆς Παναγίας καὶ νηστεία δεκαπενθήμερος.

Πλὴν τῶν θεομητορικῶν τούτων ἑορτῶν ἔχομεν καὶ τὴν Σύναξιν τῆς Θεοτόκου τὴν 26 Δεκεμβρίου καὶ ἄλλας, ἦττον σπουδαίας.

294-7
12. ΕΟΡΤΑΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ *παι*

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν τιμᾷ μετ' εὐλαβείας τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα πρόσωπα, ἅτινα διὰ τῆς εὐσεβείας, διὰ τῶν καλῶν ἔργων καὶ διὰ τῆς σοφίας αὐτῶν ἐδόξασαν αὐτὴν καὶ συνετέλεσαν νὰ διαλάμψῃ περισσότερο ἀνά τὸν κόσμον ἡ δύναμις τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Τὰ ἱερὰ ταῦτα πρόσωπα ὀνομάζονται συνήθως Ἁγιοί, ἦτοι ἄμωμοι, κεχωρισμένοι ἀπὸ τὸ πολὺ πλῆθος καὶ ἀφιερωμένοι εἰς τὰ θεῖα· πρὸς τιμὴν αὐτῶν ἔχομεν ἑορτάς, ὧν τινὰς ἀνεφέραμεν ἀλλαχοῦ. Διὰ τῶν ἑορτῶν τούτων οἱ Χριστιανοὶ ἀναπολοῦσι τοὺς βίους τῶν Ἁγίων, μελετῶσιν αὐτοὺς καὶ κινοῦνται εἰς θαυμασμὸν καὶ μίμησιν τῶν. Ἐπίσης κατὰ τὰς ἑορτάς ταύτας ἐπικαλούμεθα τὴν μεσιτείαν τῶν Ἁγίων παρὰ τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἡμῶν, διότι οὗτοι, εὐαρεστήσαντες διὰ τοῦ ἁγίου αὐτῶν βίου τῷ Θεῷ, ἔχουσι πλεῖον ἢ ἡμεῖς παρ' αὐτῷ παρρησίαν.

Πρὸς τιμὴν τῶν Ἀγίων ἀνεγείρονται ἐνίστε ἐπ' ὀνόματι τῶν Ναοί, κτιζόμενοι συνήθως ἐπὶ τῶν τάφων αὐτῶν, ὅπου περιεσώθησαν τοιοῦτοι. Εἶναι αὐτονόητον, ὅτι ἡ τιμὴ αὕτη δὲν πρέπει νὰ καταντᾶ εἰς λατρείαν καὶ προσκύνησιν τῶν ἁγίων, ὅπως συνέβη πολλακίς εἰς τὸ παρελθόν καὶ συμβαίνει ἐξ ἀμαθείας καὶ σήμερον ἐνίστε, διότι λατρεία καὶ προσκύνησις προσήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τῆς τιμῆς ταύτης τῶν Ἀγίων ἐκδηλοῦμεν ἀπλῶς τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην ἡμῶν ὡς εἰς πρόσωπα, εὐάρεστα εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἄξια ἀπομιμήσεως.

Αἱ σπουδαιότεραι ἑορταὶ τῶν Ἀγίων τοῦ Θεοῦ εἶναι, τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου τὴν 27 Δεκ., τῶν δώδεκα Ἀποστόλων τὴν 30 Ἰουνίου, Πέτρου καὶ Παύλου τὴν 29 Ἰουνίου, τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ τὴν 20 Ἰουλίου, τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ τὴν 8 Νοεμβρίου, τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν Βασιλείου τοῦ Μ., Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου τὴν 30 Ἰανουαρίου, τῶν βασιλέων καὶ ἰσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης τὴν 21 Μαΐου, τοῦ Μ. Ἀθανασίου τὴν 18 Ἰανουαρίου, τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τὴν 26 Ὀκτωβρίου, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τὴν 23 Ἀπριλίου, τοῦ Ἀγίου Νικολάου τὴν 6 Δεκεμβρίου κ. ἄ.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

13. Αἱ Ἱεραι Ἀκολουθίαι

Αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ Ἀκολουθίαι εἶναι οἱ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καθωρισμένοι διάφοροι τύποι λατρείας, δι' ὧν δοξολογοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ, παρακαλοῦμεν αὐτόν, ὅπως μεριμνᾷ περὶ ἡμῶν καὶ εὐχαριστοῦμεν αὐτόν διὰ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ κόσμου γενικῶς ἐνδιαφέρον. Κατὰ τὰς Ἱεράς Ἀκολουθίας ἀναγινώσκονται διάφοροι εὐχαὶ καὶ περιόπαι τῆς Γραφῆς καὶ ψάλλονται διάφοροι ὕμνοι. Αἱ λεπτομέρειαι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀκολουθιῶν ἀναφέρονται ἐν τοῖς Λειτουργικοῖς βιβλίοις.

Αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ Ἀκολουθίαι διαίρουνται εἰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους. Καὶ τακτικαὶ μὲν εἶναι αἱ Ὁραὶ, ὁ Ἑσπερινός, τὸ Ἀπόδειπνον, τὸ Μεσονυκτικόν, ὁ Ὅρθρος καὶ ἡ Θεία Λειτουργία, ἕκτακτοι δὲ τὰ Μυστήρια, τὰ Ἐγκαίνια τῶν Ναῶν, ἡ Νεκρώσιμος Ἀκολουθία ἢ Κηδεῖα, ὁ Ἁγιασμός (Μικρὸς καὶ Μέγας) καὶ ἡ Παράκλησις ἢ Παρακλητικὸς Κανὼν (Μικρὸς καὶ Μέγας) κ. ἄ.

I. ΤΑΚΤΙΚΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ

14. ΑΙ ΩΡΑΙ

Αἱ Ὁραὶ εἶναι σύντομοι ἀκολουθίαι, τὰς ὁποίας παρέλαβεν ἡ Ἐκκλησία παρὰ τῶν Ἑβραίων προσθέσασα εἰς τοὺς ψαλμοὺς, ἐξ ὧν συνίσταντο αὐταὶ παρ' ἐκείνοις, τροπάρια τινὰ καὶ εὐχάς. Ἐχομεν τέσσαρας ὥρας, τὴν πρώτην, τρίτην, ἕκτην καὶ ἑνάτην, ἐκ τούτων δὲ τὰς μὲν τρεῖς πρώτας ἀναγινώσκει ὁ Ἱερεὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ του, τὴν δὲ τετάρτην ἐν τῷ Ναῷ πρὸ τοῦ Ἑσπερινοῦ. Ὅλαι αἱ Ὁραὶ ἀναγινώσκονται τακτικῶς ἐν ταῖς Μοναῖς.

Αἱ Ὁραὶ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων, ὡς καὶ τῆς Μ. Παρασκευῆς ἀναγινωσκόμεναι ὄλαι ἐν τῷ Ναῷ καλοῦνται Μεγάλαι Ὁραὶ, ὡς ἐκτενέστεραι τῶν ἄλλων, διότι κατ' αὐτὰς ψάλλονται περισσότερα τροπάρια καὶ ἀναγινώσκονται περισσότεραι περικοπαὶ ἐκ τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ Εὐαγγελίου.

15. Ο ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Ὁ Ἑσπερινός, σύντομος ἑσπερινὴ ἱεροτελεστία, προοίμιον τῆς ἐπομένης ἡμέρας, διακρίνεται εἰς μικρὸν καὶ μέγαν. Ὁ μικρὸς τελεῖται καθ' ἐκάστην, ὁ δὲ μέγας τὴν ἑσπέραν τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς παραμονῆς τῶν ἐπισήμων ἑορτῶν.

Ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ ἔχει οὕτω: Μετὰ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Ἱερέως ἐκφώνησιν: «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν» ἀνα-

γινώσκεται ὁ μεγαλοπρεπέστατος προοιμιακός* λεγόμενος ψαλμὸς (103ος), ὅστις ἄρχεται διὰ τῆς φράσεως «Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον. Κύριε ὁ Θεός μου, ἐμεγαλύνθης σφόδρα». Ὁ Διάκονος δέεται τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου γενικῶς, ὑπὲρ τοῦ Ἐπισκόπου, τοῦ κλήρου, τοῦ λαοῦ κτλ. καὶ οἱ ψάλλται ψάλλουσι διάφορα τροπάρια, σχετικὰ πάντοτε πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑορτῆς ἐν συνδυασμῶ πρὸς τοὺς ψάλμους 140, 141, 129 καὶ 116. Τὰ τροπάρια ταῦτα καλοῦνται σ τ ι χ η ρ ά. Τελουμένης εἶτα τῆς εἰσόδου τοῦ Ἑσπερινοῦ, καθ' ἣν ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ : «Σοφία ὀρθοί» ψάλλεται ὁ ἀρχαῖος ὕμνος : «Φῶς ἰλαρὸν ἀγίας δόξης ἀθανάτου Πατρὸς οὐρανοῦ, ἀγίου μάκαρος, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινόν, ὑμνοῦμεν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Θεόν. Ἄξιόν σε ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίαις, Υἱὲ Θεοῦ, ζῶν ὁ διδούς, διὸ ὁ κόσμος σὲ δοξάζει».

Μετὰ τὸν ὕμνον τοῦτον ἀναγινώσκονται κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τῶν ἐπισήμων ἑορτῶν περικοπαὶ ἐκ τῆς Π. Διαθήκης. Ὁ Διάκονος ἀπαγγέλλει δεήσεις τινὰς καὶ ὁ ψάλτης ψάλλει τροπάρια τινὰ καλούμενα ἀπόστιχα. Μετὰ τὰ ἀπόστιχα ἀκολουθεῖ ἡ ἀπόλυσις, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἀπαγγέλλεται ἡ εὐχὴ τοῦ Συμεῶν : «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν Σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ρημὰ Σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν Σου, ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἔθνων καὶ δόξαν λαοῦ Σου Ἰσραὴλ». (Λουκ. Β' 29—32), τὸ «Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός...» καὶ ἡ Κυριακὴ προσευχή. Εἶτα ψάλλεται τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας καὶ ὁ Ἱερεὺς εὐχεταί, ἵνα ὁ Χριστός, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν [...] ἐλεήσῃ καὶ σώσῃ ἡμᾶς ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος καὶ ἐλεήμων Θεός.

Κατὰ τὸν Μέγαν Ἑσπερινὸν τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς τελεῖται ἡ Λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου ἢ τῶν Προηγιασμένων (Μ. Δευτέραν, Τρίτην καὶ Τετάρτην) ἀναγινώσκεται καὶ Ἀποστολικὴ καὶ Εὐαγγελικὴ περικοπή.

Αἱ λεπτομέρειαι τοῦ Ἑσπερινοῦ περιέχονται εἰς τὸ Εὐχολόγιον καὶ τὸ Τυπικόν.

* Ὀνομάζεται προοιμιακός, διότι ἀποτελεῖ τὸ προοίμιον τοῦ Ἑσπερινοῦ.